

REWSEN BÎR

Kovara Akademî û Lêkolînên Kurdî / Havîn 2025

Avakirina nasname
û netew dewlet

Konfederalizma Demokratîk
çawa dikare ji bo despotîzma
Rojhilata Navîn bibe model?

Polîtîkaya Rusyayê li
Rojhilata Navîn û Kurdistanê

Gelo Amerîka piştî 100 salî
prensîbên Wilson wê bisepîne?

Li gor Qanûnên Navdewletî
û Peymana Montevideoyê
Şertê Dewletbûnê

Kurd; di serdema nû de, li Rojhilata Navîn wek aktorên sereke

Salih Muslim:
Êdî dema Netew Dewletan
bi dawî bûye.
Em netew dewlet
naxwazin.

Gelo dîrok dê dîsa
xwe dubare bike?
Pêvajoya aştiyê ye,
an pêvajoya
xapandinê ye?

SETA PERWERDEYA ZIMANÊ KURDÎ

ZIMANÊ ŞÎRÎN

Seta Perwerdeya Zimanê Kurdî ya ku li ber destê we ye, ji aliyê Sipan Eğitim ve Kültür Derneği ve bi sîstema hînkirina zimanên Ewrûpî hate amadekirin. Di nava vê setê de şeş pirtûkên ku li gorî sê astan (asta pêşîn, asta navîn, asta dawîn) hatine hazirkirin hene.

SETA PERWERDEYA ZIMANÊ KURDÎ

ZIMANÊ ŞÎRÎN

RÊZIMAN
KURDÎ HEVOK
ALFABE ZIMAN
MIJAR PEYV
ARMANC HEVNASÎN
CÎNAVK

ASTA PÊŞÎN

A1

RÊZIMAN
KURDÎ HEVOK
ALFABE ZIMAN
MIJAR PEYV
ARMANC HEVNASÎN
CÎNAVK

ASTA PÊŞÎN

A1

İmtiyaz Sahibi:

Mala Kurdan Derneği

Genel Yayın Yönetmeni

> Fethi Kaya

Edîtor

- > Mesut Delal (Kurdî)
- > M. Emin Demir (Türkçe)
- > Davut Dağcı (English)

Yayın Kurulur

- > Prof. Dr. Nuri Balta
- > Prof. Dr. Nermin Devlet
- > Dr. Rıfat Altan
- > Dr. Mehmet Toprak
- > Dr. Felemez Karadeniz
- > Hesên Ronahî
- > Ali Manaz
- > Linos Osman Zagros
- > İbrahim Amedî
- > Bawer Rizgar
- > Kamûran Bate
- > Adem Dumlu

Dizayn

- > Kamûran Bate

Reklam Sorumlusu

- > Adem Dumlu

Adres:

Avenue de Longemalle 9,
1020 Renens

E-Mail :

rewsenbir@cudiacademy.com
www.cudiacademy.com

Yazıların sorumluluğu yazara aittir.

Kayna gösterilmeden kullanılmaz.

Kar amacı götmeyen
Akademik ve Araştırma Dergisi

Editörden

Akademik, Kürt araştırmaları dergisi Rewşenbîr, ilk sayısıyla okuyucularının karşısına çıkıyor. Bu yeni yolculuğu başlatmaktan büyük bir heyecan duyuyoruz. İlk sayımızın odağında, Ortadoğu'nun yükselen değeri Kürtlerin mevcut durumu ve Lozandan günümüze 100 yıllık bir süreçte adaletsizliğin gölgesinde kalan Kürt halkının bugünkü durumu ve geleceği üzerine kapsamlı analizler sunuyoruz.

Bir asır önce imzalanan Sykes-Picot Anlaşması ile Kürtlerin kadim toprakları dört ayrı devlete paylaştırıldı. Bu paylaşımın bedelini Kürt halkı; katliamlarla, sürgünlerle, asimilasyon politikalarıyla ve inkârla ödedi. Dilleri yasaklandı, varlıkları yok sayıldı. Ancak bugün Ortadoğu yeniden şekilleniyor. Hükümetler yıkılıyor, sınırlar sorgulanıyor, sistemler değişiyor. Bu değişim Kürtleri nasıl etkileyecek? Kendi kaderini tayin hakkından faydalanabilecekler mi? Yoksa bir yüzyıl daha statüsüz ve sömürge bir halk olarak mı kalacaklar?

Bu sayımızda, Kürt meselesine dair çok boyutlu analizlere yer veriyoruz. Fetullah Kaya, Kürtler arasındaki birlik sorununu ile ilgili ilk dönem Kürt basınının içerik analizini yaparak, tarihsel bir perspektifle günümüze ışık tutarken, Sevda Brûkî ise Kürtlerin kimlik oluşumu ve ulus-devlet meselesine dair derin bir analiz sunuyor.

Kürtlerin demokrasi anlayışı ve Rojava'daki Demokratik Konfederalizm modelinin Ortadoğu despotizmine alternatif olup olamayacağını tartışmaya açtık.

Kürtlerin demokrasi anlayışına değinirken bir tarafta da aşiret yapıları da varlığını sürdürmektedir. M. Seid Temel, yüzyıllardır varlığını sürdüren aşiret yapısının inceliyor. Aşiretler Kürt kimliğini korudu mu, yoksa milli meselelere aşiret perspektifi ile bakarak ulus kimlik oluşumunu engelledi mi?

Bu sayıda ayrıca büyük güçlerin Kürt politikalarına da ışık tuttuk. Christina Khazova, Rusya'nın Ortadoğu ve Kürt politikasına dair analiz yaparken, Rabia Abdurrahman Amerika'nın Ortadoğu politikası ve BOP'nin Kürtler bakan yönünü değerlendiriyor. Abdurrahman, Bölgenin diğer önemli aktörü ABD'nin Ortadoğu ve Kürt politikalarının tarihsel arka planı inceleniyor. 100 yıl önce Wilson Prensipleri ile Kürdistan'ın kurulmasını talep eden Amerika, bugün Ortadoğu'nun baş aktörü konumundayken bu kararını uygulayacak mı? Ortadoğu'daki bu gelişmeler devam ederken Türkiye "Kürt annesini görmesin" politikasına ısrarla devam ettiğini görüyoruz. Dr. Seyfeddin Neslinebi, Kürt sorununun Türkiye'nin dış politikası üzerindeki etkilerini analiz ediyor.

Makale ve analizlerin yanı sıra, dosya haberlerle de zenginleştirdiğimiz bu sayıda, M. Emin Demir 27 Eylül 2017'de Irak Kürdistan Bölgesi'nde gerçekleştirilen Bağımsızlık Referandumu'nu ele alıyor. Fethi Kaya ise Türkiye'de PKK ile hükümet arasında devam etmekte olan barış sürecini, uzman görüşlerine başvurarak geniş bir dosya şeklinde değerlendiriyor.

"Rewşenbîr" olarak, bu ilk sayıyla Kürtlerin tarihine ışık tutmayı ve geleceğine dair umutları tartışmayı hedefliyoruz. Sizleri de bu düşünce yolculuğuna davet ediyoruz.

Keyifli okumalar...

Kürtlerde Qadim Sorun: Milli Birlik

..... 04
Fetullah Kaya

Kürt Meselesinin Türkiye'nin Uluslararası İlişkilerine Etkisi

..... 12
Dr. Seyfeddin Neslinebi

Aşiretlerin, Kürt tarihindeki rolü ve önemi

..... 20
Mihemed Seid Temel

Ulus Devlet ve Ulus Kimlik İnşası

..... 26
Sevda Brûkî

Kürtlerin demokrasi anlayışı; Demokratik Konfederalizm Ortadoğu despotizmine model olabilir mi?

..... 34
Dr. Çetin Nezan

Rusya'nın Ortadoğu ve Kürt Politikası

..... 40
Christina Khazova

ABD, 100 Yıl Sonra Wilson Prensiplerini Uygulayacak mı?

..... 46
Rabia Abdurrahman

Uluslararası Hukuk ve Montevideo Sözleşmesi Perspektifinde Devlet Olma Şartları

..... 54
Zinar Barbeşî

NAVAROK

> **Salih Muslim: Ulus Devletlerin miladı dolmuştur, ulus devlet istemiyoruz.**

Fethi Kaya

62

> **Tarih Tekerrür mü Ediyor?
Barış süreci mi, yoksa aldatma süreci mi?**

Fethi Kaya

68

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu devlet olma yolunda bir pasaportdur

76

> **Kobani Destanı; Melek ve Şeytanların savaşı...**

Fetullah Kaya

82

Biyografi

84

Pîremêrd: Modern Kürt Edebiyatı ve Kürt gazeteciliğinin öncü bir ismi

> **Kitap**

Kürt Devleti Tarihi

86

Sinema

Toz ve Duman arasından geçmek

87

> **Çîrok**

Gülên sor yê nê mir...

88

Zarok

89

Panorama

90

İlk Dönem (1898 -1920) Kürt Basınında,

Qadim Sorun: Milli Birlik *

Fetullah Kaya
Gazeteci

Abstract

Changes in world politics from the turn of the nineteenth century onward led the major empires of the era to the eventual collapse. Meanwhile, national movements that emerged within these empires started the process of nationstate formation.

Each one of the peoples of empires went through their peculiar processes of enlightenment. The principal medium of such an endeavour was publishing activities with a marked emphasis on 'national unity'. Even though the seventeenth-century poet Ehmedê Xanî touched upon the topic of a unity in his Mem û Zîn it was not until the nineteenth-century press that Kurdish intellectuals markedly emphasized the issue of 'national unity' in the modern sense as a central problem.

While trying to develop ideas for a solution to the issue, they often formulated the phrase "adaptation to the necessities of the time". This study deals with this issue and the reflection of this approach upon the Kurds and Kurdish press through the analysis of its formative period.

The article also examines the discourse of 'national unity' in the context of the discussions of the popular ideas of the time, nationalism and nation-state.

Özet

19. yüzyılın başlarından itibaren değişen dünya siyaseti var olan imparatorlukları yıkıma doğru götürürken imparatorlukların içinde filizlenen milliyetçi akımlar ulus devlet kurmaya evrilir.

Bu süreçte imparatorluk unsurlarının her birinin bir iç aydınlanma sürecine girdikleri ve bu çabanın en önemli aracının yayıncılık faaliyeti olduğu gözlemlenmektedir. Bu yayın faaliyetinde önemli vurgulardan birinin "Milli Birlik" olduğu ileri sürülebilir.

Kürt toplumunda 17. yüzyılın sonunda Ehmedê Xanî tarafından kaleme alınan Mem û Zîn adlı mesnevide birlik konusu vurgulansa da modern anlamdaki birlik söylemi için, Kürt aydınlarının 19. yüzyılın sonunda başlayan yayın faaliyetini beklemek gerekecektir. Dönemin Kürt aydınlarının milli birlik konusunu büyük, hatta temel bir sorun olarak gördükleri ve çözümü için çaba sarf ettikleri gözlemlenmektedir. Bu süreçte sıkça duyulan "icab-ı asra intibak" (zamana uyum sağlamak) sözü ve yaklaşımının Kürtlere yansıması nasıl olmuştur? Bu çalışmada bu sorunun Kürt toplumu ve süreli yayıncılığına etkisi ele alınmıştır. Burada ilk dönem Kürt basınının içerik analizinin yapılması suretiyle dönemin popüler ideolojileri olan milliyetçilik ve ulus devlet tartışmaları bağlamında ortaya çıkan "milli birlik" söylemi üzerinde durulmuştur.

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

I. Giriş

Kürt siyasi tarihine bakıldığında “birlik” sorununun günümüze mahsus ol- madığını görüyoruz. Bu sorun, önce Ehmedê Xanî tarafından yazılan Mem û Zîn’de karşımıza çıkar. Xanî, Kürtlerin yaşadıkları bütün sorunların temeline bu birlik sorununu yerleştirir. Şair, bunu vurgularken, soruna işaret ettiği gibi soru- nun çözülmesinin neleri sağlayacağına dikkat çeker:

Eğer bir birlik olsaydı aramızda
Birlikte kabullenseydik esasında
O Rûmlar¹ ve Araplar ve Acemler ki
Hepsi de bize uşaklık ederlerdi
Dini de, devleti de tamam ederdik
İlimi de, hikmeti de tahsil ederdik (Xanî, 2016, 42)

Bu beyitlerdeki yaklaşım, sadece yazıldığı dönemin Kürt dünyasına değil, bir bütün olarak İslam dünyasına da uzak bir yaklaşımdır. Nitekim Xanî, bu mısralarında Arap, Acem (Fars) ve Rûm milletlerini isim olarak zikrederek karşısına da ‘biz’i koymuştur. Bu “biz”, Kürtleri işaret eder ve Kürtler arasındaki milli birlik sorununu vurgular. Benzer bir birlik sorununun ulus devletler çağında, özellikle de 20. yüzyıl başlarında bu kez Kürt aydınları arasında tartışıldığını görmekteyiz.

Bu noktada topluma öncülük eden Kürt aydınları arasında milli ittifak arayışları açık bir şekilde dile getirilmekte ve bu kapsamda çalışmalar ya- pılmaktadır. Yine de bu söylemin Kürt süreli yayıncılığının her döneminde yek- pare bir söylem şeklinde tekrar edildiğini ileri sürmek güçtür.

Kürt süreli yayıncılığını, Kürt basınının siyasi ve tarihsel gelişimini göz önünde bulundurarak dört döneme ayırmak mümkündür. Birinci dönem, Os- manlı İmparatorluğu’nun son döneminde çıkan ve bu çalışmanın da odaklandığı süreci tarif eden ilk süreli yayınları kapsamaktadır. Dolayısıyla bu süreç, ilk Kürtçe gazete olan Kurdistan gazetesinin yayınlandığı 22 Nisan 1898 ile Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışına kadar sürmüştür. İkinci dönem, Osmanlı’nın dağılması ve Cumhuriyet’in kurulması ile başlayan dönemdir. Bu dönemde Kürt basını varlığını büyük ölçüde sürgünde sürdürür.

Kürdistan toprakları dışında özellikle Şam, Beyrut ve Sovyet Ermenistan’ındaki süreli yayınları burada sayabiliriz.

Söz konusu süreçte Türkiye sınırları içerisinde Kürt dilinde çıkan hiçbir yayına rastlamıyoruz. Bu dönemde yayınlanan tek Kürtçe cümle, Musa Anter yönetiminde yayın hayatına başlayan İleri Yurt gazetesinin 1958 tarihli bir nüsha- sında çıkan yazının başlığıdır: “Ji bo Xwedê sedeqe” (Allah rızası için bir sada- ka). Yazının dili Türkçedir, ancak başlığı Kürtçe olduğu için Anter aleyhinde dava açılmış ve hakim karşısına çıkarılmıştır (Anter, 1999: 141). Söz konusu dönemi 1960 yılların sonlarına kadar uzatmak mümkün.

Üçüncü dönem olarak 1968-1980 yılları arasındaki süreçten söz edilebilir. 68 Kuşağı’nın, Kürt toplumuna siyasal gençlik örgütlenmeleri şeklinde yansıdığını göz- lemlediğimiz bu süreçte bu örgütlerin çoğunluğu illegal sayılan yayınlarında gelişen bir yayıncılık ile karşılaşılıyor. Devrimci ve milliyetçi söylemin ön planda olduğu yayınlar, 1980 darbesi ile illegal olarak da yayınlanamayacak hale gelirler. Bu noktada dördüncü dönemin darbeden ancak on yıl sonra, zamansal bir kesintinin ardından başladığını söyleyebiliriz. Bu dönemin diğerlerinden farkı, baskıya ara verilme de yasal bir çerçevenin içine yerleşme- sidir. Nitekim

19.10.1983
Tarihli 2932
Sayılı Kanun,
1991 yılında değiştirilmek
suretiyle Kürt-
çe yayıncılık
önündeki ya-
saklar kısmen
kaldırılmış- tır.
Yasanın değiş-
mesi ile Kürt-
çe yayıncılığın
önü bir ölçüde
açıldı.

Rojnameya Kurdî ya pêşî Kurdistan

¹ Kurd peyva Rûm, ji seba ku li ser mîrasê Împaratoriya Romayê hatiye damezrandin, ji bo Osmanî (Tirk)'an bikartînin.

II. Kürtlerde Milli Birlik

Günümüzde dört parçaya bölünmüş olan Kürt ülkesi, bu parçaların kendi iç- lerindeki siyasi bölünmüşlüklerin eklenmesi ile paramparça bir görünüm arz etmektedir. Yıllardır bu parça ve siyasi yapıların kendi aralarında çatışma içerisinde oldukları ve dönem dönem ittifak arayışları içerisinde oldukları gözlemlenmektedir. Kürt süreli yayıncılığının ilk döneminde de bölünmüşlük ve milli birlik gerçeği, aydınların dikkat halesi içinde olmuştur. Birlik arayışı, yayın organlarına ad olarak bile verilmiştir. Nitekim 1913 yılında İstanbul'daki Kürt Talebe Birliği (Hêvî Cemiyeti) tarafından Yekbûn (Birlik) adında Kürtçe bir dergi yayınlanmıştır. Bu adlandırma, bir birlik arayışına işaret etmekte ve ilk dönem Kürt basınında milli birliğe verilen önemi göstermektedir. Ayrıca aynı derneğin beyannamesinde de birlik ve beraberliğe dair cümleler ile karşılaşılır.

Söz konusu dönemde karşımıza çıkan milli birlik söyleminin üç uzantısından söz edilebilir. Her üçünde de bir kimlik in-

dınların olduğu görülmektedir. Biz de ilk dönem Kürt basınında (Dergi ve Gazete) bu aydınlar tarafından kaleme alınan yazılara geniş bir şekilde yer vereceğiz.

III. Gazetelerde Milli Birlik Söylemi

Yukarıda belirtildiği gibi ilk dönem Kürtçe süreli yayın faaliyeti Kurdistan gazetesini başlatmıştır. Söz konusu gazetenin yayınının başladığı 1898'den 1913'e kadarki süreçte Kurdistan, KTTG, Şark ve Kurdistan ile yine Kurdistan adlı dört Kürtçe gazete yayınlanmıştır.² Bu dört gazete de Birinci Dünya Savaşı öncesinde yayınlanmış olup, milliyetçi akımların yeni yeni geliştiği dönemlere denk gelmektedir. Yükselen milliyetçilik akımına paralel olarak yayınların içeriğindeki milli- yetçilik ve milli birlik vurgusunun gittikçe belirgin biçimde arttığını görmekteyiz. Sözgelimi ilk Kürt gazetesi Kurdistan'da doğrudan milli birlik söylemi denemese de farklı konulardaki yazılarda Kürtler arasındaki birliğe yönelik cümlelerle karşılaşılmaktadır (Kaya, 2010: 69). Söz konusu

şası ya da arayışı dikkati çekmektedir. Daha ilk yayın olan Kurdistan gazetesinde merkezi hükümetin baskıcı tutumuna karşı Kürt-Ermeni birliğine sık sık değinilmesi, arayışı başlama noktasına yerleştirir. Zaman içinde çeşitlenen birlik mefhumunun üç uzantısı, üç temel kimlik üzerinde inşa edilmiştir:

1. Büyük halkada İslam şemsiyesi altında dini kimlik olarak "Ümmetçilik",
2. İç halkada üst ve siyasal kimlik olarak "Osmanlılık"
3. Milli kimlik olarak da "Kürtlük."

III. Kürtlük çatısı altında milli birlik

Kürt basınıının ilk döneminde, Kürtlerin birliğini İslamiyet ve Osmanlılık çatısı altında ele alan yazarlar da vardı, fakat yazının uzamaması sebebiyle o görüşlere yer vermeyeceğiz. Kürtlerin ittifakını Kürtlük çatısı altında ele alan önemli ay-

gazetenin 13 Mart 1901 tarihli sayısında Abdurrahman Bedirxan'ın, ilginç bir biçimde gazetenin Kürtçe bölümünde yer alan Türkçe yazısında bu minvalde cümlelere rastlıyoruz. Abdurrahman Bedirxan, bu yazısında genel olarak Ermenilere değinip, Kürtlerin Ermenilere karşı uygulanan baskıya yer almaması gerektiğine dair tavsiyelerde bulunmaktadır. Bedirxan, Şeyh Ubeydullah'ın bu konudaki tutumunu örnek olarak gösterip Ermenileri öldürmenin katliam olduğunu, böyle bir emir çıkaran padişahın da zalim ve Allah'ın emirlerine karşı geldiğini, dolayısıyla tahttan indirilmesi gerektiği şeklindeki beyanatına değinmektedir. Yazar, sonra konuyu Kürtler arasındaki ittifaka getirerek şu ifadeyi kullanmaktadır: "Türkler aramızdaki bu nifaktan faydalanıyorlar. Kürtler arasında genç ve adil liderler var. Bunlar inisiyatif ele alıp önder olsunlar. Ne zamana kadar Türklerin iktidarı altında kalacağız!" (Kan, 2018: 93-94).

²Rojnameya Ümmîd û Serbestî her çiqas ji hêla Kurdan ve were weşandin jî, ji seba ku ne bi Kurdî ye, em nagrin nav rojnameyên Kurdî.

Kürtler arasındaki milli birlik olgusuna ciddi anlamda değinen ilk isim, Said-i Kurdi olmuştur. Kurdi, KTTG'nin 5 Aralık 1908 tarihli nüshasında yayınlanan "Kürtçe Lisanımız" başlıklı yazısında, genelde ümmet birliğine, özelde ise Kürt ittifakına değinmiştir. Yazar, Kürtçe olarak kaleme aldığı yazıda Kürtlere şöyle hitap eder:

Ey Kürt Halkı!

Birlikte kuvvet, beraberlikte hayat, kardeşlikte saadet, hükümette selamet vardır. Birlik bağı ve muhabbet ipini sağlam tutunuz. Ta ki sizi belalar- dan kurtarsın. İyice dinleyiniz, size bir şey söyleyeceğim: Biliniz ki, üç temel değerimiz vardır; kendilerini korumamızı bizlerden istemektedirler.

Birincisi: İslamiyet'tir ki binlerce şehidin kanı bedel verilmiştir.

İkincisi: İnsaniyettir ki dünya/alem nazarında [değer biçilen] ilmi/fikri çalışmalarla, fazilet ve insaniyetimizle kendimizi dünyaya göstermeliyiz/kabul ettirmeliyiz.

Üçüncüsü: Milli kimliğimizdir ki bizim onurumuzdur. Bizler, çalışmalarımızla ve milli kimliğimizi/kültürümüzü koruyarak, iyilikleri ile var olan ecdadımızın ruhlarını kabirlerinde şad etmeliyiz. (Kurdi, 1908: 54)

Kurdi, yazısının devamında, Kürtlerin üç düşmanından bahseder ve en büyük düşman olarak Kürtlerin kendi arasındaki düşmanlık ve ihtilafa işaret eder. Yazıyı bu yönü ile Kürtler arasındaki milli birlik söylemi kapsamında da önemli bir yazı olarak değerlendirebiliriz. Said-i Kurdi'nin KTTG'nin 12 Aralık 1908 tarihli 2. sayısında yayınlanan "Kürdler Neye Muhtaç?" başlıklı yazısı ise Türkçe kaleme alınmıştır. Yazar, bu yazıda da aynı çerçeveye dönüp şu ifadeleri kullanır:

On beş yıldır ki düşündüğüm ihtiyaçlar arasında iki noktayı maksadımın amacı etmişim. Bu iki noktadan başka Kürdistan'ın geleceğini sağlayacak araçlar görmedim. Birincisi ulusal birlik, ikincisi ise dini bilimlerle birlikte gerekli olan uygarlık tekniklerini de yaygınlaştırmaktır. Sözün özet, her milletin, özellikle de Kürdlerin sağlam bağı ve yaşam unsuru olan birlik, eğer bir saray olsa, Aşiret Alayları ve her unvanı yenilgiye uğratacak askerlik de köklü ve uzun bir temel ve sağlam bir tavan olacaktır. (Kurdi, 1908: 92)

Süleymaniyeli Seyfullah da KTTG'nin aynı sayısında çıkan "Umum Kürd Kardeşlerimiz!" adlı yazısında özellikle Kürt liderlerine seslenir. Bu yazıda özellikle toplumsal uzlaşma vurgusu dikkat çekicidir. Yazar, Kürtlerin birlikte hareket etmeleri gerektiğini şu sözlerle vurgular:

Uzlaşma ve birlik, bir halkın mutluluk ve refahına, bölünme ve uyuşmazlık ise düşüş ve felaketine yol açar. Bunun örnekleri çok görülmüş ve bu konuda çok şey söylenmiş olduğundan, bu konuda sözü uzatmaya gerek yoktur. Maksat, bütün Kürd hemşehrilerimize ve özellikle Kürd liderlerine, ne, her zamandan çok ve her şeyden önce bugün birliğe muhtaç olduklarını anlatmaktır. (Seyfullah, 1908: 117)

Bizler, çalışmalarımızla ve milli kimliğimizi koruyarak, iyilikleri ile var olan ecdadımızın ruhlarını kabirlerinde şad etmeliyiz.

Kürt birliğine en çok önem veren ve bu olguya birçok yazısında değinen yazarın Seyyah Ahmed Şewqî olduğu ileri sürülebilir. Şewqî, KTTG'nin 3. sayısında Kürtçe olarak "Gelî Welatîyan" (Ey Vatandaşlar) başlığı ile yazdığı yazıda, Kürtlere uyarılarda bulunur. Şewqî, Kürtler için ittifakın gerekli olduğunu, ittifak sağlanamaması durumunda Kürtlerin başkalarına hizmet edecekleri uyarısında bulunur:

Ey Kürtler,

Birlik ipine sıkı sarılın. Öyle bir sarılın ki, hiçbir şey, hiç kimse ittifakınızı bozmasın. O zaman vatanınız her türlü endişeden kurtulmuş olacaktır. Eğer bu ayrılık ve tefrikanız devam ederse, elinizi Kürdistan'dan çekin. Bakın Bosna-Hersek'te ittifak yoktu, bu yüzden Avusturya tepelerine bindi.

Ey Kürtler,

Dünyadaki bütün iyi gelişmeler, Kürdistan'a yönelmiş, Kürdistan'a gelmek için sizden 2 şey bekliyor. Bunlardan biri Şeriatın muhafazası, diğeri de Kürtlerin kendi aralarındaki ittifaktır. Bu iki değeri muhafaza edin. (Şewqî, 1908: 157-158)

Kürt basınının ilk döneminde milli birliğin sağlanması için Kürt aydın ve liderlerin bir rol üstlenmeleri gerektiğine dair çağrılara sık sık rastlıyoruz. Bu çağrılardan biri de Halil Hayalî (Xelîl Xeyalî) tarafından yapılmıştır. Hayalî, KTTG'nin 23 Ocak 1909 tarihinde yayınlanan 8. sayısında Kürt büyüklerine seslenerek, hem kendi aralarında hem de Kürt toplumu arasında birlik sağlama- ları çağrısında bulunur. "Weten û

Îtîfaqa Kurmanca”(Vatan ve Kürt İttifakı) başlıklı bu yazının altında paragraf paragraf Türkçe çevirisine de yer verilmiştir:

Soylu Arnavudlar nasıl yüz yıllık kan davalarını bıraktılar, birbirlerine kar-deşlik elini uzatarak öz değerlerine ve yaratılıştan gelen RCTTK. Ey kar-deşler, düşmanlığı ve çatışmayı gönlünüzden çıkarınız, barışınız. [...]

Ey Osmanlı ünlüleri, ey iktidar ve güç sahibi şeyhler, ey nüfuz sahibi Kürt liderleri, iyice biliniz ki halkımızın yaşamı, vatanımızın selameti sizin ittifakınızda, gayretinizde, hamiyetinizdedir. Reddedilmesi gereken eski gelenekleri bırakınız. Kürt bireylerini barıştırınız, iyilik ve kötülüğü onlara anlatınız. Çünkü siz bilgili, onlar bilgisizdirler. Öncülük ediniz; öncülüğü- nüz vatanın yararı, milletin gelişmesi konusunda olsun, kendiniz için ol- masın. (Hayalî, 1909: 391, 395)

Birlik konusuna değinen bir başka yazar ise, Süleymaniyeli A. Hilmi’dir. Yazarın KTTG’nin 30 Ocak 1909 tarihli 9.sayısında yayımlanan “Kürd Vatandaşlarıma Hitaben Birkaç Söz” başlıklı yazısında birlik çağrısının sesi daha yüksek çıkar:

”Ey aziz vatandaşlar, bilirsiniz ki bir halkın gelişme aracı iki güçtür. Bun- lardan biri birlik ve ittifak, diğeri bilim ve eğitimidir. Birincisi halkların tek bir kitle oluşturmalarına neden olur ki, düşmanların felaket seline sed çekmek, sevgili vatani her türlü işgalci emellerden korumak, onunla mümkündür” (Süleymani- yeli, 1909: 452).

Dolayısıyla birlik vurgusunun Kürt aydınlarının çıkardıkları gazetelerde sık- lıkla öne çıktığını ileri sürebiliriz.

rihli3. sayısında “M. X...” imzalı “Dertleri- mizden: Nifakı- mız” başlıklı yazı dikkat çekicidir. Halil Hayalî’ye ait olduğu dü- şünülen bu imzanın atıldığı yazıda Kürtler arasındaki nifakın ezelden beri devam ede geldiği vurgulanmaktadır: Mesela nifak, Kürdlüğün sanki bir ezeli derdidir. Kürdlüğün asırlarca mevcudiyetini bir hastalık gibi kemiren, onun ma- neviyatını bu derece zorlayan ve ona yürümekten ve yüksel- mekten men eden işte bu nifak derdidir.[....]

Bin asırlık yaydığı bu karanlık ve ümitsizlik içinde çırpı- nırken, ötede ancak Kürt gençliğinin tuttuğu meşale ile ümitli ve mutlu oluyorum. Lazım gelir ki o gençlik, ma- nen yürüdüğü idraksizlik yolundan kurtulmak için gös- terdi- ği birlik ve kardeşlik ile gelecekte nümune olsun. (X.M..., 1913: 83).

Derginin 3. sayısında yine M... X. imzasıyla çıkan “Bextreşî û Mehrûmiyeta Kurdan” (Kara Talihi ve Kürtlerin Mahrumiye- ti) adlı yazıda, diğer milletlerin kendi aralarındaki birlik ve beraberliklerinden söz edilir. Arap, Acem ve Türk aydınların kendi dillerine hizmetinden bahsedildikten sonra Kürt ay- dınlarının durumuna dikkat çekilir. Bir anlamda Kürt aydın- larının başkalarına hizmet etmekten vazgeçmeleri ve “yu- va”ya dönmeleri salık verilir:

Bugün yeryüzünde ne kadar devlet ve millet varsa, hepsi gönül birliği, tek taraflı ve tek dil bir şekilde gece gündüz devlet ve milletlerin menfaatleri için çaba gösteriyorlar. Gazeteler yayınlıyor, insanlarını bilinçlendiriyorlar. Kendi halklarına hizmet ediyorlar.

Bugün 30 – 40 bin Kürd şeyh, alim ve öğrenci din ve dev- let adına çalışı- yorlar. Arab, Acem ve Romi’lere [Türkle- re] yaptıkları hizmetlerin zerre kadarını Kürdler için yap- mamışlardır. Kürdlere hiçbir faydaları dokun- mamıştır. Eğer bu Kürdler diğer milletler için yaptıklarını % 1’ini Kürdler için yapsalardı, bugün isimleri Kürd kitaplarında yer alır, Kürt çocukları onları okur ve minnetle anarlardı. (X... M., 1913: 94)

1913’te yayın hayatına başlayan başka bir Kürt dergisi ise, Hetawî Kurd’dür (Kürt Güneşi). Bu dergide çıkan Kerküklü Necmeddin imzalı “Kürd Ulemasına” başlıklı yazıda, Kürtler- de milli bilincin gelişmesi için milli birlik ve beraberlik üze- rinde durulmuştur. Bu birliğin sağlanması görevi, yine Kürt ileri gelenleri ve ulemasına ait olarak gösterilir. Bu yazıda toplumsal ayrılık fikri reddedilir ve gençlerin ayrılığı engel- leyecekleri ileri sürülür:

“Tefrikayı teşkil eden bir fikri, şeriat menettiği gibi biz de reddederiz. Böyle bir fikre girenlere Kürt gençleri engel olacaktır” (Akt. Alan, 2015: 80).

Derginin ilk sayısındaki “M... X.” imzalı yazıda ise, bu kez Kürt

IV. Dergilerde Milli Birlik söylemi

İlk Kürtçe gazete olan Kurdistan gaze- tesinin yayınlanma- sından 15 yıl sonra, Haziran 1913’te ilk Kürtçe dergi olan Rojî Kurd yayın ha- yatına başlar (Kaya, 2010: 98). Birinci Dünya Savaşı’nın he- men öncesine denk gelen bu süreçte yay- gın milliyetçi söylemin bu dergide de karşımıza çıktığı gözlemlenmektedir. Söz- gelimi derginin 14 Ağustos 1913 ta-

ileri gelenlere seslenilir:

Ey Kürt Şeyh, İmam ve Ağalar!

Eğer bizim düşmanımız sadece İngilizler ve Moskof ol- saydı, hadi yine neyse derdik. Fakat bizim başka düş- manlarımız da var. Bu düşmanlar ağaçtaki kurt gibi ağacı kemiriyor. Her geçen gün bizi ölüme götürüyor. Bunlar- dan kurtulmak mümkün görünmüyor. Bu düşmanlardan biri cahil- lik ve Kürtler arasındaki tefrika, diğeri ise Hiris- tiyanlara yapılan haksızlık- tır (X, M..., 1913: 127).³

Jîn'in 14 Kasım 1918 tarihinde yayınlanan 2. sayısında çı- kan Hizanîzade Kemal Fevzi imzalı 'Beka Milletindir' başlıklı yazıda Jean-Jacques Rousseau'nun ortaya koyduğu ulusal egemenlik esasları ve sosyalizmin köklerinden bahsedilir. Bu yazıda bir anlamda sosyal evrim düşüncesinin yansıması ile karşılaşılır. Yazar konuyu ulusların gelişme özgürlüğüne bağlar:

Bireysel yaşamın devam etmesi ve uzayıp gitmesi, birta- kım gerekli koşul- ların düzenli ve uyumlu olmasına ve bu durumların her an ve her yerde bir birlik gösterme- sine bağlı olduğu gibi; ulusal yaşamın gelişme biçimle- ri de, o yaşamın her türlü sosyal koşullarının daima bir birlik ve uyum gös- termesine bağlıdır (...) Oysa aynı dili, aynı dini ve aynı karakteri taşıyan milletlerin, birçok istilâ sellerinden bile kurtularak yaşadıklarını ve ulusal temel- lerine zerre kadar bir bozukluk gelmediğini görüyoruz. (Hizanîzade, 1918: 235)

Benzer bir vurguya Jîn dergisinin 3. sayısında da rastlıyoruz. "İttîfaq" adlı bu yazıda "E. Rehmi" imzası bulunmaktadır. Bu imzanın Abdurrahim Rahmi (Zapsu)'ye ait olduğu anla- şılmaktadır. Yazar, burada bir milletin başarısının ittifaktan geçtiğini iletir:

Devletler birlik ve ittifak üzerine büyür. Tüm milletler her şeyden önce kendi aralarındaki birliği sağladılar. Sonra çalışmalarında başarı elde etti- ler. Demek istiyorum ki, tüm milletlerden geri kalmış olan bizlerin de, ip- lik ve iplerden, sicim ve halatlardan akıl alıp birleşelim ve birlik olalım. Benden söylemesi, sizden ittifak, büyük- lardan himmet, küçüklerden gay- ret, Peygamber Aley- hissalat-u vessalamdan imdat, Allah'tan muvaffaki- yet. (Rehmi, 1918: 254)

Jîn dergisinin 4. sayısında milli birliğe yönelik bir başka çağrı- ya rastlıyoruz. Bu çağrı, Qazîzade M. Şewqî'den gelmektedir. "Weziyeta êmê Kurdan, de esrî hazîr de" (Mevcut Yüzyılda Biz Kürtlerin Durumu) başlıklı bu yazıda, birlik için fazla za- man olmadığı vurgulanır ve doğrudan Kürt ileri gelenlerine seslenilir:

Bu şan ve şöretinize rağmen böylesine yoksul olarak durmanız ve tem- bellikle aziz yurdunuzu elden bırak-manız yazıktır. Onur sahibi olan sizler, elbette ki sözüme kulak verirsiniz: Gelin bir an önce ve babalarımızın, ata- larımızın hatırı için birlik olalım ve güzel yurdumuzu rezil çıkarlara ve liderlik koltuğuna kurban etmeyelim. Çünkü vakit dardır ve düşman da gafletimizden yararlanmakta- dır. Kurtuluşa ve iflah olmaya koşun. Yoksa pişman ola- cağız, ne var ki o zaman da pişmanlığın bir yararı olma- yacaktır. (Şewqî, 1918: 339)

Bu dönemin en önemli dergisi Jîn'dir. Temsiliyet ve içerik an- lamında Jîn der- gisi, dönemin Kürt yayıncılığında önemli bir yer kaplamaktadır. Bu dergide Milli Birlik söylemini en çok öne çıkaran yazarların başında Siverekli Hilmi gelmekte- dir. Derginin 9 Ocak 1919 tarihli 8. sayısında yayımlanan "Kürd Gençlerine" adlı yazıda gençlere seslenilir. Bu seslenmede öğüt tonu belirgindir. "Kaleminiz- le, medeni cesaretinizle, tüm ulusal eylemlerinizi çalışma zamanı gelmiştir ve belki geçiyor" denerek gençlere göreve çağrılır. Yazar, yapılacak bu çalışmaların tek ses ile ve birlikte olması gerektiğini izah eder:

Gençler! Yurdun tüm ümidi şimdi sizdedir. Bugün size yö- nelen görevler son derece önemlidir. Uyumayınız! Cihan huzurunda, tarih sayfalarında lekesiz kalmak istersek anlaşmazlıkları, kötü kuşkuları, kendini beğenmiş- likle- ri bırakmalıyız. Bir tek el ve bir tek ses gibi birlik olma- ya çalışınız! Yalnız kendi milletinizi için çalışınız! Unutma- yınız ki bizim de bugüne ka- dar ih- mal edilmiş geniş bir dilimiz, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir kurtuluş formülü: Eylem ve girişim! (Siverekî, 1919: 418)

Siverekli Hilmi, Jîn'in 16. sayısında da ben- zer bir birlik söylemi ile karışımıza çıkar. Sıklık- la vurguladığı ittifakın halen gerçekleşmemiş olması, yazıdaki şikayet tonunu koyulaştırır. Ni-

³ Fileh bi vateya xwe îsevî yanî Xirîstîyan e, lê Kurd ji bo Ermenan peyve Fileh bikartînin.

tekim yazının adı da “Gazindek” (Bir Şikayet)’tir. Yazar, Kürtleri birliğe çağırır ve uyarılarda bulunur:

“Ey Kürtler, haykırıp, feryat ediyor ve diyorum ki: Şimdiye kadar yürüdüğümüz yolun önünde derin ve karanlık bir çukur vardır. Biz, siz, herkes bunu gözümüzle gördük. Dönün, dönün, o eğri, o sapa ve ölümlü yoldan geriye dönün. Bize birlik gerekir. Kardeşler, ibret alın” (Sivêrekî, 1919: 724).

Bu şikayet tonunu derginin sesi olarak anlamak da mümkündür. Nitekim dergi, bir anlamda kurumsal görüşünü 21. sayısında Kürt Ta- lebe Cemiyeti-Hêvî’nin beyannamesine yer vererek ortaya koyar. Hem Kürtçe hem Türkçe olarak yayınlanan beyannamede birlik ve beraberlik konusuna değinilerek, Kürtlerin birlik ve beraberlik sayesinde kurtuluşa ulaşabileceğini belirtilmiştir:

Ah, eksik olan bir şeyimiz var ki bu çok büyüktür ve bizim için büyük bir felâkettir; o da birlik ve beraberliğimizdir. Şunu unutmayın ki kardeşler, eğer yok olmak istemiyorsak bir araya gelin; anlamsız ve nedensiz kavga- ları bırakın. Bizim nifak ve bölünmemizden komşumuz olan halklar ya- rarlanırlar. Bizim uyanık olmamız gerekir. Kurtuluşumuz birlik ve bera- berliktedir. İşte ‘Hêvî’ derneğinin amaçlarından biri de bu birlik ve bera- berliği sağlama- ktır. Büyüklerimiz demiş ki: Ben seninle, sen benimle, iki- miz Allah ile. (Jîn Dergisi, 1919: 906)

İlk dönem Kürt basınındaki “Milli Birlik” arayışı ve söylemi, düzyazılar ve be- yannamelerle sınırlı kalmaz. Bu dönemde çıkan süreli yayınlardaki şiirlerde de aynı söylemin çeşitli izlerine rastlanmaktadır. Bu anlamda E. Rehmî’nin şiirini tipik bir örnek olarak göstermek mümkündür. “Destê Tenê Deng Jê Nayêt” (Tek Elden Ses Çıkmaz) adlı bu şiir, Jîn dergisinin, yani ilk dönem Kürt süreli yayıncılığının son temsilcisinin sayfaları arasında çıkan son edebi çağrı olarak da adlandırılabilir:

Ey milletê sahib nîfaq
Lazim ji bo te îttîfaq
Te’sîs nekin em yek wîfaq
Mehwîyyet e bîl-îttîfaq
Aqilê xwe berhev kin hemî
Wext, zeman pir nazik e
Bêîttîfaq tehlûke
Xelqan hemî digel me rik e
Mehwîyyeta me bêşik e
Aqilê xwe berhev kin hemî
Şexsiyetê bavêne der
Yek şexsî şol nayête ser
Yek bin, nemînit bê eser
Şola umîda me li ser
Aqilê xwe berhev kin hemî
(Rehmî, 1918: 308)

IV. Sonuç

Basının ait olduğu toplumun aynası olduğu ileri sürülebilir. Bir toplumun sosyal, siyasal ve ekonomi durumu o toplumun basınına yansımaktadır. Bu açıdan bakıldığında ilk dönem Kürt basınının da söz konusu dönemdeki Kürt toplumunu büyük ölçüde yansıttığı ileri sürülebilir.

Bu anlamda Kürt toplumunun sorunları Kürt yayınlarının sayfalarına yansımıştır. Dönemin Kürt aydınlarına göre bu sorunların başında “Milli Birlik” sorunu gelmektedir. İlk dönem Kürd basınında Milli Birlik yoklu-

ğu, gelişme ve ilerlemenin önünde en büyük engel olarak görülmüştür. Dönemin yazarları, Kürt toplumunun her alanda ilerlemesi için ittifak ve Milli Birliği çözüm olarak göstermiş, yazılardan şiir ve beyannamelere kadar bu konuyu yoğun biçimde işlemişlerdir. Burada ortaya çıkarmaya çalıştığımız gibi, bu söylem gazete ve dergilerde sıklıkla işlenmiştir. Osmanlı ya da İslam kimlikleri içinde başlayan birlik söyleminin zamanla milli bir çerçeve doğru çekildiği gözlemlenmektedir. Bu arayış ve vurgunun önemi, güncelliğini korumasından da gelmektedir.

Kaynakça

- Alan, Ahmet. "Hetawî Kurd 1913-1914 (Nirxandi û Transkripsiyon)". Mardin: Teza Mastirê, 2015.
- Anter, Musa. Hatıralarım (Bîranînê min). İstanbul: Weşanxaneya Avesta, 1999.
- Babanzade, İsmail Hakkî. "Kurd û Kurdistan" Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (5 Çileyê Pêşî 1908), Hejmar:1.
- Bedirxan, Abdurrahman. Rojnameya Kurdistan (10 Sibat 1898), Hejmar:2. Vergera alfabeya Latînî: Bozarslan, M. Emin. Kurdistan: Rojnameya pêşî ya Kurdî 1898-1902, Cilt 1, Sweden: Weşanxaneya Deng, 1991.1
- Dursun, Habib. "Jîn Dergisinde Kürt Milliyetçiliği" (Di Kovara Jîn de Nijetperestiya Kurd). Ankara: Teza Mastirê, 2013.
- Xeyalî, Xalil. "Waten û Îttifaqa Kurmanca". Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (23 Çileyê Paşî, 1909), Hejmar:8. Vergera ji Alfabeya Latînî: Bozarslan, M. Emin. Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki, Kürtçe Türkçe Dergi 1908-1909. Sweden: Weş. Deng, 1998.
- Jîn (Kovar), "Beyannameye Cemiyeta Xendekarên Kurd Hêvî", Jîn (18 Hezîran 1919), Hejmar:21.
- Kan, Ahmet. "Rojnameya Kurdistan 1898-1902: Analizê Naverokê". Mardin: Teza Mastirê, 2018.
- Kaya, Fetullah. Kürt Basını (Çapemeniya Kurdî). İstanbul: Weşanxaneya Hivda, 2010.
- Koç, Yunus. "Osmanlının Son Döneminde Yayımlanan Kürtçe Dergilerde Kimlik ve Siyaset Tartışmaları (1900-1920)." İstanbul: Teza Doktora, 2018.
- Kurdi, Said-i (Bi navê Molla Said). "Kurdî, zimanê me". Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (5 Çileyê Pêşî 1908), Hejmar: 1.
- Kurdi, Said-i. "Pêdivaya Kurdan bi çi ye?", Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (12 Çileyê Pêşî 1908), Hejmar: 2.
- Nazîf, Suleyman. "Kurd û Kurdistan". Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (12.12.1908), Hejmar:2.
- Qazîzade, M. Şewqî. "Wezîyeta êmê Kurdan, de esrî hazîr de". Jîn (28 Mijdar 1918), Hejmar: 4.
- Rehmî, E.. Îttifaq. Jîn (20 Mijdar1918), Hejmar: 3.
- Sewqî, Seyyah Ahmed. "Gelî Welatiyan" Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (19 Çileyê Pêşî 1908), Hejmar:3.
- Sivêregî, Hîlmî. "Gazindek". Jîn (10 Avrêl 1919), Hejmar:16. Vergera Alfabeya Latînî: Bozarslan, M. Emin. Jîn Kovar Kurdî-Turki, Kürtçe Türkçe Dergi 1918-1919, Cilt 2. Sweden: Weşanxaneya Deng, 1985.
- (Hîlmîyê Sivêregî) "Ji bo ciwanên Kurd". Jîn (9 Çileyê Paşî 1919), Hejmar:8.
- Suleymanî, Hîlmî A. "Ji bo hemwelatîyên Kurd çend gotin". Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (30 Çileyê Paşî 1909), Hejmar:9.
- "Destê Têne Deng Jê Nayêt". Jîn (12 Çileyê Pêşî 1918), Hejmar:5.
- Suleymanî Seyfullah. "Îttihad". Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (26 Çileyê Pêşî 1908), Sayî:4.
- "Ji bo birayê min yê Kurd", Rojnameya Cemiyeta Kurd Teavun ve Terakki (12 Çileyê Pêşî 1908), Hejmar:2.
- Xanî, Ehmedê. Mem ile Zîn, Ver. Selim Temo. İstanbul: Weşanxaneya Everest, 2016.
- X. M... "Dertdinme: Nifaqên me". Rojî Kurd (14 Tebex 1913), Hejmar: 3. Vergera Alfabeya Latînî: Meretowar, A. Amedi, C. Aslan, Azad S. Rojî Kurd (Kovara Cemiyeta Hêvî). İstanbul: Weşanxaneya War, 2002.
- "Ji bo mezinên Kurdan", Hetawî Kurd (14 Çotmeh 1913), Hejmar:1. Vergera Alfabeya Latînî: Alan, Ahmet. Hetawî Kurd 1913-1914 (Nirxandin ve Transkripsiyon). Mardin: Teza Mastirê, 2015.
- "Bextreşî û Mehrumiyeta Kurdan", Rojî Kurd (14 Tevex 1913) Hejmar: 3.

Kürt Meselesinin Türkiye'nin Uluslararası İlişkilerine Etkisi

Dr. Seyfeddin Neslinebi*
Akademisyen

Abstract

This article analyzes the impact of the Kurdish issue on Turkey's international relations by examining its reflections at bilateral, regional, and multilateral levels. Based on a mixed-methods approach that includes discourse analysis, policy review, and selected quantitative indicators, the study traces how Turkey's foreign policy has intersected over time with the ongoing domestic Kurdish conflict.

The analysis focuses on Turkey's relations with the United States, the European Union, Iraq (particularly the Kurdistan Regional Government), and Syria. It also evaluates NATO dynamics and broader regional implications. The findings reveal that the Kurdish issue has become both a constraint and a tool in Turkish foreign policy: while it serves as a source of international tension with Western allies, it is also used as a justification for cross-border operations and strategic alignments.

By comprehensively assessing the foreign policy implications of an ethno-political conflict, the article highlights the interaction between domestic security priorities and external diplomatic behavior. It concludes that unless the Kurdish issue is addressed through inclusive governance and a lasting conflict resolution process, its negative effects on Turkey's international relations will persist.

Scan the QR code to read the full article in English.

Özet

Bu makale, Kürt meselesinin Türkiye'nin uluslararası ilişkileri üzerindeki etkisini, ikili, bölgesel ve çok taraflı düzeylerdeki yansımalarını inceleyerek analiz etmektedir. Söylem analizi, politika incelemesi ve belirli nicel göstergeleri içeren karma yöntemli bir yaklaşım temelinde hazırlanan çalışma, Türkiye'nin dış politikasının içinde devam eden Kürt çatışmasıyla nasıl kesiştiğini zaman içinde izlemektedir.

Analizin odak noktası, Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Irak (özellikle Kürdistan Bölgesel Yönetimi) ve Suriye ile ilişkileridir. Ayrıca NATO dinamikleri ve daha geniş bölgesel etkiler de değerlendirilmektedir. Bulgular, Kürt meselesinin Türk dış politikasında hem bir kısıtlama hem de bir araç haline geldiğini ortaya koymaktadır: Batılı müttefiklerle ilişkilerde uluslararası gerilim kaynağı olurken, sınır ötesi operasyonlar ve stratejik hizalanmalar için bir gerekçe olarak kullanılmaktadır.

Makale, etno-politik bir çatışmanın dış politika üzerindeki yansımalarını kapsamlı bir şekilde değerlendirerek, iç güvenlik öncelikleri ile dış diplomatik davranış arasındaki etkileşimi gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, Kürt meselesi kapsayıcı yönetim ve kalıcı bir çatışma çözüm süreciyle ele alınmadığı sürece, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri üzerindeki olumsuz etkilerinin devam edeceği savunulmaktadır.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

I. Giriş

Kürt meselesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern tarihindeki en ısrarlı ve karmaşık sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Tarihsel mağduriyetler, kimlik siyaseti ve tartışmalı toprak taleplerine dayanan bu çatışma, yalnızca iç yönetimi değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel diplomasiyi de etkileyen çok boyutlu bir soruna dönüşmüştür. 1984 yılında Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) silahlı isyanının başlamasından bu yana, ardışık Türk hükümetleri Kürt nüfusun siyasi, kültürel ve güvenlik taleplerini çoğu zaman askeri ve güvenlik odaklı stratejilerle bastırmaya çalışmıştır (Gunter, 2011; Özpek & Mutluer, 2020).

Ancak Kürt meselesinin etkileri Türkiye'nin sınırlarıyla sınırlı değildir. Aksine, bu iç çatışma giderek Türkiye'nin dış politika tercihlerini şekillendirmiş ve aynı zamanda bu tercihlerden etkilenmiştir. Bu durum özellikle Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Irak, Suriye ve diğer bölgesel aktörlerle olan ilişkilerinde kendini göstermektedir.

Bu makale, Kürt meselesinin Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini nasıl etkilediğini araştırmayı amaçlamakta; çatışmanın stratejik hizalanmalar, diplomatik gerilimler, askeri operasyonlar ve bölgesel iş birlikleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Makale şu sorulara yanıt aramaktadır: Kürt meselesi, Türk dış politikasının şekillen-

mesini ve uygulanmasını nasıl etkilemiştir? Ve bu durum Türkiye'nin ikili ve çok taraflı ilişkileri açısından ne gibi sonuçlar doğurmuştur?

Bu soruların ele alınması hem teorik hem de pratik açıdan önem taşımaktadır. Teorik olarak, iç etno-politik çatışmaların devletlerin uluslararası alandaki davranışlarını nasıl etkilediğini anlamaya katkı sunmaktadır ki bu, dış politika analizinde sıklıkla ihmal edilen bir konudur. Pratik olarak ise, Türkiye'nin iç çatışmasının uluslararası normlar, ittifaklar ve güvenlik mimarileriyle kesiştiği karmaşık diplomatik ortamda nasıl bir yol izlediğini ortaya koymaktadır.

Makale şu şekilde yapılandırılmıştır: Bir sonraki bölüm, ilgili literatürü gözden geçirmekte ve analize yön veren teorik çerçeveyi sunmaktadır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi açıklanmaktadır. Dördüncü bölümde Türkiye'deki Kürt meselesinin tarihsel gelişimi ele alınmaktadır. Beşinci ve altıncı bölümlerde ise Kürt çatışmasının Türkiye'nin ikili ve çok taraflı ilişkilerine etkilerine dair ampirik analizler sunulmaktadır. Yedinci bölümde Kürt meselesinin Türkiye'nin stratejik ittifakları ve dış politika yönelimi üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Son olarak, bulguların bölgesel güvenlik ve dış politika oluşturma süreçleri açısından daha geniş yansımaları tartışılmaktadır.

1. Türkiye’de Kürt Meselesinin Tarihsel Arka Planı

Türkiye’deki Kürt meselesinin kökenleri, 20. yüzyılın başlarına, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü ve 1923’te Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardından gelişen döneme kadar uzanır. Osmanlı millet sistemi altında belirli bir özerkliğe sahip olan Kürtler, yeni cumhuriyetin ulus-devlet projesi çerçevesinde homojen bir Türk kimliği inşa etme hedefiyle birlikte, etnik ve dilsel azınlıklar gibi marjinalleştirilmiştir (Yavuz, 2001). 1924 Anayasası, Türk olmayan etnik kimlikleri tanımamış ve böylece Kürt nüfusa yönelik uzun bir baskı ve asimilasyon politikasının başlangıcını oluşturmuştur. Erken cumhuriyet döneminde gerçekleşen bir dizi Kürt isyanı; Şeyh Said İsyanı (1925), Ağrı İsyanı (1930) ve Dersim İsyanı (1937–1938) gibi devlet tarafından sert bir şekilde bastırılmıştır (McDowall, 2004). Bu olaylar, Kürt muhalefetine karşı güvenlikçi bir yaklaşımın kökleşmesine neden olmuş ve bu direniş, Türkiye Cumhuriyeti’nin toprak bütünlüğü ve birliğine tehdit olarak çerçevelenmiştir. Kürt kimliğinin, dilinin ve kültürünün resmî olarak inkârı 20. yüzyıl boyunca büyük ölçüde devam etmiş, bu durum derin toplumsal kırılmalara yol açmıştır. Kürt meselesinde en önemli dönüm noktası, 1978’de kurulan ve 1984’te silahlı mücadeleye başlayan Kürdistan İşçi Partisi’nin (PKK) ortaya çıkmasıyla yaşanmıştır. PKK’nın amacı bağımsız bir Kürt devleti kurmak olup, çatışmalar ağırlıklı olarak Türkiye’nin güneydoğusunda yoğunlaşmıştır. Bu çatışmalar 40 binden fazla insanın ölümüne, kitlesel göçlere ve bölgenin yoğun biçimde militarize edilmesine neden olmuştur (Romano, 2006). Devletin tepkisi çoğunlukla askeri operasyonlar ve Kürt yanlısı hareketlerin yasal ve siyasi yollarla bastırılması şeklinde olmuş; bu kapsamda birçok siyasi parti kapatılmış ve aktivistler tutuklanmıştır.

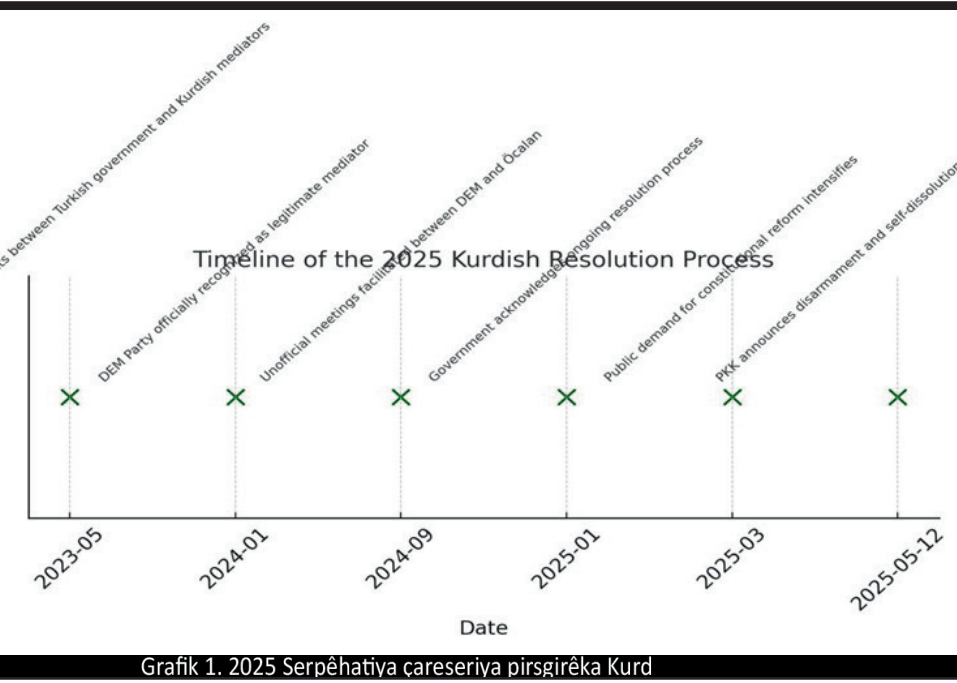
2000’li yılların başında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde belirgin bir değişim yaşanmıştır. Avrupa Birliği üyelik sürecinin etkisiyle Kürtlere sınırlı kültürel haklar tanınmış ve PKK ile barış süreci başlatılmıştır. Demokratik Açılım (2009) ve ardından gelen Çözüm Süreci (2013–2015), sorunun siyasi yollarla çözümüne yönelik en ciddi girişim olarak öne çıkmıştır (Watts, 2010). Ancak bu süreç, 2015 ortasında çatışmaların yeniden başlamasıyla sona ermiş; bu gelişmede Suriye İç Savaşı’nın bölgesel etkisi ve Suriye’nin kuzeyinde Kürt özerkliğinin yükselişi etkili olmuştur. 2015’ten bu yana Kürt meselesi yeniden yoğun bir güvenlikleşme sürecine girmiştir. İç politikada Halkların Demokratik Partisi’ne (HDP) yönelik baskılar artarken, dış politikada Türkiye’nin önceliği Suriye ve Irak’taki Kürt gruplara karşı sınır ötesi askeri operasyonlara yönelmiştir. Bu gelişmeler, çatışmayı giderek uluslararasılaştırmış; mesele, daha geniş bölgesel jeopolitik dinamiklerle iç içe geçerek Türkiye’nin müttefikleri ve komşu ülkelerle olan ilişkilerini zorlamaya başlamıştır (Özpek & Tanrikulu, 2019). Bu tarihsel

süreci anlamak, Kürt meselesinin Türkiye’nin dış ilişkilerini, güvenlik algısını, egemenlik anlayışını ve bölgesel nüfuz arayışını nasıl şekillendirmeye devam ettiğini kavrayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır.

2. Kürt Meselesinin Mevcut Durumu ve Devam Eden Barış Süreci Çabaları

Son bir-iki yıl içinde, Türkiye hükümeti, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve diğer Kürt siyasi aktörleri arasında çözüm odaklı yeni bir girişim ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede, ağırlıklı olarak Kürtlerin oluşturduğu bir siyasi yapı olan Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) üyeleri, Türkiye hükümeti ile PKK’nın tutuklu lideri Abdullah Öcalan arasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Bu süreçte, devlet ile PKK yönetimi arasında dolaylı iletişim kanalları kurulmuş ve böylece yapıcı bir diyalog zemini oluşmuştur.

12 Mayıs 2025 tarihinde önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. PKK, Öcalan’ın çağrısına yanıt olarak 12. Parti Kongresi’nde kendini feshetme ve silahlı mücadeleye kalıcı olarak son verme kararı aldığını açıklamıştır. Bu be-

Grafik 1. 2025 Serpêhatîya çareserîya pîrsgirêka Kurd

yan, Kürt meselesinde tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendirilmekte olup, son yüzyıldaki en önemli gelişmelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu gelişme, çatışma ve şiddetle özdeşleşen bir anlatıdan; diyalog, uzlaşma ve kurumsal katılımın ön plana çıktığı yeni bir sürece geçişin habercisidir.

Yukarıdaki zaman çizelgesi, PKK'nın 2025 yılında silahsızlanmasına yol açan başlıca gelişmeleri özetlemektedir:

Bu görsel anlatım, barış girişiminin giderek kurumsallaştığını ve bu sürecin, anayasal reform taleplerini destekleyen halk baskısının artması ile Kürt siyasi katılımının normalleşmesi temelinde geliştiğini vurgulamaktadır.

Bu değişimin etkileri derindir ve uzun süredir devam eden Kürt sorunlarının barışçıl ve demokratik yollarla çözülmesi için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Kürt tarafının temel talepleri arasında 1980 darbesinin mirası olarak değerlendirilen, militarist ve asimilasyoncu yapısıyla sıkça eleştirilen 1982 Anayasası'nın ilk dört maddesine yönelik köklü anayasal reformlar yer almaktadır (Watts, 2010; Güneş, 2019). Diğer önemli talepler arasında ise anadilde

eğitimin okul öncesinden yükseköğretime kadar sağlanması, Kürtçenin ikinci resmi dil olarak tanınması, valilerin halk tarafından seçilmesi ve yerel yönetimlere adem-i merkeziyetçi bir çerçevede daha fazla yetki verilmesi bulunmaktadır (Yavuz & Özcan, 2006; Çandar, 2012).

Bu girişimin zamanlaması ve bağlamı, daha geniş bölgesel dinamiklerden de etkilenmiştir. Kuzey ve Doğu Suriye'de, Batılı güçler özellikle Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenen fiili Kürt özerk yönetiminin ortaya çıkışı, stratejik hesaplamaları değiştirmiş ve Türkiye'deki Kürt aktörler için yeni siyasi fırsatlar yaratmıştır (Romano, 2020; Phillips, 2017). Bu bağlamda, Türkiye hükümeti yalnızca iç baskılara değil, aynı zamanda uluslararası etkenlere de yanıt vermektedir.

Kritik olarak, 2025 çözüm sürecinin sonucunun Türkiye'nin uluslararası ilişkileri üzerinde doğrudan ve önemli etkileri olacaktır. Barışa geçişin ve anayasal reformların başarıyla tamamlanması, Türkiye'nin demokratik ve kapsayıcı bir devlet olarak imajını güçlendirebilir; bu da Avrupa Birliği, Amerika Birleşik

Devletleri ve Irak ile Suriye gibi komşu ülkelerle ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilir. Öte yandan, sürecin başarısızlığa uğraması bölgesel gerilimleri derinleştirebilir, uluslararası şüphecililiği artırabilir ve özellikle NATO ve bölgesel güvenlik iş birlikleri bağlamında Türkiye'nin stratejik ortaklıklarını tehlikeye atabilir (Gunter, 2011; Barkey, 2020).

Özetle, 2025 yılındaki silahsızlanma ve diyalog girişimi, hem tarihi bir fırsat hem de Türkiye'nin iç ve dış politikası açısından kritik bir sınav niteliğindedir. Bu sürecin başarısı ya da başarısızlığı yalnızca Kürt-Türk ilişkilerinin geleceğini değil, aynı zamanda Ankara'nın Orta Doğu'daki ve uluslararası toplumdaki diplomatik konumunu da yeniden şekillendirecektir.

3. Kürt Meselesinin İki Taraflı İlişkiler Etkisi

3.1. Türkiye–Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri

Kürt meselesi, özellikle Suriye iç savaşının başlamasından bu yana ABD–Türkiye ilişkilerinde önemli bir gerilim kaynağı haline gelmiştir. Bu ayrışma, Washington'un Suriye Demokratik Güçleri'ne (SDG) yaptığı askeri destekle daha da derinleşmiştir. SDG'nin ağırlıklı unsuru olan Kürt Halk Koruma Birlikleri (YPG), Türkiye tarafından PKK'nın Suriye uzantısı olarak görülmektedir (Stein & Foley, 2016). ABD, YPG'yi IŞİD'e karşı mücadelede kritik bir ortak olarak değerlendirirken, Türkiye onu terör örgütü olarak sınıflandırmakta ve bu durum güvenlik önceliklerinde temel bir çatışmaya yol açmaktadır.

Türkiye'nin tepkisi, Fırat Kalkanı Operasyonu (2016), Zeytin Dalı Operasyonu (2018) ve Barış Pınarı Operasyonu (2019) gibi askeri harekâtlarla sınırındaki Kürt güçlerini temizlemeye yönelik olmuştur (Kasapoğlu, 2019). Bu müdahaleler, ABD ile ilişkileri germiş, yaptırım tehditleri ve diplomatik krizlere sebep olmuştur. Ayrıca, 1990'ların sonlarında ABD'nin PKK lideri Abdullah Öcalan'ı iade etmeyi reddetmesi ve

2003 sonrası Kuzey Irak konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, Ankara ile Washington arasında kalıcı bir güvensizlik yaratmıştır (Gunter, 2011).

NATO üyeliği ve ortak stratejik çıkarlar olmasına rağmen, Kürt meselesi iki ülke arasındaki kırılganlığı sürdürmekte ve Türkiye'yi Rusya ve İran ile iş birliğini artırarak ittifaklarını çeşitlendirmeye yönlendirmektedir.

3.2. Türkiye–Irak İlişkileri ve KRG

Irak, Türkiye dış politikasında çift yönlü bir dinamik oluşturmaktadır: bir yanda Bağdat hükümeti, diğer yanda kuzeydeki yarı otonom Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KRG). Türkiye, 2000'li yılların başından beri KRG ile pragmatik ama gergin bir ilişki geliştirmiştir; bu ilişki, karşılıklı ekonomik çıkarlar ve Kandil Dağları'ndaki PKK varlığı nedeniyle güvenlik kaygıları üzerine kuruludur (Park, 2014).

Enerji ve ticaret alanlarında karşılıklı bağımlılık gelişmiş; Türkiye, KRG petrol ihracatı için Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden önemli bir çıkış noktası olmuştur (Natali, 2010). Ancak Türkiye, Kürt bağımsızlığı yönündeki herhangi bir hamleye karşı son derece hassastır. 2017'de yapılan KRG bağımsızlık referandumu, Ankara tarafından sert

biçimde karşılanmış, bunun kendi Kürt nüfusu için emsal teşkil edeceği endişesi taşınmıştır (Barkey, 2019).

Aynı zamanda Türkiye, PKK'ya yönelik gerekçelerle kuzey Irak'ta sınır ötesi askeri varlığını artırmış ve çoğunlukla Bağdat'ın onayı olmadan operasyonlar düzenlemiştir; bu durum egemenlik kaygılarına ve diplomatik gerilime yol açmıştır. KRG ise bu müdahaleleri belli ölçüde tolere etmekle birlikte, Kürt meselesinin ulusötesi doğasından kaynaklanan güvenlik ikilemini gözler önüne sermektedir.

3.3. Türkiye–Suriye İlişkileri

Suriye İç Savaşı, Türkiye'nin güney sınır güvenlik mimarisini köklü biçimde değiştirmiştir. Çatışmanın ilk aşamalarında Türkiye, Sünni muhalif grupları desteklemiş ve rejim değişikliğini savunmuştur. Ancak, Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve silahlı kanadı YPG'nin kuzey Suriye'de özerk bir yönetim kurması, Ankara'nın politikasında büyük bir değişime neden olmuştur (Phillips, 2016). Türkiye, sınırında bitişik bir Kürt bölgesinin oluşmasının kendi Kürt nüfusu arasında ayrılıkçı duyguları cesaretlendirebileceğinden endişe etmektedir. Bu kaygı, Kürtlerin toprak bütünlüğünü sağlamasını engellemeye yönelik çok

sayıda askeri operasyona yol açmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin Suriye politikası, rejim değişikliğinden sınır güvenliğini sağlama ve Kürt meselesini önceliklendirmeye kaymıştır.

Ayrıca Ankara'nın Suriye'deki Kürt aktörlere karşı tutumu, çatışmanın daha geniş diplomatik çözüm süreçlerini zorlaştırmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler destekli barış görüşmelerine Kürt grupların dahil edilmesine karşı çıkmış ve ABD ile Avrupa'nın Kürt milislerine verdiği desteği eleştirmiştir. Suriye örneği, iç Kürt meselesinin yalnızca askeri müdahaleleri değil, aynı zamanda Türkiye'nin çatışma çözümüne yönelik diplomatik duruşunu da şekillendirdiğini göstermektedir.

4. Çok Taraflı İlişkiler ve Bölgesel Diplomasi

Kürt meselesi yalnızca Türkiye'nin ikili ilişkilerini değil, aynı zamanda Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve İran, Irak, Suriye gibi bölgesel ittifakları içeren çok taraflı çerçevelerle olan ilişkilerini de şekillendirmektedir. Türkiye'nin Kürt sorununa yönelik tepkileri, çoğu zaman iç güvenlik öncelikleri ile uluslararası normlar, ittifak yükümlülükleri ve bölgesel güç dengesi beklentileri arasındaki gerilimleri gözler önüne serer.

4.1. Avrupa Birliği ve Kürt Meselesi

Avrupa Birliği uzun süredir Türkiye'nin Kürt nüfusuna yönelik politikalarını demokratik reformlar ve insan hakları açısından bir turnusol kâğıdı olarak görmektedir. Türkiye'nin üyelik için yerine getirmesi gereken Kopenhag Kriterleri, azınlık hakları, ifade özgürlüğü ve hukuk devleti ilkelerini vurgularken bunların tamamı Ankara'nın Kürt politikalarından doğrudan etkilenmektedir (Öniş, 2003).

2000'li yılların başlarında Türkiye, Kürt dili üzerindeki kısıtlamaları gevşetmiş ve PKK ile barış görüşmelerine başla-

mıştı. Bu adımlar büyük ölçüde AB'ye katılım sürecinin teşvik edici etkisiyle atılmıştı (Tocci, 2005).

Ancak 2015'te barış sürecinin çökmesi ve ardından Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP) yönelik baskıların artması, AB-Türkiye ilişkilerini büyük ölçüde zedeledi. Kürt siyasetçilerin hapsedilmesi ve insan hakları ihlallerine ilişkin iddialar, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu tarafından defalarca kınandı (Avrupa Komisyonu, 2022). Türkiye ise buna karşılık olarak AB'yi PKK sempatizanlarına kucak açmakla ve Kürt meselesini üyelik sürecini engellemek için siyasileştirmekle suçlamaktadır. Bu bağlamda Kürt meselesi, AB-Türkiye ilişkilerinde hem reformları teşvik etmek için bir baskı aracı hem de Ankara açısından derin bir güvensizlik kaynağı olarak çelişkili bir rol oynamaktadır.

4.2. NATO ve Güvenlik İkilemleri

Bir NATO üyesi olarak Türkiye, özellikle devlet dışı Kürt aktörlerden algıladığı tehditlere karşı savunma kapasitesini güçlendirmek için ittifakı bir güvenlik aracı olarak kullanmıştır. Ancak Suriye ve Irak'taki tek taraflı askeri müdahaleleri, NATO müttefikleri arasında sık sık endişelere neden olmuştur. Türkiye'nin itirazlarına rağmen ABD'nin Suriye'de YPG ile kurduğu ortaklık, NATO içinde Kürt silahlı grupları konusunda fikir birliği olmadığını ortaya koymuştur (Erlanger, 2019).

Türkiye'nin, NATO'nun savunma planlarını veto etme tehdidinde bulunarak, ittifakın Kürt grupları terör örgütü olarak tanımasını talep etmesi, Ankara'nın üyeliğini ulusal hedeflerini gerçekleştirmek için nasıl araçsallaştırdığının bir örneğidir. Bu durum, Türkiye'nin ittifakın birliğini zayıflattığı suçlamalarına yol açarken, Ankara ise müttefiklerinin temel güvenlik kaygılarına duyarsız kaldığını savunmaktadır (Larrabee, 2020).

4.3. Bölgesel Diplomasi: İran, Irak ve Suriye

Türkiye'nin Kürt meselesine dair bölgesel diplomasisi, Kürt ayrılıkçılığını tehdit olarak gören diğer devletlerle yürüttüğü pragmatik koordinasyonla karakterize edilmektedir. İdeolojik ve jeopolitik farklılıklara rağmen, Türkiye, İran, Irak ve Suriye zaman zaman Kürt özerkliği olasılığına karşı ortak bir çizgide buluşmuştur.

Örneğin, Türkiye ve İran, ortak sınır bölgelerinde faaliyet gösteren PKK bağlantılı gruplara karşı askeri iş birliği yapmış, istihbarat paylaşımında bulunmuşlardır. Bu iş birlikleri ideolojik yakınlıktan değil, Kürt isyan hareketlerine dair ortak güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır (Entessar & Afrasiabi, 2020). Benzer şekilde Türkiye'nin Irak ile ilişkileri, kuzey Irak'ta PKK'ya karşı gerçekleştirdiği operasyonlara Bağdat'ın rızasını almak veya en azından sessiz kalmasını sağlamak etrafında şekillenmektedir.

Suriye'de ise Türkiye'nin Esad rejimiyle ilişkileri büyük ölçüde PYD/YPG'ye dair kaygılarla şekillenmiştir. Başlangıçta Esad karşıtı muhalif güçleri destekleyen Ankara, daha sonra politikalarını Kürt yayılmacılığına karşı tampon bölgeler oluşturmaya kaydırmış ve bu durum zaman zaman Şam ve hatta Moskova ile dolaylı koordinasyonlara yol açmıştır

(Phillips, 2016).

Bu dinamikler, Kürt meselesinin Türkiye'nin bölgesel diplomasisinde hem iş birliği için bir zemin hem de istikrarsızlık kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır.

5. Kürt Meselesi, Türkiye'nin Stratejik İttifakları ve Dış Politika Yönelimi

Kürt meselesi, Türkiye'nin stratejik yeniden konumlanmalarında ve genel dış politika yöneliminde merkezi bir değişken haline gelmiştir. İçerideki çatışmaların bölgesel ve uluslararası dinamiklerle giderek daha fazla kesişmesiyle birlikte Ankara, değişen güvenlik tehditlerini, diplomatik gerilimleri ve güç dengelerini yönetmek amacıyla ittifaklarını ve dış politika davranışlarını yeniden yapılandırmıştır. Bu bölüm, Kürt sorununun Türkiye'nin stratejik duruşunu üç temel boyutta nasıl etkilediğini incelemektedir: değişen ittifaklar, artan askeri atılganlık ve uluslararası ilişkilerde normatif konumlanma.

5.1. Değişen Stratejik İttifaklar

Türkiye'nin geleneksel olarak Batı'ya özellikle NATO üyeliği ve AB adaylığı üzerinden yönelen dış politika çizgisi, Kürt meselesi nedeniyle giderek karmaşık hale gelmiştir. Özellikle ABD'nin Suriye'deki Kürt güçlerine verdiği destek bağlamında ortaya çıkan tehdit algılarındaki farklılıklar, karşılıklı güveni

zedelemiş ve Ankara'yı daha çeşitlendirilmiş bir ittifak yelpazesi izlemeye yöneltmiştir (Kardaş, 2013). Türkiye, Batı'nın güvenlik kaygılarına duyarsız kaldığını veya düşmanca davrandığını düşündüğünde, Rusya ve İran gibi Batı dışı aktörlerle ilişkilerini derinleştirme yoluna gitmiştir.

Bu jeopolitik dengelemenin en açık örneklerinden biri, Türkiye'nin Astana Süreci kapsamında Suriye'de Rusya ile iş birliği yapmasıdır. Her ne kadar genel çatışmada farklı saflarda yer alsalar da, kuzey Suriye'de Kürt özerkliği engelleme yönündeki ortak çıkarlar, Ankara'yı Moskova ve Tahran'a yakınlaştırmış ve bölgesel güvenlik düzenlemelerini yeniden şekillendirmiştir (Aktürk, 2020). Ancak bu yeniden hizalanmalar, daha çok taktiksel düzeyde kalmakta ve yapısal gerilimler ile rekabetler nedeniyle stratejik derinlik kazanmaktan uzaktır.

5.2. Askerî Atılgnlık ve Bölgesel Etki Arayışı

Kürt meselesinin güvenlik ekseninde ele alınması, Türkiye'nin askeri duru-

şunu daha atılgn hale getirmiş ve bu durum Suriye ve Irak'taki sınır ötesi müdahalelere yansımıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin geleneksel toprak savunması merkezli güvenlik anlayışından uzaklaşıp, Kürt etkisini sınırların ötesinde sınırlamayı amaçlayan güç projeksiyonu ve tampon bölge oluşturma yönelimini yansıtmaktadır (Aydın-Düzgit & Keyman, 2019). Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı harekâtları ve kuzey Irak'taki son konuşlanmalar, Türkiye'nin stratejik etkisini genişletme çabasının önemli örnekleridir.

Bu militarize dış politika yaklaşımı, hem iç hem de dış politikada hedeflenen sonuçlara hizmet etmektedir: İçeride milliyetçi meşruiyeti güçlendirirken, dışarıda bölgesel bir güç olarak etkisini pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu durum, aynı zamanda Türkiye'nin diplomatik düzlemde tepkilere maruz kalmasına, Suriye'deki barış çabalarının karmaşıklaşmasına ve özellikle Batılı müttefiklerle ilişkilerinin gerilmesine yol açmaktadır.

5.3. Dış Politikada Normatif Gerilimler

Kürt meselesi, Türkiye'nin normatif dış politika söylemi ile pratikleri arasındaki çelişkileri de açığa çıkarmaktadır. Ankara her ne kadar terörle mücadele, egemenlik ve ulusal birlik söylemlerini ön plana çıkarsa da, eleştirmenler bu eylemlerin çoğu zaman insan hakları, halkların kendi kaderini tayin hakkı ve hukuk devleti ilkelerini zedelediğini öne sürmektedir (Yılmaz & Bashirov, 2018). Bu normatif tutarsızlıklar, Türkiye'nin uluslararası imajı ve inandırıcılığı üzerinde özellikle AB üyelik süreci ve transatlantik kurumlarla ilişkiler açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Ayrıca, Kürt siyasetçilere, medyaya ve sivil topluma yönelik iç baskılar, uluslararası insan hakları kuruluşları ve Avrupa kurumları tarafından sıklıkla kınanmıştır. Bu dinamikler, Türkiye'nin artan stratejik özerklik söylemini de beslemekte; dış politikanın normlara dayalı değil, egemenlik temelli ve çıkar odaklı olması gerektiği yönünde bir çerçeve sunmaktadır.

6. Sonuç

Uzun yıllar yalnızca bir iç güvenlik meselesi olarak görülen Kürt sorunu, artık Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin temel belirleyicilerinden biri haline gelmiştir. Bu makale, çatışmanın ulusötesi boyutlarının ve Türkiye'nin bu duruma verdiği tepkilerin, ülkenin ittifaklarını, diplomatik önceliklerini, bölgesel müdahalelerini ve normatif duruşunu önemli ölçüde yeniden şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Bu dönüşümün merkezinde, Türk devletinin hem sınırları içinde hem de dışında Kürt siyasi aktivizmine yönelik güvenlik odaklı algısı yer almaktadır. Kürt meselesinin sürekli olarak terörle mücadele çerçevesinde ele alınması, militarize dış politika kararlarını beraberinde getirmiş; Suriye ve Irak'ta gerçekleştirilen tek taraflı askeri müdahaleler buna örnek teşkil etmiştir. Her ne kadar bu müdahaleler, Kürt özerkliğine dair algılanan tehditleri ortadan kaldırmayı amaçlasa da, Türkiye'nin ABD ve Avrupa Birliği gibi geleneksel müttefikleriyle olan ikili ilişkilerini karmaşık hale getirmiş, Ankara'yı Rusya ve İran gibi bölgesel güçlerle alternatif ortaklıklara yöneltmiştir.

Bu yeniden konumlanma, Türkiye'nin çok taraflı platformlardaki etkisini azaltmakla kalmamış, aynı zamanda onu demokratik ve çoğulcu bir bölgesel aktör olarak tanımlayan normatif cazibesini de zayıflatmıştır. Yumuşak gücün aşınması, insan hakları standartları

nın gerilemesi ve Kürt yanlısı siyasi temsilin kriminalize edilmesi, Türkiye'nin Batı'daki imaj sorununu derinleştirmiş; bu da diplomatik yalnızlaşmayı ve AB üyeliği sürecine yönelik şüpheleri artırmıştır. Bununla birlikte, Kürt sorununun ulusötesi bir problem olarak devam etmesi, aynı zamanda stratejik bir fırsat da sunmaktadır. Askeriylemeden uzaklaşıp, hem iç politikada hem de bölgesel düzeyde kapsayıcı bir diyalog sürecine yönelmek, Kürt meselesini bir zafiyet alanı olmaktan çıkarıp, diplomatik bir avantaja dönüştürebilir. Meşru Kürt siyasi aktörlerle yapıcı bir ilişki kurulması, azınlık haklarının tanınması ve çatışma sonrası yönetim konularında bölgesel iş birliği yapılması, Türkiye'nin uluslararası itibarını artırabilir ve bölgesel istikrarı güçlendirebilir.

Sonuç olarak, Kürt sorununu demokratik yollarla ve çok düzeyli diplomasi aracılığıyla çözmek, yalnızca iç politik bir gereklilik değil; aynı zamanda Türkiye'nin dış politika duruşunu yeniden şekillendirmesi için temel bir önkoşuldur. Bu temel mesele ele alınmadan, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri tepkisel, güvenlik merkezli ve parçalı kalmaya devam edecektir. Gelecek araştırmalar, Türkiye'nin Kürt meselesine yönelik yaklaşımını şekillendiren diaspora politikaları, devlet dışı aktörler ve uluslararası hukuk mekanizmalarının rolünü daha derinlemesine incelemelidir.

7. Kaynakça

- Aktürk, Ş. (2020). Turkey's role in the Syrian conflict: Motives, actors, and strategies. *Insight Turkey*, 22(1), 35–52. <https://doi.org/10.25253/99.2020221.03>
- Aydın-Düzgüt, S., & Keyman, E. F. (2019). The Turkish foreign policy–nationalism nexus: The populist turn. *Politics*, 39(1), 52–66. <https://doi.org/10.1177/0263395718779936>
- Aras, B., & Karakaya Polat, R. (2008). From conflict to cooperation: Desecuritization of Turkey's relations with Syria and Iran. *Security Dialogue*, 39(5), 495–515. <https://doi.org/10.1177/0967010608098212>
- Barkey, H. J. (2019). The Kurdish conundrum and Turkey's Syria policy. *Middle East Policy*, 26(1), 57–65. <https://doi.org/10.1111/mepo.12409>
- Barkey, H. J. (2020). *Turkey and the Kurdish question: From Kemalism to Erdogan*. Routledge.
- Cagaptay, S. (2007). The reawakening of the Kurdish nationalist movement in Turkey. *Middle East Policy*, 14(4), 84–94. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2007.00332.x>
- Çandar, C. (2012). Leaving the Mountain: How May the PKK Lay Down Arms? Freeing the Kurdish Question from Violence. *Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV)*. <https://www.files.ethz.ch/isn/143093/11072EN-Candar.pdf>
- European Commission. (2022). Turkey 2022 report: EU enlargement strategy. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu>
- Entessar, N., & Afrasiabi, K. L. (2020). *Iran's Kurdish question: Identity, politics, and security*. Lexington Books.
- Erlanger, S. (2019, November 28). Turkey blocked NATO plan over definition of terrorism. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com>
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press.
- Güneş, C. (2019). *The Kurdish National Movement in Turkey: From Protest to Resistance*. Routledge.
- Gunter, M. M. (2011). The Kurds: The evolving solution to the Kurdish problem in Iraq and Turkey. *Third World Quarterly*, 32(9), 1623–1635. <https://doi.org/10.1080/01436597.2011.619773>
- Gunter, M. M. (2011). The Kurds: The evolving solution to the Kurdish problem in Iraq and Turkey. *Third World Quarterly*, 32(9), 1623–1635. <https://doi.org/10.1080/01436597.2011.619773>
- Kardaş, Ş. (2013). Quest for strategic autonomy? Turkish foreign policy in the post-Arab Spring era. *Mediterranean Politics*, 18(1), 28–47. <https://doi.org/10.1080/13629395.2013.764657>
- Hudson, V. M. (2014). *Foreign policy analysis: Classic and contemporary theory* (2nd ed.). Rowman & Littlefield.
- International Crisis Group. (various years). *Reports on Turkey and the Kurds*. <https://www.crisisgroup.org>
- Larrabee, F. S. (2020). Turkey and NATO: At odds. *Survival*, 62(1), 89–106. <https://doi.org/10.1080/00396338.2020.1715071>
- McDowall, D. (2004). *A modern history of the Kurds* (3rd ed.). I.B. Tauris.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey. (various years). *Press releases and policy statements*. <https://www.mfa.gov.tr>
- Natali, D. (2010). *The Kurdish quasi-state: Development and dependency in post-Gulf War Iraq*. Syracuse University Press.
- Öniş, Z. (2003). Turkey and the European Union: Domestic politics, economic integration and international dynamics. *Turkish Studies*, 4(3), <https://doi.org/10.1080/714005734>
- Özpek, B. B., & Tanrikulu, M. A. (2019). The politics of Turkey's Kurdish conflict: Nationalism, hegemony and resistance. *Middle East Critique*, 28(3), 289–306. <https://doi.org/10.1080/19436149.2019.1600926>
- Özpek, B. B., & Mutluer, O. (2020). *The politics of the Kurdish conflict in Turkey: Nationalism, hegemony and resistance*. Routledge.
- Park, B. (2014). Turkey–Kurdish Regional Government relations after the U.S. withdrawal from Iraq: Putting the Kurds on the map? *Strategic Analysis*, 38(6), 765–778. <https://doi.org/10.1080/09700161.2014.952942>
- Phillips, D. L. (2016). *The Kurdish spring: A new map of the Middle East*. Transaction Publishers.
- Phillips, D. L. (2017). *The Kurdish Spring: A New Map of the Middle East*. Routledge.
- Robins, P. (2003). *Suits and uniforms: Turkish foreign policy since the Cold War*. University of Washington Press.
- Romano, D. (2006). *The Kurdish nationalist movement: Opportunity, mobilization and identity*. Cambridge University Press.
- Romano, D. (2020). The PKK's Pivot Toward Civil Politics: Change and Continuity. *Middle East, Policy*, 27(3), 108–122. <https://doi.org/10.1111/mepo.12500>
- SETA Foundation. (various years). *Policy briefs on Turkish foreign policy and security*. <https://www.setav.org>
- Stein, A., & Foley, B. (2016). The YPG-PKK connection. *Atlantic Council Issue Brief*. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/the-ypg-pkk-connection/>
- Tocci, N. (2005). Europeanization in Turkey: Trigger or anchor for reform? *South European Society and Politics*, 10(1), 73–83. <https://doi.org/10.1080/13608740500037962>
- Watts, N. F. (2010). *Activists in office: Kurdish politics and protest in Turkey*. University of Washington Press.
- Yavuz, M. H. (2001). Five stages of the construction of Kurdish nationalism in Turkey. *Nationalism and Ethnic Politics*, 7(3), 1–24. <https://doi.org/10.1080/13537110108428620>
- Yılmaz, İ., & Bashirov, G. (2018). The AKP after 15 years: Emergence of Erdoganism in Turkey. *Third World Quarterly*, 39(9), 1812–1830. <https://doi.org/10.1080/01436597.2018.1447371>
- Yavuz, M. H., & Özcan, N. A. (2006). The Kurdish Question and Turkey's Justice and Development Party. *Middle East Policy*, 13(1), 102–119. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2006.00233.x>

Aşiretlerin, Kürt tarihindeki rolü ve önemi

Mihemed Seid Temel
Tarihçi

Abstract

Undoubtedly, the existence of tribes is a reality of the Middle East, both in Kurdistan and in other countries of the region. Tribes have been a significant part of Kurdish history from the time of Prophet Noah to the present day. These communities, composed of families, have been referred to locally as tribes, clans, bands, or “bent” and “ebr.”

Throughout history, it is evident that Kurdish tribes came together to establish states, principalities, and dynasties. Kurdish tribes united based on religion, ethnicity, shared culture, and traditions. From the eighth century to the end of the thirteenth century, the establishment of Kurdish states generally occurred through tribal alliances.

Tribes have played a fundamental role in the formation of Kurdish society, ensuring the transmission of customs, traditions, and culture to the present day. In this study, the significance of tribes in Kurdish history will be deeply analyzed, examining their social and political importance in the construction of Kurdish national identity. Additionally, we will explore the history of tribes, starting with the earliest ones, and thoroughly examine the states and principalities established by tribes, as well as the administrative structures of these tribes.

Özet

Şüphesiz, hem Kürdistan’da hem de Ortadoğu’nun diğer ülkelerinde aşiretlerin varlığı Ortadoğu’nun bir gerçeğidir. Nuh Peygamber’den günümüze kadar süregelen Kürt tarihinin önemli bir parçası olmuşlardır. Ailelerden oluşan bu topluluklar yerel söylemlere göre; aşiret, kabile, boy, bent veya ebr olarak adlandırılmışlardır.

Tarihte Kürt aşiretlerinin bir araya gelerek devletler, mirlikler ve hanedanlıklar kurduğunu görülmektedir. Kürt aşiretleri, din, etnik köken, ortak kültür ve gelenek temelinde birleşmiştir. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyılın sonuna kadar, Kürt devletlerinin kurulması genellikle aşiretlerin ittifakıyla gerçekleşmiştir.

Aşiretler Kürt toplumunun oluşumunda temel bir rol oynamış, örf ve adetlerin, kültürün günümüze taşınmasını sağlamışlardır. Bu çalışmada, aşiretlerin Kürt tarihindeki önemini derinlemesine yorumlanarak, sosyal ve siyasi açıdan, Kürt ulusal kimliğinin inşası sürecinde aşiretlerin önemi irdelenecektir. Ayrıca aşiretler tarihini, en eski aşiretlerden itibaren ele alınarak, aşiretler tarafından kurulan devlet ve mirlik ve aşiretlerin yönetim yapısını ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

1. Giriş

Hiç şüphesiz, gerek ülkemizde gerekse komşu ülkelerde, Ortadoğu'da aşiretlerin varlığı bir gerçektir. Kürt tarihinde, Nuh peygamberden günümüze kadar bölge halkları Kabile, Bavik gibi isimlerle, bazı bölgelere göre ise Ebr, Bent ve aşiret olarak adlandırılmaktadır. Tarih-te bu Kürt aşiretlerinin bir araya geldiklerinde devletler, beylikler ve hanedanlıklar kurduklarını görmekteyiz. Kürt aşiretleri din, etnisite, aynı kültür temelinde bir araya gelmişlerdir. Sekizinci yüzyıldan on üçüncü yüzyılın sonuna kadar Kürt devletlerinin kuruluşu genellikle aşiret ittifakları ile gerçekleşmiştir.

Kürt tarihi, geleneksel olarak aşiretlerin etkisiyle şekillenmiştir ve bu durum, Kürt toplumunun yapısında merkezi bir rol oynamaktadır. Tarihçi ve araştırmacı olarak amacımız, bu çalışmada aşiretlerin Kürt tarihindeki önemini derinlemesine incelemektir. Aşiretler, sosyal ve siyasi açıdan Kürtlerin ulusal kimliğinin oluşumunda önemli bir temel olmuşlardır. Bu yazıda, aşiretlerin tarihini, devlet ve beylik kuran en eski aşiretleri ve aşiretlerin yönetim biçimlerini kapsamlı bir şekilde ele alacağız.

2. Aşiretlerin Tarihi

Tarihte bilinen ilk Kürt aşireti Kourdoki adıyla tanınır. Vatanları ise Zagros dağlarıdır. Aşiret edebiyatında Zagros ve Şengal (Sincar) olarak adlandırılan bu bölge, birçok destan ve hikâyeye konu olmuştur. "Şengal'in karı", "Şengal'in kurdu", "Şengal'in şahinleri", "Şengal'in rüzgârları" gibi isimler ve lakaplar yaygın olarak kullanılmaktadır. Şengal Dağı, aşiret edebiyatında bir efsanedir. Bu bölge, Zagros'tan Şehrizar'a ve Urmiye Gölü'ne kadar uzanır. İlk Kürt aşireti bu bölgeye yerleşmiştir. Milattan sonraki ilk yüzyıl kayıtlarında ve özellikle ilk Müslüman bilim insanlarının eserlerinde, Şehrizar bölgesine geniş yer verildiğini görmekteyiz. MS 637 yılında Müslümanlar Şehrizar'ı fethettiğinde, birçok yazar eserlerinde

o bölgedeki aşiretlerden bahsetmiştir. Bu araştırmacı ve tarihçilerin yazı ve eserlerine göre bu aşiretleri şu şekilde sıralayabiliriz: Celalî (Gulalî), Hekîman, Besiyan (Pîsîyan), Lur (Lorî, Lor, Loran), Bapîrî (Bapîran), Xonsa, Soran, Siyolî (Seyolî, Sîyal), Farnavî, Colemergî, Hakarî (Hekarî), Cîrîkî (Jîrkî), Hezbanî, Bohtî, Rewadî, Yezûlî, Sercelî, Merwanî (Bozkurt, s. 50-51).

Şeref Han Bitlisî'nin Şerefname'sine göre Zilan, Milan ve Hewraman gibi aşiretler meşhurdur (Şerefhan, 1998, s. 89). Bu aşiretler Orta Çağ'da güçlü konfederasyonlar kurmuş olup günümüzde de bazı bölgelerde varlıklarını sürdürmektedir.

Örneğin, Milan aşireti Osmanlı döneminde 16. ve 19. yüzyıllar arasında en etkili güçlerden biri haline gelmiştir (Tan, s. 26).

Birçok tarihçi ve gezginin eserinde,

bu bölgedeki Kürtlerden ve aşiretlerin rolünden bahsedilmektedir. Ünlü Türk gezgin Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Kürtlerden bahsederken onları aşiret isimleriyle tanıtır. O da diğer tarihçiler gibi Kürtlerin yerli bir halk olduğunu ve soylarının büyük ihtimalle Nuh peygambere dayandığını söyler. Başta İbnü'l-Ezrak, Muhammed Emin Zeki Bey, Abdürrakîb Yusuf, Thomas Ripper olmak üzere genel olarak ünlü tarihçiler, Kürtlerden ve onların kökenlerinden bahsederken Kürtlerin yerli bir halk olduğunu belirtirler. Yaşadıkları coğrafya Ortadoğu'dur. Bu tarihçiler genellikle Pirana'dan başlayıp Amed (Diyarbakır) ve Cizre'den geçerek Musul'a kadar uzanan Dicle Nehri çevresini Kürtlerin ana vatanı olarak gösterirler. On birinci yüzyıldan sonra, özellikle Mervanilerin (980-1087) ortaya çı-

kışıyla birlikte Kürt aşiretleri Dicle Nehri'nin doğusundan batısına doğru yerleşmişlerdir. Thomas Ripper'a göre Mervaniler döneminde Amed, Kürtlerin yurdu haline gelmiş ve Diyar-ı Bekir bölgesindeki Kürt nüfusu artmıştır.

Kürt toplumunda aşiretler, kendilerini ve üyelerini dış saldırılardan korumak ve birliklerini sağlamak temelinde örgütlenmişlerdir. Kürtler arasında gerek aşiretler gerekse beylikler, çevrelerindeki halklar güçlendiğinde baskı görmüş ve bu zorbalara vergi vermek zorunda kalmışlardır. Bu saldırgan halklar güçsüzleştğinde ise Kürtler tamamen bağımsız olmuşlardır. 1847 yılına kadar Kürtler hiçbir şekilde yabancıları içlerine almamış, dağlarda veya yaylalarda kendilerini korumuşlardır.

3. Kürt Türküleri ve Müziğinde Aşiret

Aşiretler, Kürt kültür ve geleneklerinin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Aşiret meclislerinde şarkılar ve destanlarla devam eden Dengbêjlik, en önemli geleneklerden biridir (O'Shea, s. 24). Nevruz kutlamaları, aşiretler arasında önemli bir kültürel etkinlik olarak günümüze kadar gelmiştir (Bulut, s. 78). Modernleşmeye rağmen aşiretler, Kürt dilini ve eski yaşam tarzını korumuşlardır.

İbrahim Bozkurt, "Aşiretler Tarihi" adlı araştırmasında bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alır ve Kürt müziğine dikkat çeker. Aşiretler hakkında yaşananları genellikle sözlü gelenek veya müzikleri aracılığıyla öğreniriz. Kürt müziği; onların kahramanlıklarını, yiğitlerini, şeyhlerin ve din alimlerinin biyografilerini, göçlerini, manevi sunumlarını ve aşklarını, yani Kürtlerin tüm bu serüvenlerini içinde barındırır. Bu nedenle, Kürt müziğini iyi bilmeyen biri Kürt aşiretlerinin biyografisini doğru bir şekilde yorumlayamaz. Kürtlerin savaşları ve maceraları, her şeyleri müziklerinde gizlidir (Bozkurt, s. 30).

Müzikleri genellikle Aşk, Kahramanlık, Gelenek ve Hüzün temalarını öne çıkarır. Bu müziği beş türde sunabiliriz:

- **Delalan:** Kendi içlerinde yaşanan kahramanlıkları konu alır.
- **Bêmal:** Bu tür, sosyolojik olarak yoksul ve fakir insanların acı ve üzüntülerini ele alır.
- **Dîrokan:** Bu müzik türü çoğunlukla Urfa, Rojava, Milli aşireti ve Adıyaman çevresinde kullanılır. Bazen savaşlarda öldürülen kişilerin kahramanlıklarını, bazen de tarihsel olayları konu edinir.
- **Lorandin (Ninniler):** Bu müzik türünü genellikle anneler çocuklarına söylerler.
- **Xerîbî:** Bu müzik daha çok evlilik

sırasında ve aşiretin korunması esnasında söylenir.

• **Helbestvan (Şairler):** Bu şairlerin konuları geniştir. Her alanda şiirler yazarlar. Feqiyê Teyran ve Cegerxwîn'in beyitleri örnek olarak gösterilebilir.

• **Govende û Dûman:** Bu, aşiretlerin geleneksel bir müzik türüdür. Aşiretler arasında dolaşarak bir nevi skeç veya tiyatro gibi icra edilir (Bozkurt, s. 31).

4. Aşiretlerin Yönetimi

Yeryüzünde var olan her toplumun bir yönetimi ve sistemi vardır. Kürt aşiretleri içinde bu sistem, bir liderin yönetimi altında kendini gösterir; liderlik genellikle babadan oğula geçerdi. Ancak zaman zaman aşiret reisi seçim yoluyla da belirlenirdi.

Aşiretler genellikle esnek bir hiyerarşi ile yönetilirdi. Şerefname'ye göre, aşiret yönetiminde divanın rolü çok önemliydi. Aşiret reisi bu Divanhane tarafından seçilirdi (Şerefhan, 1998, s. 89). Parlamento veya meclis olarak değerlendirilebilecek Divanhane'de önemli kararlar alınırdı. Bu durum, günümüz demokrasisine benzetilebilir (Uslu, s. 45). Divanhane üyeleri, ailelerin yaşlı ve bilge kişilerinden seçilirdi. Ayrıca Divan üyeleri, toprak gelirlerini kendi aileleri arasında paylaşırdı (Yalçın-Heckmann, s.

94). Bu yönetim sistemi, yerel bir özerkliği korurdu. Lider seçiminde Divan, temel olarak aşağıdaki hususları göz önünde bulundururdu: Aşiret reisi sözünün eri olmalı ve herkes onun sözüne güvenmelidir. Yiğit ve kahraman olmalı, aşireti her türlü tehlikeden koruyabilmelidir. Ayrıca, halkın dinine saygılı olmalıdır. Savaş zamanında, aşiretin başında bir komutan gibi durmalıdır. Aşiret için yaylalar ve otlaklar temin etmelidir. Fakirlere yardım etmeli, aşiret içindeki sorunları çözebilmelidir. Aşiret reisinin evi, kapısı misafirler ve fakirlere her zaman açık olacak şekilde büyük olmalıdır. Divan'ın lideri seçme yetkisi olduğu gibi, onu görevden alma yetkisi de vardı. Namus suçu işleyen birinin lider olması yasaktı, lider olamazdı. Eğer lider olarak ağır bir suç işlerse, aşiret Divanı onu liderlikten alırdı. Lider, Divan'a karşı gelemezdi; eğer Divan'ın kararına uymazsa, tüm aileler lidere karşı birleşirdi.

Aşiret reisinin görevden alınması birkaç nedenle gerçekleşebilirdi:

- Namussuz bir davranışta bulunursa veya aşiretin namusunu koruyamazsa.
 - Dinlerinden rahatsız olursa veya dinini değiştirirse.
 - En önemlisi de, aşiret reisinin erkek çocuğu olmazsa. Bu da görevden alınma nedenlerinden biriydi.
- Aşiret yönetiminde karar sahibi olan kişiler şunlardır:
- Malmezin (Ailenin Büyüğü): Aşiret içinde adamları ve gücü fazla olanlardır.
 - Egîd (Yiğit): Aşiret içinde cesareti ve kahramanlığıyla tanınanlardır.
 - Jin (Kadın): Özellikle aşiret reisinin eşi, tüm aşiretin annesi olarak görülürdü. Bu kadın, tüm Divan toplantılarına katılır ve aşiret mahkemelelerinde söz sahibiydi.
 - Şêx û mele (Şeyh ve Molla): Aşiretin şeyhleri ve mollaları her zaman Divan'da yer alırlar, yönetimde ve kararlarda söz sahibiydiler.

5. Kürt Beylikleri ve Devletleri Döneminde Aşiretlerin Rolü

9. Yüzyıldan itibaren Abbasi Halifeliği'nin İslam devleti üzerindeki otoritesi zayıflayınca, halife artık halkın malını ve canını yağmacılardan ve işgalcilerden koruyamaz hale geldi. Özellikle saldırılara açık olan Kürdistan coğrafyasında Kürtler, dönemin şartlarına göre bazı devletler ve beylikler kurdular. Tarihe bakıldığında, bu devletlerin kuruluşunda Kürt aşiretlerinin merkezi bir rol oynadığı görülür.

Tarihçilerin tespitlerine göre, 9. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar Kürt aşiretleri 12 devlet kurmuştur. 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar ise yine bu aşiretler tarafından 25 beylik kurulmuştur. Trajik bir durumdur ki, bu devlet ve beyliklerin tamamı Türkler tarafından yıkılmıştır. Devlet ve beylik kuran bu aşiretlerden şöyle bahsedebiliriz:

5.1. Mervani Devleti

Mervani Devleti, 980'den 1087'ye kadar 107 yıl boyunca hüküm sürmüştür. Mervani Devleti'nin Kürt tarihinde çok güçlü bir devlet olarak yer aldığı ve hem halkının hem de yöneticilerinin Kürt milletinden oluştuğu açıktır. Bu devletin temelleri "Bad bin Dostik" tarafından atılmıştır.

İbnü'l-Ezrak, Bad'ı Harbûhtî aşiretinden olarak tanıtırken; İbnü'l-Esir, İbn Miskeveyh, İbn Fuvati, İbn Şeddad ve İbn Haldun ise Bad'ın Hamîdî aşiretinden olduğunu söyler. İbnü'l-Adim, Bad'ın Hamîdî Kürtlerinden olduğunu ancak Çarbuhtî adıyla bilindiğini belirtir. Abdürrakip Yusuf, Bad'ın Çarbuhtî aşiretinden olduğunu vurgular ve onun Hamîdî aşiretinden olduğu rivayetini kabul etmez. Yusuf'a göre Hamîdî aşireti günümüzde Musul'un kuzeyinde yaşamaktadır ve bu bölge Bad'ın memleketi değildir.

Tarihçilerin çoğu, Mervani Devle-

ti'nin Bad'ın ailesinin aşireti tarafından kurulduğu konusunda hemfikirlerdir. Bad, bir aşiret reisinin oğluydu ve Siirt vilayetindendi; bu konuda tüm tarihçiler aynı görüştedir.

Thomas Ripper, Bad'ın başarısından bahsederken bölgedeki Kürt aşiretlerinin varlığının onun işini kolaylaştırdığını söyler. Bütün bu bilgiler, aşiretlerin Kürt tarihinde merkezi bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

5.2. Bitlis Beyliği

Şerefhan, Şerefname'de aşiretlerin bir toplantısından bahseder. Toplantının zamanı ve hangi aşiretlerin katıldığı net olarak belirtilmese de Rojkan Aşireti'nden bahsederek şöyle devam eder: Bir gün Tab bölgesinde (Bitlis'in güneybatısı) 24 aşiret bir araya gelerek toplandı. Bu toplantıyla aşiretler birliği sağlandı. Kabilelerden oluşan bu topluluk, sonrasında iki ünlü kola ayrıldı. 12 kabileden oluşan bu yapıların ilk koluna "Bilbasî", ikinci koluna "Qewalîsî" adı verildi. "Bilbas" ve "Qewalîsî" kelimeleri, Hakkâri Hükümdarlığı'na ait iki köyün adıdır. Başka bir rivayete göre ise bu iki aşiret isimlerini Baban aşiretinden almıştır (Şerefhan, s. 411).

Bu toplantının önemli sonuçların-

dan biri de toprakların paylaşımıdır. Bu toplantıda bölgenin toprakları bu 24 aşiret arasında paylaştırıldı. Ayrıca kendi aralarından bir lideri hükümdar olarak seçtiler. Her alanda birleştiler, birlikte hareket ettiler ve tek bir yürek oldular. Bitlis vilayetinin geri kalan topraklarını da ele geçirip aralarında paylaştılar. Halk arasında, “Tab bölgesinde toprağı olmayanın Rojkan aşiretinden olmadığı” söylenirdi (Şerefhan, s. 412). Şerefname’de, Mervaniler döneminden (11. yy.) Bitlis Beyliği dönemine (16. yy.) kadar yüzlerce Kürt beyi ve emirinin yaşamı ve mücadelesi anlatılmaktadır. Şerefname’den, bu devletlerin ve beyliklerin kurulu-

önüne geçmek istediler. 20 yıl sonra, Botan beylerinin aileleri tamamen dağılıp yeniden bir beylik kurma tehlilesi ortadan kalkınca, bu anlaşmayı da yırtıp hükümlerini çiğnediler. Bu yirmi yıllık süreçte Kürt aşiretleri genellikle sessiz kaldı. Ezdîn Şêr Beg gibi bazı isyanlar çıksa da başarılı olamadı. Aşiretlerin bu sessizliği uzun bir süre devam etti. 1960’lı ve 1970’li yıllarda, Sultanlar dönemini, özellikle de Sultan Abdülhamid dönemini görmüş olan yaşlılarımız bize o zamanları anlatırlardı. O büyüklerimiz o döneme “Aşiretler Dönemi” derlerdi. O dönemde, aşiretler dışında Kürtler arasında hiçbir güç yoktu. Sultan Abdülhamid dö-

tarikât şeyhleri öne çıktı. Dini açıdan halkın içinde yer alıyorlardı ve onlara karşı büyük bir saygı vardı. Kürtler ve Ermeniler arasında çıkan anlaşmazlıklar şeyhler tarafından çözüldü. Osmanlı yönetimi, bu şeyhlerin gücünü kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istedi. Tapu kanunlarıyla bu tarikatlara çok sayıda toprak ve mülk verdi, ayrıca medreseler ve dergâhlar kurdu. Devlet, Kürtlerin önünü kesmek için onlardan faydalandı ki bu siyaset günümüzde de yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Buna rağmen, Osmanlı sultanlarının kontrolüne girmeyen pek çok şeyh de vardı. Örnek olarak Şeyh Ubeydullah Nehri ve Şeyh Abdüsselam

şunun aşiretler tarafından gerçekleştirildiği açıkça anlaşılmaktadır.

5.3. Beyliklerin Yıkılışından Birinci Dünya Savaşı’na Kadar Kürt Aşiretleri (1847-1915)

Osmanlı Devleti, 1803 yılında merkezîyetçilik kararı olarak 1512’de Yavuz Sultan Selim ile Kürtlerin temsilcisi İdris-i Bitlisî arasında imzalanan anlaşmanın hükümlerini ortadan kaldırdı. Bu karara göre tüm Kürt beylikleri adım adım yıkıldı. Son olarak 1847’de Botan Beyliği ortadan kaldırıldı. Osmanlı Devleti, bu durum üzerine 14 Aralık 1847’de kâğıt üzerinde federal bir Kürdistan kurdu ve başkent olarak Diyarbakır’ı gösterdi. Bu şekilde Kürtlerin tepkilerinin

nemi iyi incelenirse, Osmanlı siyasetinin Kürtlere ve aşiretlere karşı nasıl olduğu anlaşılır.

Sultan Abdülhamid döneminde İslam dini daha fazla öne çıktı, çünkü 93 Harbi’nde Avrupa’da gayrimüslimlerin yaşadığı topraklar büyük ölçüde Osmanlı’nın elinden çıkmıştı. Kürt, Arap, Arnavut gibi Müslüman tebaayı da kaybetmemek ve Osmanlı devletine bağlamak için yeni bir proje hazırladı. Kürtler için Hamidiye Alayları, Araplar için Aşiret Mektepleri, Arnavutlar için ise sarayı koruyan muhafızlar kullanıldı (Örs, s. 238).

1512’den 1847’ye kadar Kürtler kendi içlerinde bağımsız yaşamışlardı. Beyliklerin yıkılışından sonra bu kez

Barzani gösterilebilir.

• **Hamidiye Alayları:** Sultan Abdülhamid, Kürtleri Osmanlı Devleti’ne bağlamak için tarikat şeyhlerinin yanı sıra başka yöntemler de kullandı. Geçmişte güçlü ve karar sahibi olan liderleri bir yolunu bulup bahanelerle İstanbul’a çeker, bu şekilde onları göz önünde ve kontrol altında tutarak Osmanlı için bir tehlike olmaktan çıkarırdı. Ayrıca, Ruslar da Kürt aşiretleriyle ittifak kurmak istiyordu. Osmanlılar ise Rusların bu planının önüne geçmek için Hamidiye Alayları’nı kurmuştu. Osmanlı Devleti, Kürtleri kendine bağlamak istiyordu, çünkü Avrupalılar da Kürtlerden faydalana niyetindeydi. Sultan Abdülha-

mid, kendine yakın gördüğü aşiretler için bu kanunu çıkararak Hamidiye Alayları'nı kurdu (Örs, s. 286).

• **Aşiret Mektepleri (1892-1908):** O dönemde Osmanlı Devleti'nin Kürt aşiretlerini kendine bağlama girişimlerinden biri de "Aşiret Mektepleri" idi. Önce İstanbul'da, daha sonra birçok başka yerde de açıldılar. Bu okullarda Kürt aşiret reislerinin çocuklarının yanı sıra Arap ve Arnavut gibi diğer Müslüman tebaadan öğrenciler de vardı. Bu okullarda eğitim dili Türkçeydi. Müfredat ise çoğunlukla İslami ilimlerden oluşuyordu. Bu amaçla, bu çocuklar Osmanlı Devleti'nin felsefesi olan Panislamizm ve Türkçülük'e göre eğitiliyorlardı. Plan, bu çocukların daha sonra ülkelerine döndüklerinde kendi aşiretlerinin lideri olup Osmanlı Devleti'ne hizmet etmeleriydi.

5.4. Cumhuriyet Sonrası Kürt Aşiretlerinin Varlığı

1920'den Şeyh Said İsyanı'nın olduğu 1925'e kadar Kürtler arasında genel bir sessizlik hâkimdi. Birçok yazar ve araştırmacı bu beş yılı, Kürtlerin "uyku ve kararsızlık dönemi" olarak adlandırır.

Şeyh Said İsyanı ile birlikte gerek tarikatlar gerekse aşiretler genel olarak üç gruba ayrıldı: Birinci grup, Şeyh Said İsyanı'na yardım edenlerdi. Bunların sayısı çok fazla değildi. İkinci grup sessiz kaldı. Çoğunluk bu gruptandı ve sessiz kalmayı tercih etti. Üçüncü grup ise devlet için milislik yaptı. Bu durum, ünlü şahsiyetler arasında da böyleydi. Celal Temel, "İlk ve Orta Kuşak Kürt Önder ve Aydınları" adlı kitabında bu konuyu geniş bir şekilde ele alır. Celal Temel, Said Nursi'yi de sessiz kalan bu grup içinde değerlendirir.

1926'da, Şeyh Said İsyanı'nın bastırılmasından sonra devlet bir operasyon başlattı. Bu operasyonun amacı, isyana yardım eden aşiretleri cezalandırmaktı. Büyük hedeflerden biri de Sînika aşiretiydi. Sînika aşireti, Siirt vilayetinin Elmedin (Aydınlar/Tillo) ilçesinde 6 köyden oluşuyordu. Bu bölge şimdi Batman'a bağlıdır. Devlet, Rema, Receva ve Hebîzbinayan aşiretlerinin yardımıyla Sînika aşiretine saldırdı. Sînika aşiretinin komşusu olan Reşko aşireti de onlara yardım etti, çünkü sıranın kendilerine geleceğini biliyorlardı.

Bu operasyonda Sînika ve Reşko aşiretlerinin tüm köyleri yakıldı. Birçok kişi hayatını kaybetti. Bekiran aşiretinin yardımı da yeterli olmadı. Pek çok kişi Suriye'ye (binxet) kaçmak zorunda kaldı. Bekiran aşiretinden de 18 kişi idam edildi. "Bavê Fexriya" ağıtında bu operasyon ve aşiretler arası savaş anlatılır.

Şeyh Said'in yenilgisinden sonra aşiretlerin varlığı farklı bir şekilde değerlendirilebilir. Devletler ve beylikler kuran, silaha sarılıp devletle savaşan o aşiretler artık kalmamıştı. Devlet bir politika olarak onları sürgün etti, dağıttı, liderlerini ve önderlerini idam etti. Devletin bu politikalarıyla, aşiretlerin yirminci ve yirmi birinci yüzyıldaki hareketliliği eskiye göre büyük bir değişim geçirdi. Devlet, günümüzde de asimilasyon politikaları ve Köy Koruculuk Sistemi ile aşiretleri kontrol altında tutmakta ve kendine bağlamaktadır.

Günümüzdeki durumda, aşiret birliği iki noktada öne çıkmaktadır. Birincisi, seçim zamanlarında aday kendi aşiretlerinden olduğunda. İkincisi ise aileler arası kavga ve olaylarda bir birlik görmekteyiz.

6. Sonuç

Kürt tarihinde aşiretlerin her zaman önemli bir rolü olmuştur. Eski aşiretlerden beyliklere, Hamidiye Alayları'ndan modern özerk yapılara kadar ana rol aşiretlerin omuzlarındaydı. Ayrıca Kürt kültürü ve gelenekleri de aşiretler aracılığıyla bugüne kadar kendini korumuştur.

Kürt kimliğinin oluşum sürecinde aşiretlerin rolü bir tartışma konusudur. Bazı kişiler Kürt kimliğinin oluşumunda aşiretlerin önemini kabul ederken, bazıları ise tam tersini düşünmektedir. Onlara göre, aşiretçilik yüzünden Kürtler bir millet olarak kendi kimliklerini oluşturamamışlardır. Çünkü aşiretler, kendi aşiret kimliklerini ulusal kimliğin önünde tutmaktadırlar.

Her ne kadar eski tarihte aşiretler yönetim, direniş ve kültürün devamlılığını sağlayan unsurlardan biri olsa da, günümüzde moderniteyle entegrasyon süreciyle birlikte aşiretlerin rolü eskisi kadar önemli değildir.

Kaynakça

- Bozkurt, Ibrahim. (2024). *Aşiretler Tarihi*, Nûbihar Yay. İstanbul
- Bulut, Faik (2013). *Dersim Raporları*, Evrensel, İstanbul
- O'Shea, Maria T. (2004). *Trapped Between Map & Reality: Geography and Perceptions of Kurdistan*, Routledge, London
- Örs, Orhan. (2020). *Osmanlının Kürt Siyaseti 1876-1909*, Nûbihar Yay. İstanbul
- Şerefxan (1998). *Şerefname*, Nûbihar Yay. İstanbul
- Tan, Altan. (2015). *Turabidin'den Berriye'ye: Aşiretler, Dinler, Diller, Kültürler*. Nûbihar Yay, İstanbul
- Uslu, E. (2009). *The Transformation of Kurdish Political Identity in Turkey*, Springer, Berlin
- Yalçın-Heckmann, L. (2002). *Kürtler'de Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, İstanbul: İletişim.

Ulus Devlet ve Ulus Kimlik İnşası

Sevda Brûkî

Uluslararası İlişkiler

Abstract

National identity is the process through which individuals develop a sense of belonging to a nation, constructed upon cultural, historical, and political foundations. This article will examine the key factors and conditions involved in the formation of national identity, as well as its social and political significance. In particular, it will discuss the formation of national identity among the Kurds and the existence of this identity.

Additionally, the study aims to address the construction of national identity from both theoretical and empirical perspectives. The dynamics and significance of national identity will be explored in depth, with a specific focus on its impact on minority groups such as the Kurds.

The study adopts a literature review based on multiple sources and a comparative analysis method.

Özet

Ulusal kimlik, bireylerin bir ulusa ait olma duygusu ve bu aidiyetin kültürel, tarihi ve siyasi temeller üzerine inşa edilmesi sürecidir. Bu makale, ulusal kimlik oluşumunun temel etkenlerini, oluşum şartlarını, ulusal kimliğin toplumsal ve siyasi önemini ele alacaktır. Özellikle Kürtlerde ulusal kimlik oluşumu, bu kimliğin varlığı tartışılacaktır.

Ayrıca ulusal kimlik inşası teorik ve ampirik bir perspektiften ele almayı amaçlamaktadır. Ulusal kimliğin oluşum dinamikleri ve önemi irdelenip özellikle Kürtler gibi azınlık grupları üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

Çalışma, çoklu kaynaklara dayalı bir literatür taraması ve karşılaştırmalı analiz yöntemini benimsemektedir.

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

1. Giriş

Ulusal kimlik, bireylerin bir ulusa ait olma duygusu ve bu aidiyetin kültürel, tarihi ve siyasi temeller üzerine inşa edilmesi sürecidir. Bu makale, ulusal kimlik oluşumunun temel etkenlerini, oluşum şartlarını, ulusal kimliğin toplumsal ve siyasi önemini ele alacaktır. Özellikle Kürtlerde ulusal kimlik oluşumu, bu kimliğin varlığı tartışılacaktır.

Ayrıca ulusal kimlik inşası teorik ve ampirik bir perspektiften ele almayı amaçlamaktadır. Ulusal kimliğin oluşum dinamikleri ve önemi irdelenip özellikle Kürtler gibi azınlık grupları üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir. Çalışma, çoklu kaynaklara dayalı bir literatür taraması ve karşılaştırmalı analiz yöntemini benimsemektedir.

2. Kavramsal Olarak Ulusal Kimlik

Kürtçe “Nasname” olarak adlandırılan bu kavram, Avrupa sosyal bilim literatüründe “self” ve “identity” terimleriyle karşılık bulmuştur. Kimlik kavramını ilk kez sistemli biçimde tanımlayan kişi, İngiliz düşünürü John Locke olmuştur. Locke’a göre kimlik; bireyin farkındalık, hatırlama ve bilinç halinde olmasıdır. Locke’tan bu yana kimlik üzerine yapılan kavramsal tartışmalar genellikle “self” çerçevesinde şekillenmiş, ancak yirminci yüzyıldan itibaren “identity” terimi ağırlık kazanmıştır. “Identity” sözcüğü, kökenini Latince “idem” kelimesinden alır; bu kelime aynılık, değişmezlik ve süreklilik anlamlarını taşır ve bu anlamları büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaşmıştır (Emen, s.2).

Ulusal kimlik ise, bireylerin kendilerini bir ulusa ait hissetmeleri ve bu aidiyetin kolektif bir bilinçle şekillenmesi sürecidir (Anderson, s. 6). Phillip Gleason kimlik kavramını bir şeyin ‘ne’ olduğu ile açıklar (Gleason, s.21). Kürtçe’de kimlik kavramı Gleason tanımladığı şekilde ‘ne’ ile ilişkilendirilmiştir. Yani Nasname, Naskirindan türetilerek bir şeyin ne olduğu ve aidiyetini belirtir.

Ulusal kimliğin çok katmanlı ve karmaşık yapısı nedeniyle, tam anlamıyla tanımlanması zor olsa da, kuramsal bir çerçeve oluşturabilmek için tanımlar üzerinde çalışmak kaçınılmazdır.

Kimlik kavramının çeşitli tanımlamaları zorlaştırmaktadır. Bunun nedeni kimliğin fiziksel, kavram üzerinde uzlaşmayı bilişsel ve toplumsal öğeleri içermesidir. İnsanın ne’liği üzerine oluşu ta-

rihsel süreç içinde felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı alanlar tarafından tanımlanmasına neden olmuştur. Felsefe “özdeşlik”, psikoloji “benlik”, sosyoloji ise “toplumsal konum” açısından kimliği ele almıştır. (Esen& Didem, s.6). Ulusal kimlik, bireylerin kendilerini belli bir ulusa ait hissetmeleriyle şekillenen, tarihsel, kültürel, dilsel ve siyasal öğelerin bileşkesinden oluşan sosyopolitik bir olgudur.

Ulusal kimlik, birey ile ulus ve devlet arasında ortak bir algı, duygu ve tutum oluşturma kapasitesine sahip bir yapıdır. Bu tanımlamalardan hareketle, ulusal kimliğin, ulus ile ulus-devletin örtüşmesi sonucunda ortaya çıkan bir olgu olduğu söylenebilir. Bu kimlik, esasen ulusa özgü dil ve kültür temelli bir tanınma, farklılaşma ve aidiyet zemini sunar. Ulusal kimlik, çoğu zaman

diğer kimlik türlerini gölgede bırakan ve bireyin modern dünyadaki yalnızlığına karşı sığınacak bir aidiyet limanı işlevi gören güçlü bir kimlik biçimidir. Bununla birlikte, ulusal kimliğin kültürel kimlikle özdeş olmadığının altı çizilmelidir. Ulusal kimlik, kültürel kimlikten çeşitli unsurlar içerse de, onunla bütünüyle örtüşmez. Zira modern ulus-devletlerce inşa edilen ve sürdürülen ulusal kimlik, ilgili toplumun kültürel mirasının tamamını kapsamaz (Şimşek & Ilgaz, 2010: s. 189-199).

Ulus-devletlerin tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, bu devletlerin sınırları içinde yaşayan bireylerin ulusal kimlikleri, en baskın kimlik biçimi hâline gelmiştir. Bu süreçte, daha önce

çıkar. İkinci olarak, siyasi bir organizasyon veya devlet yapısı, kimliğin kurumsallaşmasını destekler (Gellner, s. 35). Üçüncüsü, dış tehditler veya komşu uluslarla rekabet, iç dayanışmayı güçlendirerek kimlik bilincini pekiştirebilir. Ulusal kimliği “kollektif kültürel kimliğin bir türü” (Smith, s. 15) olarak tanımlayan Smith, ulusal kimliği oluşturan temel özellikleri şöyle sıralar (Smith, s. 31-32):

- 1- Tarihi bir toprak/ülke, ya da yurt
- 2- Ortak mitler ve tarihi hafıza
- 3- Ortak bir kitlesel kamu kültürü
- 4- Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler
- 5- Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.

ve siyasi faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Anderson’un “hayali cemaatler” kavramı, ulusal kimliğin ortak bir dil ve tarih algısı üzerinden kurgulandığını öne sürer. Bu sürecin geleneklerin icadıyla desteklenmektedir.

Ortak bir dil ve tarih algısının yanı sıra, bireysel kimliğin toplum içinde ulusal kimliğe dönüşmesi ve aitlik hissinin temelinde felsefe, psikolojik ve sosyolojik dinamikler yer alır.

4.1. Kimlik İnşasında Dil, Kültür ve Eğitimin Rolü

Ulusal kimliğin oluşumu, oldukça karmaşık ve çok katmanlı bir süreci ifade eder; bu süreç, çeşitli tarihsel, toplumsal ve kültürel dinamiklerin etkileşimiyle şekillenir. Ulusal kimlik, büyük

toplumsal öneme sahip olan dini ve etnik kimliklerin işlevleri zayıflamıştır. Devlet, yurttaşlarını ortak bir kimlik altında birleştirmeye yönelik politikalar geliştirmiş; bu birleştirici çabanın aracı ise ulusal dil ve kültür olmuştur (Şen, s. 133-134).

3. Ulusal Kimlik Oluşum Şartları

Ulusal kimlik oluşumu için belirli şartların sağlanması gerekmektedir. Öncelikle, ortak bir dil ve iletişim ağı, toplumu birleştiren temel bir unsur olarak öne

Ulusal kimlik, bireylere aidiyet hissi vererek toplumsal dayanışmayı güçlendirerek, siyasi açıdan, ulus-devletlerin meşruiyetini sağlayan temel unsur hale gelir. Ayrıca, kültürel mirasın korunması ve aktarılması açısından kritik bir rol üstlenir. Ulusal kimlik, bireylerin kendilerini diğer toplumlardan ayıran bir kollektif bilinç geliştirmesine olanak tanır.

4. Ulusal Kimlik İnşasının Temel Dinamikleri

Ulusal kimlik inşası, dil, kültür, eğitim

ölçüde ortak bir dil, tarih ve kültür anlayışı etrafında inşa edilir. Dil, etnik köken, din ve tarihsel bilinç, kimliğin inşasında temel belirleyiciler olarak öne çıkar. Bununla birlikte, modernleşme süreçleri, ulus-devletlerin ortaya çıkışı ve eğitim sistemlerinin standartlaştırılması gibi yapısal dönüşümler de ulusal kimliğin kurumsallaşmasında kritik roller üstlenmektedir.

Etnik kimliğin ulusal kimliğe evrilmesinde mitler, semboller ve kollektif hafıza gibi kültürel unsurlar belirleyici bir işlev

görür. Bu unsurlar, bireylerin geçmişle bağ kurarak kendilerini belirli bir ulusal topluluğun parçası olarak konumlandırmalarına olanak tanır. Böylece ulusal kimlik, yalnızca bireysel bir aidiyet biçimi değil, aynı zamanda kolektif bir anlam dünyasının da parçası hâline gelir.

4.2. Kürtçe'nin Çeşitliliği ve Kimlik İçindeki Konumu

Kürtçe, Kürt kimliğinin temel yapı taşlarından biri olarak, etnik aidiyetin inşasında merkezi bir rol oynamaktadır. Kurmanci, Sorani, Zazaki ve Gorani gibi çeşitli lehçeleri bünyesinde barındıran Kürtçe, hem tarihsel sürekliliği sağlayan bir araç hem de kültürel bir taşıyıcı işlevi görmektedir. Toplamların kendilerini diğer topluluklardan ayırmasında

öğrenim biçimlerini ve diaspora topluluklarında kurumsallaşan dil eğitim faaliyetlerini teşvik etmiştir (Van Bruinessen, s. 67). Bu direniş, kültürel sürekliliği sağlayan önemli bir kimlik inşası stratejisi olarak değerlendirilmelidir. Son yıllarda, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile Rojava Özerk Yönetimi, Kürtçe'yi resmi dil statüsüne kavuşturarak, dilin kurumsal temsiliyetini güçlendirmiştir (Natali, s. 47). Ayrıca gelişen dijital medya araçları, sosyal ağlar ve görsel-işitsel platformlar aracılığıyla Kürtçe'nin kullanım alanı genişlemiş, dilin genç kuşaklara aktarımı kolaylaşmıştır. Bu gelişmeler, Kürt kimliğinin modernleşme sürecine entegre edilmesini destekleyen önemli dinamikler olarak öne çıkmaktadır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet rejimine geçiş sürecinde, Kürt kültürel pratikleri sistematik olarak bastırılmış ve görünmez kılınmaya çalışılmıştır. Ancak bu baskılara rağmen Kürt halkı, kültürel direniş biçimleri geliştirerek kimlik bilincini canlı tutmayı başarmıştır. Bu direniş, yalnızca kültürel sürekliliğin sağlanmasında değil, aynı zamanda ulusal bilincin güçlenmesinde de kritik bir rol oynamıştır.

Diasporadaki Kürt toplulukları ise bu kültürü uluslararası arenaya taşımış, modern sanat pratikleri ve disiplinler aracılığıyla Kürt kimliğini yeniden üretmiş ve evrensel bir boyuta ulaştırmıştır. Bu kültürel etkileşim, Kürt kimliğinin sadece bölgesel değil, küresel ölçekte de tanınmasına katkı sağlamıştır.

dil, kimlik belirleyicisi olarak güçlü bir göstergedir. Kürtçe'nin hem yazılı hem de sözlü formları, kolektif hafızanın muhafazasında ve ulusal bilinç oluşumunda hayati bir işleve sahiptir. Cumhuriyet döneminde, özellikle 1920'li yıllardan itibaren Türkiye'de uygulamaya konulan dil yasakları, Kürtçe'nin kamusal alandaki görünürliğini önemli ölçüde sınırlandırmıştır (Zürcher, s. 189). Ancak bu kısıtlamalar, paradoksal biçimde, Kürtler arasında dilin korunmasına yönelik gayriresmî

4.3. Kültürel Unsurların Kimlik İnşasındaki İşlevi

Kürt kültürü, tarihsel birikimin sonucu olarak, zengin sözlü edebiyatı, dengbêj geleneği, halk müziği, dansları ve el sanatlarıyla bütünleşmiş bir kimlik dokusu oluşturmuştur. Bu kültürel öğeler, Kürt halkının tarihsel hafızasını temsil eden ve kimliğin kolektif olarak yaşatılmasını sağlayan sembolik araçlardır. Özellikle Newroz Bayramı, tarihsel direniş simgeleyen ve kültürel kimliğin en güçlü biçimde dışavurumunu sağlayan ritüellerden biridir.

4.4. Eğitimin Kimlik Oluşumundaki Stratejik Rolü

Eğitim, ulusal kimlik inşası süreçlerinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de uzun yıllar boyunca uygulanan Kürtçe eğitim yasağı, Kürt kimliğinin okul müfredatları aracılığıyla aktarılmasını engellemiş ve bu durum, dilsel ve kültürel hafızanın zayıflamasına neden olmuştur. Ancak Kürt aileleri ve sivil toplum aktörleri, informal eğitim ağları ve ev içi öğrenim pratikleriyle bu boşluğu doldurmaya çalışmışlardır. Bu alternatif yöntemler,

kimliğin nesiller arası aktarımında etkili olmuştur.

1991 yılında Irak Kürdistanı'nda özerk yönetimin kurulmasının ardından, Kürtçe'nin eğitim dili olarak sistematik biçimde kullanılması, kimlik inşasında önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Benzer biçimde, Rojava bölgesinde de Kürtçe eğitim veren okulların açılması, yerel halkın kendi ana diliyle öğrenim görmesini sağlamış ve ulusal bilinç oluşumunu desteklemiştir.

Günümüzde eğitim, özellikle genç kuşaklar arasında etnik kimliğin farkındalığını artıran ve tarihsel belleği canlı tutan temel araçlardan biri haline gelmiştir. Kürt üniversiteleri, dil enstitüleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, bu süreci hem kurumsal hem de toplumsal düzeyde destekleyerek kimliğin sürekliliğini sağlamaktadır.

4.5. Ulusal Kimlik İnşasında Aydınların Rolü

Ulusun inşasında, yazılı milli bir edebiyat ve anadilde yazılan yerleşik kültürel aydın ve elitin varlığı, orta sınıftan çıkan yazarlar ve sanatkarlar aracılığıyla millet olma düşüncesinde öncü bir rol oynamıştır. Hobsbawm milliyetçilik düşüncesinin yayılmasında entelektüellerin etkili olduğu, yazılı eserlerin ve kültürel üretimin ulusal kimliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynadığı fikrini paylaşırlar. Bu bağlamda, aydınların ve kültürel elitlerin, milli bilincin oluşturulmasında lider bir konumda olduğunu savunur (Ebinç, s.1208- 1209). Eric Hobsbawm'ın çalışmalarında, birçok ülkede soyluların ve ulusal orta sınıfın, hatta alt orta sınıfın ortaya çıkışı, bu grupların sözcülerinin çoğunlukla profesyonel entelektüeller olduğu yönündedir. Ayrıca, kültürel olarak eğitilmiş orta sınıfın, eğitim kurumlarının yaygınlaşmasıyla, önceki imtiyazlı sınırlı alanın ötesine geçerek çok sayıda aydınının sürece katılımının sağlanma-

sının milliyetçiliğin yayılmasında etkili olduğunu belirtir (Hobsbawm, 1992: s.55).

Sait Ebinç'in makalesinde de paralel bir argümanı savunuluyor. Ebinç'e göre endüstrileşmiş toplumlar dışında kalan toplumlar için geri kalmışlık sorununu çözmek için, milliyetçiliğin bir kalkınma ve modernleşme projesi haline dönüşmesinde aydınların öncü rolünü vurgular. (Ebinç, s.1208- 1209)

Aydınların bu kültürel ve ideolojik öncülüğünün temel araçlarından biri olan matbaanın rolüne vurgu yapan Benedict Anderson ulusal bilincin oluşmasında; matbaayla birlikte etnik dillerin gelişmesi, bu dillerde kitapların yayılmasının büyük etkisi olduğunu; 16 yüzyıla gelindiğinde bütün Avrupa'da yirmi milyon kitap basıldığını, bunun her ulusun kendi dilinde bastırıldığı kitaplarla hem Latincenin hem de kilisenin bilgi tekeli kapitalist kitap yayıncılığı tarafından kırıldığını vurgular (Anderson, s. 54).

Kürt ulusal kimliğinin inşasında öncü figürlerden biri olarak ilk akla gelen isimlerden biri şüphesiz Ehmedê Xanî'dir. Kürt ulus kimliğinin oluşumunda kurucu bir rol üstlenmiştir. Xanî, Kürt milliyetçiliğinin düşünsel temellerini atan öncü bir entelektüel olarak değerlendirilir. Onun kaleme aldığı Mem û Zîn, yalnızca edebi bir eser olmanın ötesinde, Kürt halkının sos-

yal ve siyasal gerçekliklerini yansıtan ve kolektif kimlik bilincini uyandırmayı amaçlayan bir metindir. Bu eseri yazılı hale getirerek, sözlü Kürt edebiyatını kurumsallaştırmış ve Kürt milliyetçiliğine kültürel bir zemin kazandırmıştır.

Eğer bir birlik olsaydı aramızda Birlikte kabullenseydik esasında O Rûmlar ve Araplar ve Acemler ki Hepsî de bize uşaklık ederlerdi Dini de, devleti de tamam ederdik İlmi de, hikmeti de tahsil ederdik (Xanî, 2016, s. 42)

Xanî, bu mısralarında Arap, Acem (Fars) ve Rûm milletlerini isim olarak zikrederek karşısına da 'biz'i koymuştur. Bu "biz", Kürtleri işaret eder ve Kürt ulusal kimliği vurgular.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürt kimliği, büyük ölçüde etnikten ziyade dini (İslamî) aidiyet ekseninde biçimlenmişti. Ancak imparatorluğun çözülme sürecine girmesiyle birlikte, Kürt elitleri etnik temelli bir ulusal kimlik oluşturma yönünde girişimlerde bulunmaya başladılar. Bu süreçte, 19. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan Kürt aydınları, dil, tarih ve kültürel mi-

rasın korunması ve geliştirilmesi amacıyla yayın faaliyetlerine hız verdiler. Bu yayınlar, Kürt kimliğinin yeniden tanımlanmasında belirleyici rol oynamıştır. İlk dönem Kürt basını 1898 – 1920 yılları arasında yayınlanan Kürtçe süreli yayınlar, Kürt milliyetçiliğinin erken evresine öncülük etmiştir. 1898 ile 1920 yılları arasında yayımlanan Kürt süreli yayınları, modern Kürt basınının ilk örneklerini teşkil ederken, aynı zamanda Kürt milliyetçiliğinin erken dönem söylemlerini şekillendirmiştir. Bu dönemde Kürt aydınları, Osmanlı merkezi otoritesine karşı özerklik taleplerini dile getirmiş ve Kürt halkının siyasal ve kültürel haklarının tanınmasını savunmuşlardır. Bedirxan ailesi, bu hareketin önemli figürlerinden biri olarak, Kürtçeyi Latin alfabesiyle yazıya geçirme yönünde attıkları adımlarla Kürt yazılı kültürünün gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte benimsenen “tek millet, tek dil” anlayışı doğrultusunda, Kürt kimliğinin kamusal alandaki görünürlüğü ciddi ölçüde sınırlandırılmıştır. Ancak

bu baskı ortamına rağmen, Kürt aydınları farklı mecralarda kimlik mücadelesini sürdürmüş; kültürel, sanatsal ve edebi faaliyetlerle Kürt varlığını yaşatma çabalarını devam ettirmişlerdir. 1980’li yıllardan itibaren özellikle Avrupa’daki Kürt diasporasında faaliyet gösteren aydınlar, Kürt kimliğinin uluslararası düzeyde görünür kılınmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Kendal Nezan, Mehmed Uzun ve Cîgerxwîn gibi entelektüeller, Kürt kimliğini gerek tarihsel anlatılar gerekse edebi üretimler yoluyla yeniden inşa etmişlerdir. Aynı zamanda Avrupa’daki Kürt Enstitüleri, kültürel dernekler ve yayın organları, bu kimlik inşa sürecine kurumsal destek sağlayarak, kimliğin sürekliliği açısından önemli bir işlev üstlenmiştir.

4.6. Kimlik İnşasında Sözlü Kültürün rolü

Kürt sözlü kültürün önemli bir ögesi olan Dengbêjlik, sözlü edebiyatında melodik anlatım biçimiyle icra edilen epik, trajik ve tarihsel hikâyelerin, şiirsel ve ritmik bir yapıda sunulmasıdır. “Deng” (ses) ve “bêj” (söylemek) kelimele-

Kimlik oluşumunda yazılı tarih kadar sözlü anlatılar da etkilidir. Kürt toplumu gibi uzun süre devletsel yapıya sahip olmayan halklarda sözlü kültür, tarih bilincinin ve kolektif kimliğin temel taşıyıcısıdır. (Van Bruinessen, s. 142.) Bu bağlamda dengbêjlik, Kürtlerin “ulusal hafızası”nı kurma ve sürdürme işlevi görmüştür.

Kürt tarihinde modern ulusal kimlik inşa süreçleri, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte yazılı Kürt edebiyatı sınırlı kalmış, fakat sözlü edebiyat özellikle dengbêjlik, hem kültürel sürekliliği sağlamış hem de ulusal bilinci beslemiştir (Hassanpour, s. 97). Örneğin, Şakiro, Karapetê Xaço, Evdalê Zeynikê gibi ünlü dengbêjlerin destanlarında yer alan temalar, Kürt halkının tarihsel hafızasına ve kimlik tahayyülüne yön vermiştir.

Dengbêjlik aynı zamanda bir direnç biçimidir. Devlet politikaları sonucu Kürtçenin kamusal alanda yasaklandığı dönemlerde, bu geleneğin devamı, bir tür kültürel direniş işlevi görmüştür.

Dengbêj anlatıları yalnızca nostaljik bir halk sanatı değil, aynı zamanda Kürt ulusal hareketinin ideolojik zeminini oluşturan değerlerin taşıyıcısıdır. Anlatılarda yer alan “zulüm”, “toprak”, “direnış”, “göç” gibi temalar, Kürt ulusal anlatsının da temelini oluşturur. Bazı araştırmacılar, bu temaların bir araya gelerek modern Kürt kimliğinin duygusal ve kültürel zeminini oluşturduğunu savunmaktadır (Yıldız, s. 121).

Modernleşme süreçleri, dengbêjlik gibi sözlü gelenekleri tehdit ederken, aynı zamanda onları yeni mecralara da taşımıştır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren, dengbêjlik müzik albümleri, televizyon programları ve dijital platformlar aracılığıyla yeniden canlanmıştır. Diyarbakır’da açılan Dengbêj Evi, bu kültürel mirasın kurumsallaşması açısından önemli bir gelişmedir. Dengbêjlik geleneği, Kürt ulusal kimli-

bu terim, kelime anlamıyla “sesle söyleyen” anlamına gelir (Blau, J. s.27). Dengbêjler, hafızalarındaki anlatıları ezberden icra eder; bu anlatılar genellikle aşiretler arası çatışmalar, aşk hikâyeleri, savaşımlar ve toplumsal travmalar etrafında şekillenir. (Allison, s. 15).

ğinin inşasında vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Bu gelenek hem tarihsel hafızayı canlı tutmakta, hem de kültürel bir direniş biçimi olarak kimliğin sürekliliğini sağlamaktadır. Yazılı tarihlerin dışında kalan, “sesiyle konuşan tarihçiler” olan dengbêjler, Kürt ulusal bilincinin duygusal ve kültürel zemini oluşturmaktadır. Bu nedenle, ulusal kimlik oluşumuna dair analizlerde sözlü geleneklerin ve anlatıcı figürlerin önemi göz ardı edilmemelidir.

5. Ulus-Devletin Ulus Kimliği İnşasındaki Önemi

Ulus-devlet, modern çağın temel siyasal ve toplumsal örgütlenme biçimi olarak kabul edilmiştir. Bu yapı içerisinde ulusal kimlik, devlet eliyle kurumsallaşmakta, eğitim sisteminden medya araçlarına kadar pek çok araçla yeniden üretilmektedir. Ulusal kimlik, bu yönüyle sadece bireysel aidiyete değil, aynı zamanda kolektif bir varoluşa da işaret eder. Ancak Kürt örneği, bu genel geçer modele uymayan bir istisna sunmaktadır.

Ulus-devlet, kimlik inşasının temel bir aracı olmanın yanı sıra, ortak dil, eğitim ve tarihsel anlatılar aracılığıyla kimlik bilincini standardize etme konusunda da önemli bir rol üstlenir (Hobsbawm & Ranger, s.12). Ulus-devletler, gelenekleri icat ederek kimlikleri pekiştirdiğini ifade eder. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan hemen sonra Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kurumları kurmuştur. Bu kurumlar vasıtası ile resmi tarih yazımı ve eğitim sistemiyle Türk ulusal kimliğini şekillendirmiştir. Ulus-devlet, hukuki çerçeve, bayrak ve anayasa gibi semboller aracılığıyla kimliği somutlaştırır ve bireyleri bir ulusun parçası olarak birleştirir. Osmanlı Döneminde, Et-rak-ê bê îdrak olarak hor görülen Türk kimliği, Türk ulus devleti kurulduktan sonra esas unsur haline geldi.

Yaklaşık bin yıldır birden fazla devletin egemenliği altında yaşayan Kürtler, siyasal olarak parçalanmış, kültürel olarak bastırılmış ve çoğu zaman inkâr edilmiş bir kimliğe sahip olmuştur. Bu durum, ulus-devlet temelli bir ulusal kimlik inşasını ciddi şekilde zorlaştırmıştır.

Kürtler, Orta Doğu’nun kadim halklarından biri olmakla birlikte, modern anlamda bir ulus-devlete hiçbir

“
Ulus-devlet, kimlik inşasının temel bir aracı olmanın yanı sıra, ortak dil, eğitim ve tarihsel anlatılar aracılığıyla kimlik bilincini standardize etme konusunda da önemli bir rol üstlenir

dönemde sahip olamamışlardır. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması sürecinde, Kürtler için ulus-devlet kurma ihtimali doğmuşsa da, bu süreçte gerçekleşen bölgesel ve uluslararası gelişmeler, bu ihtimali ortadan kaldırmıştır. Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırları içerisinde parçalanmış Kürtler, her biri farklı asimilasyon ve baskı politikalarına maruz kalmış; ulusal birlik oluşturma olanakları ciddi biçimde zayıflamıştır.

Her ne kadar Kürtler arasında ortak bir dil (Kurmançî, Soranî), kültür ve tarih bilinci gelişmiş olsa da, bu ortaklık siyasal bir çerçeveye kavuşamamıştır. Dolayısıyla Kürt kimliği, etnik ve kültürel düzeyde varlığını sürdürse de, ulus-devletin sağladığı kurumsal imkanlardan mahrum olduğu için ulusal kimlik düzeyinde kurumsallaşamamıştır.

5.1. Ulus-Devlet Olmadan Ulusal Kimlik Olur mu?

Devlet olmadan ulus kimliğinin oluşması, teorik olarak mümkün olsa da pratikte zor olduğunu belirtir Smith. Ayrıca etnik kimliğin ulusal kimliğe dönüşebileceğini, ancak bunun için ortak bir dil, kültür ve tarih bilincinin yeterli olmadığını vurgular (Smith, s.21).

Ulus-devlet olmaksızın kimlik, alternatif mekanizmalarla korunabilir. Kürtler, kültürel direniş ve sivil toplum hareketleriyle kimliklerini ayakta tutmuştur. Newroz kutlamaları ve dengbêjlik geleneği, kolektif hafızayı canlı tutarak kimlik bilincini desteklemiştir.

Kimlik, devlet eliyle tanınmadığında ya bastırılır ya da marjinalleştirilir. Bu durumda kimlik, ya direnişle özdeşleşir ya da görünmez hâle gelir. Kürt kimliği bu iki uç arasında salınmış; bir yandan bastırılmış, diğer yandan direniş ideolojisiyle güç kazanmıştır. Ancak bu durum, kimliğin ulusal değil, çoğu zaman etnik veya politik kimlik olarak tanımlanmasına neden olmuştur.

Kürtlerin ulusal bir kimlik oluşturmamasının temelinde, kendi egemen siyasal yapılarını kuramamış olmaları yatmaktadır. Ulus-devletin sunduğu kurumsal, ideolojik ve kültürel olanaklar olmaksızın ulusal kimliğin kurumsallaşması oldukça güçtür. Kürt kimliği bu bağlamda; parçalı, devlet-dışı ve çoğu zaman baskılanmış bir kimlik olarak varlık göstermiştir.

Bu durum, sadece Kürtlerin başarısızlığıyla değil, aynı zamanda uluslararası sistemin, bölgesel devletlerin ve modernleşme süreçlerinin Kürtler aleyhine işlemesiyle de ilgilidir. Nihayetinde Kürt kimliği, bir halkın varoluşuna dair güçlü bir aidiyet duygusu içerse de, ulus-devlet eksikliğinde kurumsal ulusal kimliğe dönüşmemiştir.

Sonuç

Kürtlerin ulus kimliği oluşturmaması, ulus-devlet eksikliğinin doğrudan bir sonucu olarak görülebilir. Ulus-devlet, kimliği standardize etme ve kurumsallaştırma kapasitesiyle kimlik inşasında temel bir rol oynar.

Devlet olmaksızın ulus kimliği, etnik köken ve kültürel unsurlar üzerine inşa edilmeye çalışılsa da, bu süreç sürekli dış baskılarla sekteye uğramaktadır. Kürtler, ulus-devlet olmadan kimliklerini korumak için kültürel direniş, diaspora ve özerk yapılar gibi mekanizmalara başvurmuştur. Ancak, bu çabalar, tam bir ulus kimliği oluşumunu sağlayamamış ve kimliği kırılğan bir konumda bırakmıştır.

Gelecekte, özerklik veya federasyon gibi modeller, Kürt kimliğinin daha sağlam bir temele oturmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, daha fazla ampirik araştırma yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Allison, C. (2001). *The Yezidi Oral Tradition in Iraqi Kurdistan*. Curzon Press.
- Anderson, B. (1993). *Hayali cemaatler: milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*, 1. B (Çev. İ. Savaşır). İstanbul Metis Yayınları.
- Blau, J. (1992). *The Oral Tradition in Kurdish Literature*. In *Kurdish Culture and Identity*, ed. Philip G. Kreyenbroek and Christine Allison. Zed Books
- Ebing, Sait. (2024). *Muhayyilden Muhakemeye: Milliyetçilik Kuramları Üzerine Bir Deneme*, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C: 15 S: 2
- Emen, Mehmet. (2013). *Kimlik Kavramı Üzerine, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Master Tezi*
- Esen. Erol & Acar. Didem, (2020). *Popülizm ve Kimlik ilişkisinde Ulus-Kimlikten Sağ Popülist Avrupa Kimliğine, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 11 Sayı:1*
- Gleason, Phillip, (2014). *Kimliği Tanımlamak: Kimliğin Semantik Tarih, Kimlik Politikaları*, Mollaer, Fırat (der.), (çev.) Mollaer, Fırat, Doğu Batı Yayınları
- Hobsbawm, E. & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hassanpour, Amir. (1992). *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918–1985*, Mellen Research University Press,
- Hobsbawm, E. (1992). *Milletler ve milliyetçilik*, 1b. (Çev. O. Akınhay). İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Natali, D. (2005). *The Kurds and the State*, Syracuse: Syracuse University Press.
- Smith, Anthony. (1999), *Milli Kimlik, İletişim Yayınları*, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul, 1999
- Şen, Y.Furkan. (2014). *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet*, Yargı, Ankara
- Şimşek, U., & Ilgaz, S. (2010). *Küreselleşme ve Ulusal Kimlik*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1)
- Van Bruinessen, Martin. (2004). *Kürt Ağitlarında Tarih ve Bellek. Mucizevi Gerçekçilik: Kürt Edebiyatı ve Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Xanî, Ehmedê. (2016). *Mem ile Zîn*, Çev. Selim Temo. İstanbul: Everest Yayınları,
- Young, C. (1994). *The African Colonial State*, Madison: University of Wisconsin Press.
- Yıldız, Kerim. (2005). *The Kurds in Turkey: EU Accession and Human Rights*, Pluto Press
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History*, London: I.B. Tauris.

Kürtlerin demokrasi anlayışı;

Demokratik Konfederalizm Ortadoğu despotizmine model olabilir mi?

Dr. Çetin Nezan
Sosyolog

Abstract

The Middle East has long been associated with authoritarian regimes, monarchical structures, and despotic governance. However, in recent years, the self-administration of Kurdish regions in both Iraq and Syria has introduced a level of democratic practice that exceeds the typical standards of the region. This emerging model in Kurdish regions raises the question: Could it serve as a role model for the broader Middle East?

The Kurdistan Region of Iraq, where a parliamentary system is implemented, minorities are represented, four official languages are recognized, and each minority has the right to education in their own language, offers a model of democracy that goes beyond the standards of the Middle East.

On the other hand, the Rojava region, which still does not have an official status, has already become a center of attraction for all the people of Syria with the democratic model it implements. Based on the principle of democratic confederalism, this governance structure promotes local councils, gender equality, and a multi-ethnic composition, offering a compelling alternative to the authoritarian regimes of the region.

This article analyzes the democratic structures of both the Kurdistan Regional Government (KRG) in Iraq and Rojava in Syria, exploring how they present an alternative to the deeply rooted tradition of despotism in the Middle East. The study aims to discuss whether the democratic achievements of the KRG and Rojava can serve as a source of inspiration for other societies in the region.

Özet

Ortadoğu, yüzyıllardır otoriter rejimler, monarşik yapılar ve despotik yönetimlerle anılan bir bölge olmuştur. Ancak son yıllarda Kürtlerin gerek Irak ve gerekse de Suriye’de kendi bölgelerini yönetmesi ile Ortadoğu standartların üstünde demokrasi uygulaması ortaya çıktı. Kürt bölgelerinde başlayan bu uygulama Ortadoğu için rol model olabilir mi?

Parleментар sistemin uygulandığı, azınlıkların temsil edildiği, dört resmi dilin kabul gördüğü ve her azınlığın kendi dilinde eğitim hakkına sahip olduğu Irak Kürdistan Bölgesi ortadoğu standartlarının ötesinde bir demokrasi modeli sunmaktadır.

Öte yandan hala resmi bir statüye sahip olmayan Rojava bölgesi, uygulanan demokrasi modeliyle şimdiden tüm Suriye halkı için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Demokratik konfederalizm ilkesi üzerine kurulu bu yönetim, yerel meclisler, cinsiyet eşitliği ve çok etnikli bir yapı aracılığıyla Ortadoğu’nun otoriter rejimlerine alternatif bir model sunmaktadır.

Bu makale, hem Irak Kürdistan Federal Bölge hem de Rojava’nın demokratik yapısını analiz ederek, bunun Ortadoğu’daki köklü despotizm geleneğine nasıl bir alternatif sunduğunu incelemektedir. Çalışma, IKB ve Rojava’nın demokratik kazanımlarının bölgedeki diğer toplumlar için bir ilham kaynağı olup olamayacağını tartışmayı amaçlamaktadır

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

I. Giriş

Ortadoğu, tarih boyunca merkeziyetçi yönetimler, otoriter rejimler ve baskıcı siyasi sistemlerle karakterize edilmiştir. Bölgenin büyük bir kısmında demokrasi, ya tamamen yok sayılmış ya da göstermelik seçimlerle sınırlı kalmıştır.

Ancak hem Irak Kürdistan Bölgesi (IKB) hem de Rojava'da umut vadeden demokratik adımlar atılmaktadır. Irak Kürdistan Bölgesine 1991 Körfez Savaşı sonrası uçuşa yasak bölgenin oluşturulmasıyla başlayan özerklik süreciyle, bu genellemeyi sorgulatan bir örnek teşkil etmektedir. 2005 Irak Anayasası ile federal bir bölge statüsü kazanan IKB, parlamenter demokrasi, çok dilli bir yönetim ve azınlık haklarına saygı gibi özellikleriyle Ortadoğu'nun despotik yapılarından ayrılmaktadır.

Rojava bölgesine ise, Abdullah Öcalan'ın demokratik konfederalizm felsefesine dayalı bir özerk yönetim modelinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır.

19 Temmuz 2012'de Kobanê'de başlayan bu süreç, "Rojava Devrimi" olarak adlandırılmış ve Afrin, Cezire ve Fırat kantonlarıyla şekillenmiştir (Bengio, s. 218). 2016'da "Rojava - Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu" ilan edilmiş, 2018'de ise "Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi" adını almıştır. Bu yönetim, doğrudan demokrasi, ekolojik sürdürülebilirlik ve kadın haklarını merkeze alarak, Ortadoğu'nun despotik geleneklerine meydan okumaktadır. Ancak, bu modelin sürdürülebilirliği, hem iç dinamikler hem de dış baskılar nedeniyle tartışmalıdır.

Bu makale, IKB ve Rojava bölgesinde demokratik modelini inceleyerek, bunun Ortadoğu'daki despotizme karşı bir alternatif olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini sorgulamaktadır. Araştırma, şu temel soruya odaklanmaktadır: IKB ve Rojava'nın demokratik uygulamaları, Ortadoğu'daki diğer toplumlar için uygulanabilir bir model olabilir mi?

1. Irak Kürdistan Bölgesi'nde Demokratik Yapının Temelleri

IKB'nin demokratik sistemi, 1990'ların başında Saddam Hüseyin rejiminin zayıflamasıyla şekillenmeye başlamıştır. 1992'de ilk bölgesel seçimlerin yapılması, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (KBY) temelini atmıştır. Bugün IKB, 111 sandalyeli bir parlamento ile yönetilmekte olup, bu parlamento Kürt-

ler, Türkmenler, Asuriler, Keldaniler ve Araplar gibi farklı etnik ve dini grupları temsil etmektedir (Danilovich, s. 113-141). Parlamenter sistem, çok partili bir yapıyı desteklemekte; Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) gibi ana akım partilerin yanı sıra daha küçük azınlık partileri de siyasi süreçte yer almaktadır. IKB'nin dikkat çeken bir diğer özel-

liği, dört resmi dilin (Kürtçe, Arapça, Türkmen dili ve Süryanice) kabul edilmiş olmasıdır. Bu, bölgedeki çok kültürlü yapıyı yansıtan bir uygulamadır ve azınlıkların kendi dillerinde eğitim alma hakkıyla desteklenmektedir. Örneğin, Süryani toplumu kendi okullarında Süryanice eğitim alabilirken, Türkmenler de Türkmen dilinde eğitim hakkına sahiptir (Khalil, s. 12).

Bu haklar, IKB'nin demokratik yapısının kapsayıcılığını ve çoğulculuğunu göstermektedir.

1.2. Zorluklar ve Sınırlamalar

IKB'nin demokratik başarısı, kusursuz değildir ve çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. İlk olarak, KDP ve YNK arasındaki siyasi rekabet, zaman zaman demokratik süreçleri gölgelemiştir. 2015'te yaşanan başkanlık krizi, bu gerilimin bir örneğidir (Dalar, s. 89). İkinci olarak, ekonomik bağımlılık (özellikle petrol gelirleri) ve yolsuzluk iddiaları, demokratik kurumların güvenilirliğini zedelemektedir. Üçüncü olarak, IKB'nin dış tehditlere (örneğin, Türkiye ve İran'ın PKK'ya yönelik operasyonları) karşı kırılganlığı, iç istikrarı etkileyebilmektedir.

Bu zorluklar, IKB'nin demokratik modelinin Ortadoğu'ya tam anlamıyla örnek teşkil etme kapasitesini sınırlamaktadır. Yine de, bölgedeki diğer yönetimlerle kıyaslandığında, IKB'nin kapsayıcı ve çoğulcu yapısı, despotizme karşı bir umut ışığı olarak değerlendirilebilir.

2. Demokratik Konfederalizmin Temel İlkeleri ve Rojava'daki Uygulaması

Demokratik konfederalizm, Öcalan tarafından geliştirilen ve ulus-devlet modeline alternatif bir yönetim anlayışıdır. Bu sistem, hiyerarşik olmayan, tabandan yukarıya örgütlenen bir demokrasiyi savunur. Rojava'da bu ilke, yerel komünler ve meclisler aracılığıyla hayata geçirilmiştir. Yönetim, "Toplumsal Sözleşme" adı verilen bir anayasa ile düzenlenmiş olup, Kürtçe, Arapça ve Süryanice olmak üzere üç resmi dili tanımaktadır (Knapp & Flach & Ayboga, 2016: s. 45-47). Her etnik ve dini grup, anadilinde eğitim hakkına sahiptir ve bu, bölgedeki çok kültürlü yapıyı yansıtır.

Demokratik Konfederalizm, toplumun özerkliğini esas alır. Bu anlayış, devletin toplumu yönetmesi yerine, siyasallaşmış bir toplumun kendi kaderini tayin etmesini hedefler. Böylece kapitalist modernitenin karşısına, demokratik modernite modeli konur. Bu yaklaşımın somutlaştığı yerlerden biri olan Rojava'da, toplumsal sistemin merkezine komün yerleştirilmiştir. Komün, yani sokağın öz yönetimi, toplumsal yaşamın temelini oluş-

burg, s. 89). Bu yapı, doğrudan demokrasiyi teşvik ederken, kararla alma süreçlerini halka yaymayı amaçlar.

2.1. Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Rolü

Rojava'daki demokrasi modelinin en dikkat çekici yönlerinden biri, cinsiyet eşitliğine verilen önemdir. Yönetim organlarında %40 cinsiyet kotası uygulanmakta, her birimde eşbaşkanlık sistemi benimsen-

Li Kurdistanê Hilbijartin

turur (Knapp, M, 2014: s.33). Rojava'nın idari yapısı, Cezire, Fırat ve Afrin kantonlarından oluşurken, daha sonra Rakka, Tabka ve Deyrizor gibi Arap çoğunluklu bölgeler de yönetime dahil edilmiştir. Yerel yönetimler, halk meclisleri ve komünler üzerinden işler; bu meclisler, köyler, mahalleler ve kentlerde seçilen temsilcilerden oluşur. Örneğin, Cezire Kantonu'nda 101 üyeli bir meclis, 14 farklı siyasi partiye ve çok etnikli bir temsiliyeti barındırır (Allsopp, & van Wilgen-

mektedir. Kadınlar, yalnızca siyasi alanda değil, askeri yapıda da aktif rol oynar. Kadın Koruma Birlikleri (YPJ), IŞİD'e karşı mücadelede ön saflarda yer almış ve bölgenin savunmasında sembolik bir güç haline gelmiştir (Tank, s. 410). Ayrıca, Jinwar gibi kadın köyleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini pekiştiren yenilikçi projeler olarak öne çıkar. Komünlerde alınan kararlar kota sistemine tabidir. Rojava'daki tüm meclislerde olduğu gibi, bir kararın geçerli olabilmesi için tartışmalara

en az %40 oranında kadın katılımı zorunludur. Komünlerde yalnızca elektrik ve gıda gibi temel ihtiyaçlar değil, aynı zamanda ataerkil şiddet, aile içi sorunlar gibi toplumsal meseleler de ele alınır ve mümkünse çözüme kavuşturulur. (Knapp, M, 2014: s.33). Özellikle kadın ekonomisi komiteleri, kadınların toplumsal konumunu güçlendirmeyi amaçlar. Bu komiteler sayesinde kadınlar ekonomik olarak bağımsızlaşır ve toplum içinde

bir bölge olmasına rağmen, Araplar, Süryaniler, Türkmenler, Ermeniler ve Yezidiler gibi azınlık gruplarını da kapsayan bir yönetim modeli geliştirmiştir. Suriye Demokratik Güçleri (SDG), bu çok etnikli yapının askeri kanadını oluştururken, yönetim organlarında azınlıkların temsili sağlanır. Örneğin, Süryani toplumu, Gozarto olarak adlandırdıkları Cezire bölgesinde kendi kültürel ve dini haklarını koruma altına almıştır (Tejel, s. 112).

sahiptir. Bu komisyonlar; savunma, adalet, altyapı, gençlik, ekonomi gibi alanlarda faaliyet gösterir. Ayrıca komünlerin desteklediği kooperatifler kurulur. Bunlar arasında fırınlar, dikiş atölyeleri ya da tarımsal projeler yer alabilir. Ekoloji komisyonları ise şehir temizliği ve çevresel sorunlarla ilgilenir (Knapp, M, 2014: s.33).

2.4. Demokrasi İşleyişinin Karşılaştığı Zorluklar

Rojava'daki demokrasi deneyi, hem iç hem de dış faktörler nedeniyle ciddi sınamalarla karşı karşıyadır.

Dış Baskılar: Türkiye, Rojava'yı PKK'nin bir uzantısı olarak göyerek, 2018'de Afrin'i işgal etmiş ve Fırat'ın doğusunda "güvenli bölge" oluşturma politikası izlemektedir. Bu müdahaleler, sivil kayıplara ve yerinden edilmeye yol açarken, özerk yönetimin istikrarını tehdit etmektedir (Amnesty International, s. 10). Ayrıca, Suriye rejimi ve uluslararası toplum tarafından tanınmaması, Rojava'yı diplomatik ve ekonomik olarak izole etmektedir.

İç Zorluklar: PYD'nin dominant rolü, diğer Kürt partileri (örneğin, Suriye Kürt Ulusal Konseyi - ENKS) ile gerilim yaratmış, siyasi çoğulculuk konusunda eleştirilere neden olmuştur. Ekonomik olarak, bölge petrol gelirlerine bağımlıdır ve ambargolar nedeniyle tarım ve ticaret sınırlıdır. İnsan hakları örgütleri, zaman zaman keyfi gözaltılar ve ifade özgürlüğü ihlalleri rapor etmiştir (Human Rights Watch, s. 15).

3. Ortadoğu'da Despotizmin Köklü Geleneği

Demokrasi, siyasi özgürlük ve insan hakları konusunda araştırma yapan sivil toplum kuruluşu Freedom House'un 2025 tarihli güncel web sayfasında yer alan rapora göre,

Meclîsa gel ya bajarê Dêrikê

daha güçlü bir yer edinir.

Bu yaklaşım, Ortadoğu'nun despotik yapısına meydan okurken, kadınların siyasi ve toplumsal süreçlere katılımını artırmıştır. Ancak, bazı eleştirmenler, bu sistemin PYD'nin ideolojik hegemonyası altında şekillendiğini ve katılımın gönüllü olmaktan çok zorunlu olabileceğini savunmaktadır.

2.3. Çok Etnikli Yönetim ve Kapsayıcılık

Rojava, Kürtlerin çoğunlukta olduğu

Bu kapsayıcılık, Rojava'yı Suriye'nin diğer bölgelerindeki mezhepçi veya otoriter yönetimlerden ayırır. Ancak, Arap çoğunluklu bölgelerde (örneğin Rakka) yerel halkın özerk yönetime tam entegrasyonu konusunda zorluklar yaşanmaktadır. Bazı gruplar, PYD'nin Kürt ağırlıklı yapısını eleştirerek, sistemin etnik bir hegemonya riski taşıdığını öne sürmektedir.

Rojava'da bulunan her komün, toplumun farklı ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere çeşitli komisyonlara

41 Müslüman ülkenin hiçbirisi özgür ülke listesine girememiştir. Bu 41 ülkeden 10'u kısmen özgür olarak nitelendirilirken, diğerleri özgür olmayan ülke konumunda değerlendirilmiştir. Yedi Müslüman ülke de, dünyanın en baskıcı onbir rejimi arasında yer almaktadır. Kısmi özgür olan 10 Müslüman ülkenin sadece 2 tanesi (Lübnan ve Ürdün) Ortadoğu'da yer almaktadır (Freedom House, 2025).

Ortadoğu'da despotizm, genellikle monarşik yapılar, askeri diktatörlükler ve tek parti rejimleriyle kendini göstermiştir. Bölgedeki siyasi sistemler, halkın katılımını değil, gücü merkezileştirmeyi ve otoriteyi bir lider ya da elit grup etrafında toplamayı amaçlamıştır. Örneğin, Suudi Arabistan gibi mutlak monarşiler, İran'daki teokratik rejim ve Irak ve Suriye'deki Baas yönetimi, yıllarca halkın siyasi süreçlere katılımını kısıtlayan yapılar olarak öne çıkar. Dünya Demokrasi Endeksi'ne göre, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, demokratik ilkeler açısından dünyanın en düşük puanlarını almaktadır (The Economist Intelligence Unit, s. 45).

Bu despotik gelenek, sadece siyasi yapılarla sınırlı kalmamış, toplumsal ve kültürel alanlara da sirayet etmiştir. Azınlık hakları genellikle ihmal edilmiş, farklı diller ve kültürler baskılanmıştır. Örneğin, Türkiye'de Kürtçe'nin uzun yıllar yasaklanması ya da İran'da Kürtlerin ve Azeri Türkler başta olmak üzere birçok yerel dil haklarının tanınmaması, bu baskıcı yaklaşımın örnekleridir. Ortadoğu'nun bu genel tablosu, IKB'nin demokratik uygulamalarını daha çarpıcı hale getirmektedir.

3.1. IKB'nin Demokratik Modelinin Ortadoğu'ya Örnek Oluşu

IKB'nin demokratik yapısı, Ortadoğu'daki despotizme karşı bir karşıtlık sunmaktadır. İlk olarak, parlamenter sistem ve çok partili yapı, halkın siyasi süreçlere katılımını teşvik eder. Bu, bölgedeki tek adam rejimlerinden köklü bir ayrışmadır. İkinci olarak, azınlıkların temsili ve dil hakları, Ortadoğu'daki etnik ve dini çeşitliliğin barışçıl bir şekilde yönetilebileceğini göstermektedir. Üçüncü olarak, IKB'nin federal bir

“
Ortadoğu'da despotizm, genellikle monarşik yapılar, askeri diktatörlükler ve tek parti rejimleriyle kendini göstermiştir.

çerçevede işleyen özerkliği, merkeziyetçi despotizme alternatif bir yönetim modeli sunar.

IKB'nin bu modeli, diğer Ortadoğu toplumları için ilham verici olabilir. Örneğin, Suriye'de Rojava bölgesinde Kürtlerin özerk yönetim denemeleri, IKB'den etkilenmiş bir yapı sergilemektedir. Benzer şekilde, Irak'ın diğer bölgelerindeki Şii ve Sünni topluluklar, IKB'nin federalizm deneyimini kendi talepleri için bir referans olarak görebilir. Ancak bu modelin yaygınlaşması, bölgedeki jeopolitik engeller ve otoriter rejimlerin direnciyle sınırlıdır.

3.2. Rojava Modelinin Bölgesel ve Küresel Önemi

Rojava, Ortadoğu'da demokrasinin mümkün olduğunu gösteren bir laboratuvar olarak değerlendirilebilir. Model, federal bir çerçevede çok etnikli bir yönetimi teşvik ederken, ulus-devlet anlayışına alternatif bir vizyon sunar. ABD'nin IŞİD'e karşı mücadelede SDG'ye desteği, Rojava'nın jeopolitik önemini artırmış, ancak bu bağımlılık, özerkliğin sürdürülebilirliğini sorgulatmıştır. Rusya ve Suriye rejimi ise Amerikan varlığını bir engel olarak görerek, Rojava ile uzlaşmayı reddetmektedir.

Bölgedeki diğer ezilen halklar için Rojava, ilham verici bir örnek teşkil edebilir. Ancak, modelin başarısı, dış müdahalelerin azalmasına ve iç reformlara bağlıdır.

Demokratik Konfederalizm modeline en büyük eleştiri yine farklı fraksiyondaki Kürt camiasından gelmektedir. Zira Demokratik Konfederalizm modeli devlet modeline karşı duran bir öz yönetim biçimidir. Daha çok, toplumun her yapısal unsuruna yansıyan sürekli bir toplumsal devrim yaklaşımı söz konusudur. Uzun vadede Ulus-devletleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu süreçte ne devlet yapıları ne de sınırlar belirleyici bir rol oynamalıdır.

Kürtlere ait bir devletin olması gerektiğini düşünen siyasi görüşler, temelinde Ulus-devleti benimsemediği için Demokratik Konfederalizme kaşı reaksiyon göstermektedirler.

II. Sonuç

Irak Kürdistan Bölgesi, Ortadoğu'nun despotik gele-
neğine meydan okuyan bir demokratik model sun-
maktadır. Parlamenter sistem, azınlıkların temsili, çok
dilli yönetim ve eğitim hakları, IKB'yi bölgedeki otorite
rejimlerden ayırmaktadır.

Bu özellikler, Ortadoğu toplumları için bir alternatif
oluşturma potansiyeline sahiptir; ancak modelin baş-
arısı, iç ve dış zorlukların aşılmasına bağlıdır. IKB'nin
demokratik deneyimi, Ortadoğu'da demokrasinin im-
kânsız olmadığını göstermekte ve despotizmin mut-
lak kader olmadığına dair bir umut sunmaktadır. Ge-
lecekte, bu modelin diğer bölgelere yayılabilmesi için

uluslararası destek ve bölgesel iş birliği kritik önem
taşıyacaktır.

Rojava'daki demokrasi işleyişi, yerel meclisler, cinsiyet
eşitliği ve çok etnikli temsiliyet gibi unsurlarla dikkat
çekici bir model sunmaktadır. Demokratik konfederalizm,
Ortadoğu'nun otoriter rejimlerine karşı radikal bir alternatif
önerirken, tabandan örgütlenen bir yönetim anlayışını hayata
geçirmiştir. Ancak, Türkiye'nin askeri tehditleri, uluslararası
tanınmama ve içsel siyasi-ekonomik sorunlar, bu deneyin
kırılganlığını artırmaktadır. Rojava, demokrasi arayışında
umut vaat etse de, sürdürülebilirliği için bölgesel ve küresel
dinamiklerin değişmesi gerekmektedir.

III. Kaynakça

Allsopp, H., & van Wilgenburg, W. (2019). 'The Kurds
of Northern Syria: Governance, Diversity and Conflicts'. I.B. Tauris.

Amnesty International. (2015). 'We Had Nowhere
Else to Go': Forced Displacement and Demolitions in
Northern Syria'.

Bengio, O. (2015). Kurdish Awakening: Nation Building
in a Fragmented Homeland, University of Texas
Press;

Dalar, M. (2016). 'Tarihsel, Siyasal ve Hukuksal Perspektifiyle
Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'. Bursa: Aktüel Yayınları.

Danilovich, A. (2014). 'Iraqi Federalism and the Kurds'.
New York: Ashgate Publishing Ltd.

Freedom House, <https://freedomhouse.org/country/andorra/freedom-world/2025>, 18.05.2025

Human Rights Watch. (2020). 'Rigging the System: Government Policies in Northeast Syria'.

Khalil, L. (2009). 'Stability in Iraqi Kurdistan: Reality or Mirage?'. Brookings Institution.

Knapp, M., Flach, A., & Ayboga, E. (2016). 'Revolution in Rojava: Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan'. Pluto Press.

Knapp, M. (2014) Die Demokratische Autonomie in Rojava, Ziel ist eine demokratische Lösung für den gesamten Mittleren Osten, Kurdistan Report

The Economist Intelligence Unit. (2022). 'Democracy Index 2021: The China Challenge'. London.

Tank, P. (2017). "Kurdish Women in Rojava: From Resistance to Reconstruction." 'Die Welt des Islams', 57(3-4),

Tejel, J. (2009). 'Syria's Kurds: History, Politics and Society'. Routledge.

Rusya'nın Ortadoğu ve Kürt Politikası

Yeni bir döneme mi, yoksa geleneksel imparatorluk politikasının devamı mı?

Christina Khazova
Gazeteci

Abstract

This article examines Russia's Middle East policy, focusing on its geopolitical objectives, strategic maneuvers in Syria, and complex relations with the Kurds. Russia aims to counter U.S. hegemony, secure economic interests through energy investments, and mitigate security threats from radical Islamism. Its 2015 military intervention in Syria bolstered the Assad regime, securing strategic bases like Tartus and Hmeymim, but economic constraints and the Ukraine conflict led to a withdrawal by 2024, contributing to Assad's collapse. Relations with the HTS-led interim government under Ahmad Al-Shara are pragmatic, prioritizing Russian military assets. Historically, Russia has leveraged Kurdish groups as a tactical tool against regional rivals like Turkey and the U.S., yet it refrains from supporting Kurdish statehood due to alliances with Turkey and Iran and concerns over regional stability. The article draws on historical and contemporary sources to analyze Russia's pragmatic yet opportunistic approach, highlighting its impact on Kurdish aspirations and Middle Eastern dynamics.

Özet

Bu makale, Rusya'nın Ortadoğu politikalarını, jeopolitik hedeflerini, Suriye'deki stratejik hamlelerini ve Kürtlerle karmaşık ilişkilerini incelemektedir. Rusya, ABD hegemonyasını dengelemeyi, enerji yatırımlarıyla ekonomik çıkarlarını güvence altına almayı ve radikal İslamcılığın güvenlik tehditlerini önlemeyi amaçlamaktadır. 2015'teki Suriye müdahalesi, Esad rejimini güçlendirmiş ve Tartus ile Hmeymim gibi stratejik üsleri korumuştur; ancak Ukrayna savaşı ve ekonomik kısıtlamalar, 2024'te Rusya'nın çekilmesine ve Esad'ın çöküşüne yol açmıştır. Ahmet El Şara liderliğindeki HTS geçici yönetimiyle ilişkiler, Rus askeri varlıklarını koruma odaklı pragmatik bir çerçevede ilerlemektedir. Tarihsel olarak, Rusya, Kürt gruplarını Türkiye ve ABD'ye karşı taktiksel bir araç olarak kullanmış, ancak Türkiye ve İran ile ittifakları ve bölgesel istikrar kaygıları nedeniyle Kürt devletini desteklememektedir. Makale, Rusya'nın pragmatik ancak fırsatçı yaklaşımını tarihsel ve güncel kaynaklarla analiz ederek, bu politikaların Kürt hedefleri ve Ortadoğu dinamikleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

1. Giriş

Rusya, Ortadoğu'da tarihsel olarak etkili bir aktör olmuş, Çarlık Rusyası'ndan Sovyetler Birliği'ne ve günümüz Rusyası'na uzanan süreçte bölgesel güç dengelerinde önemli bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle 2015'teki Suriye müdahalesiyle, Rusya bölgede yeniden büyük bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Kürt meselesi, Rusya'nın Ortadoğu politikalarında hem

stratejik bir kaldıraç hem de karmaşık bir denge unsuru olarak yer almaktadır. Bu makale, Rusya'nın Ortadoğu'daki jeopolitik hedeflerini, Suriye'de Esad rejimine yönelik politikalarını, Ahmet El Şara liderliğindeki Hayat Tahrir el-Şam (HTS) yönetimiyle ilişkilerini ve Kürtlerle tarihsel ve güncel ilişkilerini bilimsel veriler ışığında incelemektedir. Ayrıca, Rusya'nın Kürt devletine yönelik tutumunu ve bu politikaların altında yatan nedenleri analiz etmektedir.

2. Rusya'nın Ortadoğu Politikası: Amaçlar ve Beklentiler

Rusya'nın Ortadoğu politikası, dört temel hedefe ulaşmak üzere şekillenmiştir. İlk olarak, bu politikanın en önemli amacı, ABD'nin bölgedeki üstünlüğüne dayalı uygulamalarını sona erdirmek ve bölgede bir güç dengesi oluşturmayı hedeflemektedir (Magen ve Moldavsky, 2011: 78). İkinci olarak bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkileri güçlendirerek Ortadoğu'yu Rus ekonomisi için bir pazar oluşturmayı amaçlamaktadır (Malashenko, 2013: 2). Üçüncü olarak, İslam ülkeleriyle ilişkileri geliştirerek, Rusya'nın egemenlik ve etki alanına sızma potansiyeline sahip radikal İslamcı terör örgütlerinin faaliyetlerini kısıtlayarak, kendine yönelik tehditleri engellemek istiyor (Trenin, 2016: 1). Son olarak, diplomasiyi etkili bir araç olarak kullanarak bölgesel sorunlarda arabuluculuk yapmak ve

böylece Ortadoğu'da sorunlara çözüm üretebilen büyük güçlerden biri olarak yeniden prestij kazanmayı hedefliyor (Bagno, 2009: 96).

Böylece Rusya'nın Ortadoğu politikası, küresel güç statüsünü pekiştirme, ABD'nin bölgesel hegemonyasını dengeleme ve ekonomik çıkarlarını koruma hedeflerine dayanır. Carnegie Endowment'a göre, Rusya, Suriye'deki Tartus deniz üssü ve Hmeymim hava üssü gibi stratejik varlıklarla Akdeniz'deki varlığını güçlendirmiştir (Carnegie Endowment for International Peace, 2019). Rusya, 2015 yılında doğrudan askeri müdahaleyle Suriye İç Savaşı'na katılmış ve Beşar Esad rejiminin en büyük destekçisi olmuştur. Bu müdahale, Rusya'ya Doğu Akdeniz'de kalıcı bir askeri üs imkanı (Tartus ve Hmeymim üsleri) sağlamış, ayrıca Suriye üzerinden Ortadoğu'daki askeri ve siyasi etkisini güçlendirmiştir. Ekonomik olarak, Rosneft

ve Gazprom gibi Rus enerji şirketleri, Irak Kürdistanı'nda milyarlarca dolarlık yatırımlarla enerji sektöründe nüfuz kazanmıştır.

Güvenlik açısından, Ortadoğu'daki istikrarsızlık ve İslamcı radikalizmin Rusya'nın Müslüman nüfusuna ve Kafkasya'ya yayılma riski, Moskova'yı bölgede aktif olmaya itmektedir (Middle East Institute, 2021).

Rusya, özellikle Suriye, İran ve Mısır ile olan ilişkilerini stratejik ortaklık düzeyine taşımıştır. Bu ülkelerle yapılan savunma, enerji ve ticaret anlaşmaları, Rusya'nın Ortadoğu'daki nüfuzunu artırmasına yardımcı olmuştur. Rusya, İran, Türkiye, İsrail ve Suudi Arabistan gibi birbirine zıt aktörlerle eş zamanlı ilişkiler sürdürerek pragmatik bir diplomasi izler.

Bu esneklik, Astana Süreci gibi inisiyatiflerle Suriye'de çatışmasızlık bölgeleri oluşturarak Rusya'nın diplomatik ağırlı-

ğını artırmıştır (CSIS, 2020). Rusya'nın temel beklentisi, Ortadoğu'da ABD'ye karşı bir karşı ağırlık oluşturmak ve enerji piyasalarındaki etkisini sürdürmektir.

3. Rusya - Kürtlerle İlişkileri: Tarihsel Gelişim

3.1. Çarlık Dönemi İlk Temas

Rusya'nın Kürtlerle ilişkisi, İmparatoriçe II. Katerina'nın (1729-1796) 34 yıllık hükümdarlığı döneminde başlatılmış ve bu süreçte önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Çarlık Yönetimi, genişleme politikalarında etnik gruplardan faydalanmanın işgal faaliyetlerini kolaylaştıracağını düşünerek, bu grupları daha iyi anlamak için özel enstitüler kurmuş ve onların kültürel dokümanlarını Rusçaya çevirmiştir. Bu bağlamda, dünyadaki ilk Kürdoloji Bölümü, 1787 yılında Rus Bilimler Akademisi bünyesinde Rusya'da açılmıştır (Özdemir ve Arslan, 2018: 196). II. Katerina döneminde Kürtlerle işbirliğine yönelik ilk adımla-

rın atılmasının ardından, fiziksel temas 1801 yılında, I. Alexander döneminde Gürcistan'ın ilhak edilmesiyle kurulmuştur. Bu temasın sağlanmasından sonra, Osmanlı'nın doğu vilayetleri ve İran'da görev yapan konsolos ve elçiler aracılığıyla Kürtlerle işbirliği için uygun koşullar oluşturulmaya çalışılmıştır (Özdemir, 2018: 26).

Kürtlerle işbirliği stratejisi kapsamında, merkezde alınan kararlar için bölgedeki büyükelçiler ve konsolosların yanı sıra, yerel komutanların görüş ve önerilerinden de faydalanılmıştır. Bu konuda ilk resmi raporu merkeze sunan kişi, Mareşal İvan Paskiyeviç olmuştur (Özdemir, 2018: 27). Kafkasya Bölge Komutanı olarak görev yapan Paskiyeviç, Kürtlerle işbirliği yapılması durumunda Rus askeri harekâtının hem İskenderun Körfezi'ne hem de Basra Körfezi'ne daha kolay ulaşabileceği öngörüsünde bulunmuştur. Bu nedenle, Akdeniz veya Hint Okyanusu'na erişim sağlayabilecek jeostratejik öneme sahip bir bölgede yaşayan Kürtlerle iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiş ve bu çabalar sonucunda başarılı olmuştur. Paskiyeviç'in tavsiyelerini dikkate alan Çarlık Yönetimi, Kürtlere sağladığı maddi destekle yaklaşık 10 bin Kürdün Rus ordusuna katılmasına olanak sağlamıştır (Ünal, 2008: 134).

Bu dönemde Kürtlerle işbirliğinden elde edilen başarılar, bu alandaki çalışmalarını bilimsel bir temelde kurumsallaştırma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, 1860 yılında "Kürdoloji Enstitüsü"nün kurulmasına karar verilmiştir (Özdemir ve Arslan, 2018: 196).

Sonraki dönemde, Kürt Rus ilişkileri Çarlık Rusyası'nın Osmanlı ve Pers imparatorluklarındaki Kürt aşiretleriyle temasına dayanır. Çarlık Rusyası, Osmanlı'ya karşı Kürtleri yanına çekme

girişimleri şeklinde devam etmiştir. (Middle East Policy, 2023).

Bu bağlamda Çarlık Yönetimi, Kürt aşiretlerini mobilize etme potansiyeline sahip bazı liderleri başkent St. Petersburg'a davet etmiştir. Örneğin, 1898 yılında Şikak aşireti lideri Cafer Ağa, Abdürrezzak Bedirhan ve Şeyh Ubeydullah'ın torunu Seyyid Taha, Rus Çarı II. Nikola'nın özel daveti üzerine Çarlık başkentini ziyaret etmiştir. Bu ziyarette oldukça iyi ağırlanan üç aşiret lideri, çeşitli hediyelerle ödüllendirilmiş ve Ruslarla işbirliği yapmaları durumunda gelecekteki hedeflerini gerçekleştirme ihtimalinin yüksek olduğu umuduyla ülkelerine geri dönmüştür (Aegleton, 1989: 31).

Her ne kadar Aegleton, Abdürrezzak Bedirhan'ın Rusya tarafından St. Petersburg'a davet edildiği ifade edilse de, Abdürrezzak Bedirhan'ın 1889'da Rusya'nın St. Petersburg şehrine Osmanlı Konsolosluğu'nda sekreter olarak atandığı bilinmektedir. Hakeza Seyyid Taha'nın da, Osmanlı-Rus savaşları sırasında, özellikle 1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, bölgedeki Sünni Kürtleri Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmaları için teşvik etti ve cihat fetvası verdi. Bu dönemde, İran'ın Rusya ile olan işbirliğine rağmen, Seyyid Taha, İran'a mesafeli durarak Osmanlı yanlısı bir siyaset izledi. İran'daki Sünni Kürtleri organize ederek Ruslara karşı ciddi bir milis gücü hazırlamaya öncülük etmiştir.

3.2. SSCB Döneminde Kürt Rus ilişkileri

Bolşevik ihtilali sonrası Rusya'da kurulan Sosyalist yönetiminde de Kürdoloji çalışmalarına devam edilmiştir. Bu maksatla SSCB Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün Yakın ve Orta Doğu Şubesi bünyesine "Çağdaş Kürt Sorunu Bölümü" adıyla devam etmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğini ideoloji olarak ulusların kendini yönet-

me fikri kapsamında 7 Temmuz 1923 günü Kızıl Kürdistan özerk yönetim olarak kuruldu ve bu yönetim 8 Nisan 1929'a kadar varlığını sürdürmüştür.

Ayrıca sonraki dönemler de Kürt meselesine ilgi devam etmiş, Mahabad Kürt Cumhuriyeti (1946) gibi oluşumlara ideolojik ve lojistik destek sağlanmıştır. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'n de Genel Kurmay Başkanlığı görevini yürüten Mustafa Barzani, 1945-1958 arasında Sovyetler Birliği'nde sürgünde yaşamıştır.

Sovyetler Birliği yönetiminde yaşayan Kafkas Kürtlerine yönelik, bu dönemde, okullar açılmış, radyolar yayına başlamış, kitaplar ve gazeteler basılmıştır. İlk Kürtçe romanın basımı yine bu dönemde yapılmıştır.

3.3. Günümüzde Rusya Kürt ilişkileri ve Pragmatik Yaklaşım

Rusya'nın Ortadoğu politikası, iki temel ilkeye dayanmaktadır. İlk olarak, uluslararası ilişkilerde devlet egemenliğine saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanır. İkinci olarak, bu ilkeyle bağlantılı şekilde, devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesi gerektiği savunulur. Bu nedenle, Rusya, özellikle BM Güvenlik Konseyi gibi uluslararası kurumların kararlarını göz ardı eden rejim değişikliği girişimlerine sert bir şekilde karşı çıkmaktadır (Mamedov, 2019: 9).

Moskova, farklı ülkelerdeki Kürt bölgelerinin statüsüne ilişkin herhangi bir değişikliğin, ilgili devletlerin iç meselesi olduğunu öne sürmektedir. Örneğin, Güney Kürdistan'da Kürt Bölgesel Yönetimi'nin statüsünde yapılacak bir değişikliğin, Bağdat ile Erbil arasındaki müzakerelerle belirlenmesi gerektiği görüşündedir (Mamedov, 2019: 11).

Rusya, Ortadoğu'daki çatışan taraflar arasında tarafsız bir pozisyon izlemeye özen göstermekte ve bu tarafları provoke etmekten kaçınmaktadır. Aralık

2016'da yaptığı bir basın açıklamasında Vladimir Putin, 25 Eylül 2017'de Kuzey Irak'ta planlanan referandumla ilgili olarak, Rusya'nın uluslararası hukuka bağlı kalacağını belirtmiştir. Putin, Kürt halkının haklarının korunacağını, ancak bu sürecin nasıl şekilleneceğine Irak ve Kürt halklarının ortak karar vermesi gerektiğini ifade ederek, Rusya'nın Irak'taki sürece müdahale etme niyeti olmadığını vurgulamıştır (Bielski, 2018: 39).

Rusya'nın günümüz Kürt politikası, "yumuşak güç" ve pragmatik manevralarla şekillenmektedir. Middle East Policy'ye göre, Rusya, Kürtleri Türkiye ve ABD'ye karşı bir koz olarak kullanmakta, ancak bağımsız bir Kürdistan'ı desteklemekten kaçınmaktadır (The Washington Institute, 2020). Suriye'de, Rusya, PYD/YPG'yi Esad rejimiyle müzakerelere dahil etmeye çalışmış, ancak Türkiye'nin itirazları bu girişimi sınırlamıştır. 2019'da ABD'nin kuzey Suriye'den çekilmesiyle Rusya, Kürtlerle Esad arasında arabulucu rolü üstlenmiş, ancak Afrin'de Türk operasyonlarına hava sahasını açarak Kürtleri yalnız bırakmıştır.

Rusya Güney Kürdistan ile ekonomik bağlarını güçlendirmiştir. 2017'de Rosneft, KBY'ye 3,5 milyar dolarlık kredi sağlamış ve petrol sahalarında yatırımlar yapmıştır (The Washington Institute, 2020). 2017 Kürdistan bağımsızlık referandumunda

Rusya, ABD'nin aksine tarafsız kalarak KBY'ye dolaylı destek vermiştir (Middle East Policy, 2023). Ancak, Rusya Kürtler ile olumlu bir iletişime geçince, Türkiye ve İran ile ilişkilerini riske atmamak için temkinli davranmaktadır.

Rusya'nın Güney Kürdistan'a karşı ihtiyatlı yaklaşımını, Suriye'deki Kürtler ile Şam yönetimi arasındaki ilişkilerde de karşımıza çıkıyor.

2004 yılında PKK'nın desteğiyle kurulan PYD, Suriye Krizi'nin başlamasıyla birlikte, askeri kolu olan Halk Koruma Birlikleri (YPG) sayesinde Suriye'nin kuzeyinde önemli bir aktör haline gelmiştir (Bengio, 2017: 18). Rusya'nın Rojava bölgesiyle yakın ilişkileri, bu ülkedeki askeri operasyonlarına başlamasının ardından ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerden azami fayda sağlamayı hedefleyen Rojava Yönetimi, Şubat 2016'da Moskova'da bir temsilcilik ofisi açmıştır (Gülşen, 2017: 64). Bu ofis için taraflar arasında resmi bir anlaşma yapılmamıştır. Resmi bir anlaşma olmaksızın

Moskova'da elçilik benzeri bir ofisin faaliyet göstermesine izin verilmiştir.

Türkiye ile yaşanan uçak krizinin hemen sonrasında Kürtlerle temaslarını yoğunlaştıran Rusya, Suriye'deki uzlaşma görüşmelerine arabuluculuk yaptığı dönemde, kendi hazırladığı taslak Suriye Anayasası'nda "Kürtlere kültürel özerklik" ifadesine yer vermiştir. Bu, Rusya'nın Kürtlere verdiği desteğin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Köstem, 2017: 18). Aynı taslak anayasada, birleşik Suriye yönetimi içinde Kürt elitlere bazı imtiyazlar tanınması da öngörülmüştür (Ganiev ve Karyakin, 2018: 7). Bu adım, Rusya'nın genel olarak Kürtleri güçlendirme politikası izlediği ve özellikle Rojava Yönetimi üzerinden Suriye'nin iç politikasında daha fazla söz sahibi olmayı hedeflediği şeklinde yorumlanabilir.

Suriye'deki Rus-Kürt işbirliği, her iki tarafın çıkarlarına uygun bir şekilde ilerlemektedir. Bu olumlu ilişki, Kürtler ile merkezi yönetim arasındaki bağlara da olumlu yansımaktadır. Rusya'nın desteğiyle ayakta kalan Esad rejimi ile Kürt gruplar arasında kurulan bağ, Rusya'nın Suriye'deki konumunu ve Ortadoğu'daki etkisini güçlendirmektedir.

3.4. Rusya, Kürt Devletinin Kurulmasına nasıl bakıyor?

Rusya, Kürt devletini açıkça desteklememektedir. Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 2022'de ABD'nin Suriye'de bir Kürt devleti kurmaya çalıştığını iddia ederek, bunun "Kürt sorunu"nu tehlikeli hale getirdiğini belirtmiştir. Rusya'nın bu tutumunun nedenleri şunlardır:

1. Jeopolitik Denge: Rusya, Türkiye ve İran ile stratejik ortaklıklarını koruma önceliğine sahiptir. Bağımsız bir Kürdistan, bu ülkelerle çatışmaya yol açabilir.

2. Bölgesel İstikrar: Rusya, Ortadoğu'daki devlet sınırlarının değişmesi-

nin, Kafkasya ve Orta Asya'daki ayrılıkçı hareketleri tetikleyeceğini düşünmektedir.

3. Pragmatik Çıkarlar: Kürtler, Rusya için taktiksel bir araçtır; Moskova, Kürtleri destekleyerek ABD'yi rahatsız etmeyi ve Türkiye'yi müzakere masasında tutmayı amaçlar, ancak devletleşme gibi uzun vadeli bir hedefi yoktur (Middle East Institute, 2021).

Rusya'nın Rojava'da Kürtlere statüyü Suriye'nin toprak bütünlüğü kapsamında ele aldığını görüyoruz. Rusya'nın en büyük gazetelerinden "Vedomosti",

Rusya, Ortadoğu'daki devlet sınırlarının değişmesinin, Kafkasya ve Orta Asya'daki ayrılıkçı hareketleri tetikleyeceğini düşünmektedir.

Rusya Devlet Başkanı sözcüsü Dmitri Peskov'un, Rusya'nın Suriye'nin istikrarı ve bölgenin güvenliği için çaba gösterdiği ve bunun da Suriye'nin "öngörülebilir" olmasını istemek anlamına geldiği yönündeki açıklamasını aktarmaktadır. Ayrıca Peskov, Vladimir Putin'in Suriye devlet başkanına gönderdiği mesajdan da söz etmiştir. Mesajda özellikle, Rusya'nın Suriye'nin toprak bütünlüğünü, topraklarının birliğini ve egemenliğini desteklediği ifade edilmektedir.

3.5. Efrin işgalinde Rusya'nın rolü

Suriye İç Savaşı sırasında Rusya, PYD

ve onun silahlı kanadı YPG ile zaman zaman taktiksel işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği, çoğunlukla IŞİD'e karşı ortak düşman algısı ve ABD'nin bölgedeki varlığına karşı denge politikası üzerinden şekillenmiştir. Ancak Rusya, Türkiye ile olan ilişkilerini de gözetenek, Kürtlerin federatif taleplerine mesafeli durmayı tercih etmiştir.

Rusya'nın Rojava bölgelerinde, özellikle Kobani ve Afrin'de, Türk operasyonlarına dolaylı izin vermesi, Kürt mültecilerin yerinden edilmesine yol açmıştır. 2015 Kobani çatışmaları sırasında 100.000'den fazla Kürt iltica etmek zorunda kalmıştı. (Human Rights Watch, 2014).

Ayrıca Rusya öncülüğünde, Türkiye, İran ve Suriye arasında Astana'da Efrin'i işgal planı üzerinde yapılan anlaşma sonucunda da 300 binden fazla Efrinli'nin Şehba'ya göç etmek zorunda kaldı. Efrin işgali sonrası Efrin'de kalan Kürtlerin oranı % 23'e düşürüldü.

Suriye- Efrin İnsan Hakları Örgütü, Efrin'in köy ve ilçelerine 400 binden fazla kişinin yerleştirildiğini bu kişilerin çoğunun Suriye bölgelerinden, özellikle de İdlib'in güneyi, Halep ve Şam'ın Doğu Guta bölgesinden getirilen çoğunlukla cihadçı Terör örgütü mensubu ve ailerinden oluşuyordu. Rusya, Türkiye'nin Efrin'de demografik yapıyı değiştirme politikalarına göz yumdu.

Kürt grupları, Rusya'dan daha fazla destek beklese de, Moskova'nın tutumu hayal kırıklığı yaratmıştır. 2018 Afrin operasyonunda Rusya'nın Türk hava sahasını açması, PYD komutanı Sipan Hamo tarafından "ihanet" olarak nitelendirilmiştir (The Washington Institute, 2020). Kürtler Rusya'nın politikasını "oportünist" olarak eleştirmektedir.

4. Sonuç

Rusya'nın Ortadoğu politikası, jeopolitik nüfuz, ekonomik çıkarlar ve güvenlik kaygıları etrafında şekillenmektedir. Suriye'de Esad rejimine verdiği destek, 2015'te stratejik üsleri koruma ve ABD'yi dengeleme amacıyla başlamış, ancak Ukrayna savaşı ve ekonomik baskılar nedeniyle 2024'te çekilmiştir. HTS yönetimiyle ilişkiler pragmatik bir çerçevede gelişse de, Şara'nın Kürt özerkliğine karşı tutumu bu ilişkileri karmaşıktırmaktadır.

5. Kaynakça

- Aegleton, W. (1989). Mehabad Kürt Cumhuriyeti 1946. 2. Baskı. Çev. M. E. Bozarsalan. Köln(Almanya): Komkar Yayınları.
- Bagno, O. (2009). Russia in The Middle East, Strategic Assessment, 12(2), 91-104.
- Bengio, O. (2017). The Kurds in a Volatile Middle East, Ramat Gan (Israel): Mideast Security and Policy Studies No. 130, Published by Bar-Ilan Uni.
- Bielicki, P. (2018) "Policy of the Russian Federation Towards Kurds in the Syrian Conflict", Journal of Securitologia, 27, 33-50.
- Carnegie Endowment for International Peace. (2019). 'Russia in the Middle East'. carnegieendowment.org.
- CSIS. (2020). 'Russia in the Middle East.' csis.org.
- Ganiyev, T. i Karyakin, V. (2018). Kurdskiy Faktor I Yego Rol' V Formirovani Geopoliticheskoy Obstanovki Na Blizhnem, Vostoke, Arkhont, 2(5), 4-13.
- Gülşen, H. (2017). "Rusya ve Kürtler" Ortadoğu Etüdleri Dergisi 9 (81): 62-65.
- Human Rights Watch. (2014). 'Syria/Turkey: Landmines Kill Civilians Fleeing Kobani'. hrw.org.
- Köstem, S. (2017). "Astana Görüşmeleri ve Rusya Suriye'de Çözüme Bakışı", Ortadoğu Analiz Dergisi, 9(79), 16-19.
- Magen, Z. and Moldavsky, O. B. (2011). "New Directions in Russia's Foreign Policy: Implications for The Middle East", Strategic Assessment, 13(4), 73-84.
- Malashenko, A. (2013). Russia and The Arab Spring, Special Report, Moscow(Russia): the Document of Carnegie Moscow Center.
- Mamedov, R. (2019). After the Caliphate: The Prospects of Russia-Iraq Relations, Moscow(Russia): Working Paper No. 46/2019 Published by Russian International Affairs Council (RIAC).
- Middle East Institute. (2021). 'Russia's Policies in the Middle East Since the Arab Uprisings'. mei.edu.
- Middle East Policy. (2023). 'Russia and the Kurds: A Soft-Power Tool for the Kremlin?'. onlinelibrary.wiley.com.
- Özdemir, B. (2018). Rusya'nın Kürt Politikası: Başlangıçtan 1947'ye. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özdemir, B. ve Arslan, A. A. (2018): "Rusya'nın Kürdoloji Çalışmaları (1787-1947", İnsan&İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi 5(17), 194-213.
- Ünal, F. (2008). "Rusların Kürt Aşiretlerini Osmanlı Devleti'ne Karşı Kullanma Çabaları", Karadeniz Araştırmaları Dergisi 5(17), 133-152.
- The Washington Institute. (2020). 'The Kurdish Role in Russia's Middle East Power Play'.
- Trenin, D. (2016). Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers, Moscow (Russia): the Document of the Carnegie Moscow Center.

ABD, 100 Yıl Sonra Wilson Prensiplerini Uygulayacak mı?

Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)'nde Ortadoğu ve Kürdistan...

Rabia Abdurrahman
Tarihçi

Abstract

The Middle East, with its geopolitical significance, abundant energy resources, and cultural diversity, constitutes a key arena for strategic competition among global powers. Since the end of World War II, the United States has been one of the most influential actors in the region, pursuing objectives such as ensuring energy security, safeguarding Israel's security, combating terrorism, and shaping regional stability. From the Cold War era to the post-9/11 period, U.S. policy in the Middle East has encompassed a broad spectrum, ranging from ideological confrontations (notably anti-communism) to the war on terror and the implementation of the Greater Middle East Project (GMEP). As of 2025, with Donald Trump's second presidential term, American strategies in the region are once again undergoing transformation. This article aims to analyze the short- and long-term objectives of the United States in the Middle East, its relations with Iraqi Kurdistan and Rojava, its stance on the Kurdish statehood question, and its broader regional goals.

On January 8, 1918, U.S. President Woodrow Wilson presented to Congress a set of principles known as the "Wilson Principles," which included a provision advocating the establishment of an independent state for the Kurdish people. At that time, the United States was not a dominant force in Middle Eastern affairs. However, today it has become a leading and decisive actor in the region. In this context, a critical question arises: Will the United States, in line with the spirit of the Wilson Principles, regard the Kurdish people's right to self-determination and their aspiration for statehood as a historical and moral responsibility within its regional policy framework?

Özet

Ortadoğu, jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve kültürel çeşitliliğiyle küresel güçlerin stratejik rekabet alanıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bölgedeki en etkili aktörlerden biri olarak, enerji güvenliğini sağlama, İsrail'in güvenliğini koruma, terörizmle mücadele ve bölgesel istikrarı şekillendirme hedefleriyle hareket etmiştir.

Soğuk Savaş'tan 11 Eylül sonrası döneme kadar, ABD'nin Ortadoğu politikası, ideolojik mücadelelerden (komünizm karşıtlığı) terörizmle savaşa ve Büyük Ortadoğu Projesi'ne (BOP) kadar geniş bir yelpazede evrilmiştir. 2025 itibarıyla, Donald Trump'ın ikinci başkanlık dönemiyle birlikte, ABD'nin Ortadoğu stratejileri yeniden şekillenmektedir.

Bu makale, ABD'nin yakın ve uzak vadeli planlarını, Irak Kürdistanı ve Rojava ile ilişkilerini, Kürt devleti konusundaki tutumunu ve Ortadoğu'daki temel hedeflerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

8 Ocak 1918 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson tarafından Kongre'ye sunulan ve "Wilson İlkeleri" olarak bilinen prensipler, Kürt halkı için bağımsız bir devlet kurulması gerekliliğini öngörmüştü. O dönemde Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'da etkin ve belirleyici bir güç konumunda değildi. Ancak günümüzde bölge politikalarında dominant bir aktör haline gelmiştir. Bu bağlamda, Wilson İlkeleri'nin ruhuna uygun olarak, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı ve bağımsız bir devlet kurma talebi, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölge politikalarında dikkate alması gereken tarihsel ve ahlaki bir sorumluluk olarak değerlendirilecek mi?

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

1. Giriş

Ortadoğu, jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve kültürel çeşitliliğiyle küresel güçlerin stratejik rekabet alanıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bölgedeki en etkili aktörlerden biri olarak, enerji güvenliğini sağlama, İsrail'in güvenliğini koruma, terörizmle mücadele ve bölgesel istikrarı şekillendirme hedefleriyle hareket etmiştir.

Soğuk Savaş'tan 11 Eylül sonrası döneme kadar, ABD'nin Ortadoğu politikası, ideolojik mücadelelerden (komünizm karşıtlığı) terörizmle savaşa ve Büyük Ortadoğu Projesi'ne (BOP) kadar geniş bir yelpazede evrilmiştir. 2025 itibarıyla, Donald Trump'ın ikinci başkanlık dönemiyle birlikte, ABD'nin Ortadoğu stratejileri yeniden şekillenmektedir.

Bu makale, ABD'nin yakın ve uzak vadeli planlarını, Irak Kürdistanı ve Rojava ile ilişkilerini, Kürt devleti konusundaki tutumunu ve Ortadoğu'daki temel hedeflerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

8 Ocak 1918 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson tarafından Kongre'ye sunulan ve "Wilson İlkeleri" olarak bilinen prensipler, Kürt halkı için bağımsız bir devlet kurulması gerekliliğini öngörmüştü. O dönemde Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'da etkin ve belirleyici bir güç konumunda değildi. Ancak günümüzde bölge politikalarında dominant bir aktör haline gelmiştir. Bu bağlamda, Wilson İlkeleri'nin ruhuna uygun olarak, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı ve bağımsız bir devlet kurma talebi, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölge politikalarında dikkate alması gereken tarihsel ve ahlaki bir sorumluluk olarak değerlendirilecek mi?

2. Büyük Orta Doğu Projesi ve Kürtler

Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Amerika Birleşik Devletleri tarafından 2000'li yılların başında geliştirilen ve Ortadoğu, Kuzey Afrika ile Güney Asya'yı kapsayan geniş bir coğrafyada siyasi, ekonomik ve toplumsal reformları hedefleyen stratejik bir girişimdir.

Resmi olarak 2004 yılında G8 Zirvesi'nde "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi" adıyla tanıtılan bu proje, bölgede demokratik yönetimlerin teşvik edilmesi, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve güvenlik reformlarının hayata geçirilmesini amaçlamaktadır (Volker, 2004).

BOP, ABD'nin 21. yüzyılın başında Orta-

doğu ve çevresindeki ülkelerde kapsamlı bir dönüşüm hedefleyen dış politika vizyonunu yansıtmaktadır. Proje, Afganistan'dan Fas'a kadar uzanan yaklaşık 22 ülkeyi içine alan bir coğrafyada, otoriter yönetimlerin yerine demokratik yapıları güçlendirmeyi, ekonomik özgürleşmeyi ve toplumsal modernizasyonu teşvik etmeyi öngörmüştür.

Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), resmi söylemde demokratikleşme ve insan hakları gibi evrensel değerleri teşvik etmeyi amaçlarken, bazı eleştirmenler tarafından enerji kaynaklarını kontrol altına alma, İsrail'in güvenliğini garanti etme ve İran ile Çin gibi bölgesel rakiplerin etkisini kısıtlama hedefiyle ilişkilendirilmiştir (Al Jazeera Türk, 2014).

Ancak, Ortadoğu'da demokrasi ve insan haklarının güçlendirilmesi hedefi, dolaylı olarak Kürt halkının lehine sonuçlar doğurma potansiyeli taşımaktadır. Zira Kürtler, Ortadoğu'da hakları sistematik olarak ihlal edilen ve antidemokratik uygulamalarla mağdur edilen en büyük topluluklardan birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Kürtlerin durumu, BOP'un hedeflediği bölgesel dönüşümün bir sonucu olarak değerlendirilmelidir; ancak projede Kürtlere özgü bir vurgu açıkça yer almamaktadır. Sadece Ralph Peters ve Bernard-Henri Levy hazırladığı idea edilen haritaya baktığımızda, Kürdistan ile ilgili bir plan olduğu kanısına varabiliriz.

BOP'un fikir babalarından Ralph Peters ve Bernard-Henri Levy hazırlamış oldukları bir BOP haritası o dönemlerde yayınlanmıştı. Bu haritada, 40 milyon Kürdü kapsayacak, Büyük birleşik Kürdistan haritası yer almıştı.

Ralph Peters, hazırladığı haritanın yanı sıra, 1 Haziran 2006 tarihli Amerikan Armed Forces Journal'de yayınlanan makalesinde de bu konuya şöyle değinmektedir:

'Balkan Dağları ile Himalaya Dağları arasındaki meşhur adaletsiz coğrafyada en belirgin haksızlık bir Kürt devletinin bulunmamasıdır. Bitişik sınırlar içinde 27 ila 36 milyon Kürt yaşıyor. Günümüz Irak'ındakinden daha fazla olan bu nüfus ile Kürtler dünyanın en büyük devletsiz etnik grubunu oluşturuyor. ABD ve müttefikleri Bağdat'ın düşmesinden sonra bu adaletsizliği düzeltmeye başlamak için büyük bir fırsatı kaçırdılar. Irak derhal küçük devletlere bölünmeliydi.

Korkaklığımız ve öngörüsüzlüğümüz nedeniyle Kürtleri Irak hükümetini desteklemeleri için zorladık' (Özügür, 2017) ABD, Büyük Ortadoğu Projesi ile İslam dünyasını kaybederken, Kürtler için Türkiye'yi kaybetme riskini de göze almak zorundaydı. Büyük Orta Doğu Projesi Afganistan, Pakistan ve Orta Asya'ya kadar ABD'nin dış politika stratejisinin rehberi olacaktı (Kissinger, Boston: 1979).

2.1. ABD'nin Ortadoğu'daki Hedefleri

ABD'nin Ortadoğu'daki temel hedefleri, tarihsel ve güncel bağlamda şu şekilde özetlenebilir:

Enerji Güvenliği: Petrol ve doğalgaz kaynaklarının kontrolü ve ulaşım hatlarının güvenliği, ABD'nin küresel ekonomik liderliğini sürdürmesi için kritik önemdedir.

İsrail'in Güvenliği: İsrail'in bölgesel üstünlüğünü koruma ve Filistin meselesinde İsrail yanlısı bir çözüm dayatma, ABD'nin öncelikli hedeflerindendir.

Terörle Mücadele: IŞİD ve diğer radikal gruplarla mücadele, bölgesel istikrarı sağlama ve ABD'nin iç güvenliğini koruma açısından önemlidir.

Çin ve Rusya'ya Karşı Denge: Ortadoğu'da Rusya ve Çin'in ekonomik ve askeri etkisini azaltma, ABD'nin küresel hegemonyasını sürdürme hedefiyle bağlantılıdır.

Bölgesel İstikrar ve İş Birliği: İbrahim Anlaşmaları gibi girişimler aracılığıyla, ABD, Arap ülkeleriyle İsrail arasında normalleşme sağlayarak bölgesel bir ittifak oluşturmayı amaçlamaktadır.

3. Tarihsel Bağlam: ABD – Kürt İlişkileri

ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, 19. yüzyılda misyonerlik faaliyetleriyle başlamış, ancak siyasi olarak Amerika – Kürt ilişkileri ilk ciddi söylem, Birinci Dünya savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson tarafından 8 Ocak 1918'de Kongre'ye sunulan "On Dört Nokta" ya da bilinen adıyla Wilson Prensipleri, savaş sonrası dünya düzenini şekillendirmeyi amaçlayan bir dizi ilkeyi ortaya koymuştur (history.state.gov, 1918).

Wilson Prensipleri, 1. Dünya Savaşı sonrası dünya düzenini şekillendirmek için ortaya konmuş ve Kürtler gibi devletsiz halklar için bağımsızlık umutlarını canlandırmıştır. Özellikle 12. madde, Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı taleplerini desteklemiş Kürdistan ve Ermenistan'ın kurulmasını önermişti. Ancak, büyük güçlerin çıkarları, bu umutların gerçekleşmesini engellemiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde stratejik bir boyut kazanmıştır. Soğuk Savaş sırasında, Eisenhower Doktrini

(1957) ile ABD, komünizme karşı Ortadoğu'da bir güvenlik ağı oluşturmayı hedeflemiştir (Arı, 2007: 245).

Daha sonraki dönemlerde de, temaslar olmuştur ama bu ilişkiler siyasi veya askeri bir işbirliğinden ziyade karşılıklı fikir alışverişinden öteye geçmemiştir. İlk olarak 1970'li yıllarında Amerika hükümeti, Kürt mülteciler için ekonomi desteği yanı sıra, silah desteği de sağladığını görüyoruz.

11 Mart 1970 yılında 'Rêkeftina 11 Adarê' olarak bilinen anlaşma, KDP adına Mele Mustafa Barzani, BAAS adına Hasan el Bekr'in yardımcısı Saddam Hüseyin El-Tikriti arasında atılan imza ile Irak Kürdistan'ın da yeni bir dönem başlamıştı. Irak Kürdistan'ın şuan ki mevcut durum ve haklarına yakın kazanımlar o anlaşma ile de elde etmişti. 1974 yılında Saddam bu anlaşmadan vazgeçerek, Kürtlere özerklik vermekten vazgeçtiğini açıklayınca, Mele Mustafa Barzani İran'a giderek CIA istasyon şefi ile görüştü. Iraklı Kürtlere Sovyet silahları ve 1 milyon dolar göçmen yardımı verildi. Kissinger hatıralarında amaçlarını şu şekilde yazacaktı (Gibson, 2019);

1. Kürtlere Bağdat hükümeti ile görüşerek haklarını alacağı makul bir kapasite vermek
2. Mevcut Irak yönetimini devirmek,

3. Irak'ı daimi olarak bölmek çünkü bağımsız bir Kürt bölgesi ekonomik olarak yaşayamazdı, diğer yandan ABD ve İran, yeni ve modern bir Irak yönetimine kapıları kapamak istemiyordu.

11 Eylül 2001 saldırıları, "terörle mücadele" politikalarını hızlandırarak Afganistan (2001) ve Irak (2003) işgaline yol açmıştır. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), bölgede demokratikleşme ve "ılımlı İslam" modellerini teşvik etmeyi amaçlamış, ancak Irak'taki istikrarsızlıklar bu girişimin başarısını gölgelemiştir (Vikipedi, 2009).

Kürtlerle ilişkiler, ABD'nin Ortadoğu politikasında tarihsel olarak pragmatik bir rol oynamıştır. 1991 Körfez Savaşı sonrası, Irak'ta uçuşa yasak bölge oluşturularak Kürtlerin korunması sağlanmış ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (KBY) temelleri atılmıştır. 2003 Irak işgalinde, Kürt Peşmerge güçleri, ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesinde kilit bir müttefik olmuştur. Suriye iç savaşında ise, Rojava'daki Suriye Demokratik Güçleri (SDG), özellikle YPG/YPJ ile, IŞİD'e karşı ABD'nin en önemli yerel ortağı haline gelmiştir.

Ancak, ABD'nin Kürt politikası, Türkiye gibi NATO müttefikleriyle çelişkiler yaratmış ve Kürtlerin bağımsız devlet taleplerine yönelik tutumu belirsiz

kalmıştır. Örneğin, 2017'de KBY'nin bağımsızlık referandumu, ABD tarafından desteklenmemiş, Irak merkezi yönetiminin Kerkük'ü geri almasına sessiz kalmıştır (BBC News Türkçe, 2017).

3.1. Irak Kürdistanı ile ilişkiler

ABD'nin Irak Kürdistanı ile ilişkileri, 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Saddam Hüseyin rejiminin Kürt nüfusa yönelik baskıları, özellikle Halepçe Katliamı (1988), ABD'nin Kürtleri bir müttefik olarak görmesine zemin hazırlamıştır. 1991'de ABD liderliğindeki koalisyonun Irak'a müdahalesi ve uçuşa yasak bölgenin oluşturulması, Kürtlerin fiili bir özerk bölge kurmasını sağlamıştır. 2003 Irak işgali, Saddam rejiminin devrilmesiyle KBY'nin resmi olarak federe bir bölge statüsü kazanmasını sağlamıştır.

Kürdistan Bölgesi, ABD'nin Irak'taki en güvenilir müttefiklerinden biridir. Irak Kürdistanı, 2005 Irak Anayasası ile özerk bir bölge olarak tanınmış ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) adı altında siyasi, askeri ve ekonomik bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. 2003 Irak işgalinden bu yana, KBY, ABD'nin askeri ve ekonomik desteğiyle özerkliğini güçlendirmiştir. Amerika KBY ile yakın ilişkiler geliştirmiş ve bu bölgeyi hem IŞİD'e karşı mücadelede hem de bölgesel stratejilerinde önemli bir ortak olarak görmüştür.

Ancak, ABD'nin KBY politikası, Irak'ın toprak bütünlüğünü koruma, Türkiye ve İran gibi bölgesel müttefiklerle ilişkileri dengeleme ve Orta Doğu'daki stratejik çıkarlarını sürdürme arasında karmaşık bir denge üzerine kurulmuştur. 2017'de KBY'nin düzenlediği bağımsızlık referandumu, bu politikaların sınıldığı kritik bir dönüm noktası olmuş, Ancak, referandum, ABD'nin Kürtlerin bağımsızlığına karşı tutumunu netleştirmiştir. ABD, referandumu "bölgesel istikrarsızlığa yol açacağı"

gereksesiyle desteklememiş ve Irak merkezi yönetiminin Kerkük'ü geri almasına sessiz kalmıştır.

ABD, KBY ile enerji ve güvenlik iş birliğini sürdürmeye devam ediyor, ancak bağımsız bir Kürt devletine açık destek vermekten kaçınacaktır.

ABD'nin KBY politikası, birkaç temel stratejik hedefe dayanmaktadır:

- **İŞİD'e Karşı Mücadele:** 2014'te İŞİD'in Musul'u ele geçirmesiyle, KBY'nin askeri gücü Peşmerge, ABD'nin en önemli müttefiklerinden biri haline gelmiştir.
- **Bölgesel Dengeler:** ABD, KBY'yi, İran'ın Irak'taki etkisini dengelemek ve Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu sınırlamak için bir araç olarak kullanmıştır.
- **Petrol ve Enerji Güvenliği:** KBY, Irak'ın petrol rezervlerinin önemli bir kısmını kontrol etmektedir. ABD, bu kaynakların güvenliğini sağlama ve Bağdat'ın kontrolünden bağımsız bir şekilde uluslararası piyasalara ulaşmasını desteklemiştir.

Ancak, ABD'nin KBY ile ilişkileri, Irak'ın toprak bütünlüğünü koruma taahhüdü ve Türkiye gibi bölgesel müttefiklerle ilişkiler nedeniyle sınırlıdır. Türkiye, KBY'nin bağımsızlığını, kendi sınırlarındaki Kürt hareketlerini cesaretlendirebilecek bir tehdit olarak görmektedir. Bu nedenle, ABD, KBY'ye destek

sağlarken, bağımsız bir Kürt devletine yönelik açık bir destekten kaçınmıştır.

3.1.1. Askeri İlişkiler

ABD'nin KBY ile askeri ilişkileri, özellikle İŞİD'e karşı mücadelede yoğunlaşmıştır. Peşmerge, 2014'ten itibaren İŞİD'e karşı ABD liderliğindeki koalisyonun en önemli kara gücü olmuştur. ABD'nin sağladığı askeri destek şunları içermektedir:

- **Silah ve Ekipman Yardımı:** ABD, Peşmerge'ye hafif silahlar, tank-savar füzeler ve zırhlı araçlar sağlamıştır. Ancak, bu yardımlar genellikle Bağdat üzerinden dolaylı olarak yapılmış, KBY'ye doğrudan silah sevkiyatı sınırlı kalmıştır (kurdarastirmalari.com, 2021).
- **Eğitim ve Danışmanlık:** ABD özel kuvvetleri, Peşmerge'ye taktiksel eğitim vermiş ve İŞİD'e karşı operasyonlarda danışmanlık yapmıştır.
- **Hava Desteği:** ABD liderliğindeki koalisyon, Musul ve Kerkük gibi bölgelerde Peşmerge'nin kara operasyonlarını desteklemek için hava saldırıları düzenlemiştir (BBC News Türkçe, 2017).

Bu askeri işbirliği, İŞİD'in 2017 yılında Musul'dan çıkarılmasında kritik bir rol oynamıştır. Ancak, ABD'nin KBY'ye doğrudan silah yardımı yapmaktan kaçınması, "Tek Irak" politikasına bağlılı-

ğını göstermektedir.

2025 itibarıyla, ABD'nin Irak'taki askeri varlığı devam etmektedir. Erbil'de bulunan ABD askeri üsleri, hem İŞİD'e karşı operasyonları desteklemekte hem de KBY ile askeri işbirliğini sürdürmektedir. Ancak, bu varlığın amacı, KBY'nin bağımsızlığını desteklemekten ziyade, bölgesel istikrarı ve enerji güvenliğini sağlamaktır.

3.1.2. Siyasi İlişkiler

ABD'nin KBY ile siyasi ilişkileri, 2003 Irak işgalinden sonra güçlenmiştir. KBY, Saddam sonrası Irak'ta federal bir yapı içinde özerk bir bölge olarak tanınmış ve ABD, KBY liderleriyle düzenli diplomatik temaslar kurmuştur.

ABD, KBY'nin demokratik yönetim modelini desteklediğini ifade etmiş, ancak bu destek, resmi bir tanımanın ötesine geçmemiştir. Bunun nedenleri şunlardır:

- **Irak'ın Toprak Bütünlüğü:** ABD, Irak'ın federal yapısını koruma taahhüdüne bağlıdır ve KBY'nin bağımsızlığını desteklemenin Irak'ın bölünmesine yol açabileceğini düşünmektedir (kurdarastirmalari.com, 2021).
- **Türkiye ile İlişkiler:** Türkiye, KBY'nin bağımsızlığını, kendi ulusal güvenliğine bir tehdit olarak görmektedir. ABD, NATO müttefiki Türkiye ile ilişkilerini riske atmaktan kaçınmıştır.
- **Bölgesel İstikrar:** KBY'nin bağımsızlığı, İran ve diğer komşu ülkelerin tepkisini çekebilir ve bölgede yeni çatışmalara yol açabilir.

ABD, KBY'nin Bağdat ile müzakerelerini desteklemiş ve Erbil ile Bağdat arasındaki bütçe ve petrol gelirleri gibi konularda arabuluculuk yapmıştır. Örneğin, 2020'de Irak Başbakanı Mustafa Kazımî'nin Erbil ziyareti, ABD'nin teşvikiyle gerçekleşmiştir.

3.2. Rojava ile İlişkiler

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında başlayan ve bölgesel ile uluslararası aktörlerin yoğun bir şekilde müdahil olduğu kar-

maşık bir çatışma ortamı yaratmıştır. Bu çatışmada, Suriye'nin kuzeydoğusundaki Rojava (Batı Kürdistan) bölgesi, Demokratik Birlik Partisi (PYD) liderliğinde özerk bir yönetim kurarak dikkat çekmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Rojava'daki aktörlerle, özellikle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ve onun ana bileşeni Halk Savunma Birlikleri (YPG) ile yakın bir işbirliği geliştirmiştir. Bu işbirliği, IŞİD'e karşı mücadelede stratejik bir ortaklık olarak şekillenmiş, ancak aynı zamanda Türkiye gibi bölgesel müttefiklerle zaman zaman gerilimlere yol açmıştır.

Türkiye'nin YPG'yi PKK'nin uzantısı olarak görmesi, ABD'nin Rojava politikasını karmaşıklarlaştırmaktadır. ABD, Rojava'daki özerk yönetimi, demokratik değerler ve IŞİD'le mücadele açısından desteklese de, Türkiye'yi kaybetmemek için bu desteği sınırlı tutmaktadır.

ABD'nin Rojava politikası, birkaç temel stratejik hedefe dayanmaktadır:

- **IŞİD'e Karşı Mücadele:** ABD, SDG'yi IŞİD'e karşı ana kara gücü olarak görmüş ve bu gruba silah, eğitim ve lojistik destek sağlamıştır (Wikipedia, 2024).
- **Bölgesel Dengeler:** ABD, Rojava'daki varlığını, İran'ın Suriye'deki etkisini dengelemek ve Rusya'ya karşı stratejik bir avantaj elde etmek için kullanmıştır.
- **Petrol ve Enerji Güvenliği:** Rojava, Suriye'nin petrol ve gaz kaynaklarının önemli bir kısmını kontrol etmektedir. ABD, bu kaynakların güvenliğini sağlamak ve Esad rejiminin eline geçmesini önleme hedefindedir (Fars Haber Ajansı, 2023).

3.2.1. ABD'nin Rojava ile Askeri İlişkileri

ABD'nin Rojava ile askeri ilişkileri, IŞİD'e karşı mücadele bağlamında yoğunlaşmıştır. 2014'ten itibaren, ABD, YPG/SDG'ye kapsamlı askeri destek sağlamıştır. Bu destek şunları içermektedir:

- **Silah ve Ekipman Yardımı:** ABD, SDG'ye tanksavar füzeler, hafif silahlar ve zırhlı araçlar dahil milyarlarca dolar-

lık askeri yardım sağlamıştır.

- **Eğitim ve Danışmanlık:** ABD özel kuvvetleri, SDG savaşçılarına taktiksel eğitim vermiş ve operasyonel planlamada destek sağlamıştır.

- **Hava Desteği:** Kobanê, Rakka ve Deyrizor gibi kritik bölgelerde ABD liderliğindeki koalisyon, SDG'nin kara operasyonlarını desteklemek için hava saldırıları düzenlemiştir.

Bu askeri işbirliği, SDG'nin IŞİD'i 2017'de Rakka'da ve 2019'da Bağuz'da yenilgiye uğratmasında kritik bir rol oynamıştır. Ancak, bu destek, Türkiye'nin tepkisini çekmiş ve ABD'yi, Türkiye ile SDG arasında bir denge kurmaya zorlamıştır. Örneğin, 2019'da Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı sırasında ABD, SDG'yi desteklemeye devam ederken, Türkiye'nin operasyonuna yeşil ışık yakarak çelişkili bir pozisyon sergilemiştir (Gazete Duvar, 2023).

2025 itibarıyla, ABD'nin Rojava'daki askeri varlığı devam etmektedir. Suriye'nin kuzeydoğusunda yaklaşık 900 ABD askeri konuşlandırılmıştır ve bu birlikler, SDG ile ortak devriyeler gerçekleştirmektedir (jusoer.co, 2024). Ayrıca, ABD, Rojava'daki petrol sahalarının güvenliğini sağlamak için askeri üsler kurmuştur. Bu durum, ABD'nin Rojava'ya yalnızca IŞİD'e karşı bir ortak olarak değil, aynı zamanda enerji güvenliği ve bölgesel istikrar için stratejik bir alan olarak gördüğünü göstermek-

tedir.

3.2.2. ABD'nin Rojava ile Siyasi İlişkileri

ABD'nin Rojava ile siyasi ilişkileri, askeri işbirliğinin gölgesinde şekillenmiştir. ABD, Rojava'daki Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi'ni resmi olarak tanımamış, ancak fiili bir işbirliği geliştirmiştir. Bu işbirliği, diplomatik temaslar, insani yardım ve siyasi destek yoluyla kendini göstermiştir. Örneğin, Rojava Özerk Yönetimi'nin Dış İlişkiler Eş Başkanı İlham Ahmed, ABD'li yetkililerle düzenli olarak görüşmeler yapmaktadır.

ABD'nin siyasi yaklaşımı, Rojava'yı Suriye'nin geleceğinde bir aktör olarak görmesine rağmen, bu bölgenin bağımsız bir devlet ya da federasyon statüsüne ilişkin net bir pozisyon almaktan kaçınmasına dayanmaktadır. Bunun nedenleri şunlardır:

- **Türkiye ile İlişkiler:** ABD, Türkiye'nin Rojava'daki özerk yönetime karşı sert tutumunu dikkate alarak, Rojava'ya resmi bir statü tanımaktan kaçınmaktadır.

- **Suriye Rejimi ile Çatışma:** ABD, Esad rejimiyle doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçınmakta ve Rojava'nın statüsünü, Suriye'nin genel siyasi çözüm sürecine bırakmayı tercih etmektedir.

- **Uluslararası Toplum:** Rojava'nın özerk yönetimi, yalnızca Katalonya Parlamentosu tarafından tanınmıştır ve diğer devletlerden resmi bir destek almamıştır (Vikipeidi, 2024).

Bununla birlikte, ABD, Rojava'daki özerk yönetimin demokratik ve kapsayıcı yapısını desteklediğini ifade etmiştir. Rojava'nın Toplumsal Sözleşmesi, Kürtler, Araplar, Süryaniler ve diğer etnik grupları kapsayan bir yönetim modeli sunmaktadır. ABD, bu modeli, Suriye'nin geleceği için bir örnek olarak görmektedir, ancak bu destek, resmi bir tanıma dönüşmemiştir.

3.2.3. Rojava için Planlanan Statü: Federasyon mu, Devlet mi?

Rojava'nın statüsü, Suriye İç Savaşı'nın en tartışmalı konularından biridir. PYD, 2016'da Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu'nu ilan etmiş, ancak bu federasyon, ne Suriye rejimi ne de uluslararası toplum tarafından tanınmıştır. ABD'nin Rojava için öngördüğü statü, resmi açıklamalarda belirsiz bırakılmış, ancak çeşitli kaynaklar ve analizler, ABD'nin federasyon modeline daha sık baktığını göstermektedir.

Federasyon Modeli: ABD, Rojava'nın Suriye içinde özerk bir bölge olarak kalmasını desteklemektedir. Bu model, Suriye'nin toprak bütünlüğünü korurken, Rojava'ya kültürel, siyasi ve idari özerklik sağlayabilir. ABD'li yetkililer, Rojava'nın demokratik yönetim modelinin, Suriye'nin diğer bölgeleri için bir örnek olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, ABD ve Fransa gibi ülkeler, Rojava ile Şam arasında müzakereleri desteklemekte ve Kürtlerin Suriye'nin yeni anayasa sürecinde haklarını almasını savundukları bilinmektedir.

ABD açısından federasyon modelinin avantajları şunlardır:

- **Türkiye'nin Tepkisini Azaltma:** Bağımsız bir devlet yerine özerk bir bölge, Türkiye'nin güvenlik endişelerini kısmen hafifletebilir.

- **Suriye'nin Birliği:** Federasyon, Suriye'nin parçalanmasını önleyerek, bölgesel istikrarı destekleyebilir.

- **Kapsayıcılık:** Rojava'nın çok etnikli yapısı, federasyon modeliyle daha iyi temsil edilebilir.

Devlet Statüsü: Rojava'nın bağımsız bir devlet statüsü kazanması, PYD'nin uzun vadeli hedeflerinden biri olarak görülse de, ABD bu fikre temkinli yaklaşmaktadır. Bağımsız bir Rojava, Türkiye, İran ve Suriye rejimi tarafından sert bir şekilde reddedilecektir. Ayrıca, böyle bir senaryo, bölgede yeni bir çatışma dalgasını tetikleyebilir. ABD, bu

nedenle, Rojava'nın bağımsızlığını desteklemek yerine, Suriye içinde özerk bir statüye odaklanmaktadır.

Bu çerçeve de Rojava'nın federasyon statüsü için ABD ve Fransa'nın desteğinin arttığı yapılan üst düzey görüşmelerden anlaşılmaktadır. ABD'nin Rojava'ya askeri ve siyasi destek sağlayarak, federasyon statüsünü teşvik ettiği şeklinde okunsa da, ancak, bu iddialar resmi bir doğrulama olmaksızın spekülatif kalmaktadır.

ABD'nin Rojava politikası, stratejik çıkarlar ve bölgesel dengeler arasında bir denge kurma çabasıdır. IŞİD'e karşı mücadelede SDG ile kurulan ortaklık, ABD'nin Rojava'yı bir müttefik olarak görmesini sağlamış, ancak bu ilişki, Türkiye ile gerilimlere yol açmıştır. ABD'nin Rojava'ya verdiği askeri ve siyasi destek, bölgenin özerk yapısını güçlendirmiş, ancak resmi bir statü tanıma konusunda çekimser kalmıştır. Federasyon modeli, ABD'nin tercih ettiği bir çözüm gibi görünse de, bu modelin uygulanabilirliği, Suriye'deki siyasi süreçlere ve bölgesel aktörlerin tutumuna bağlıdır.

HTŞ ile ilişkiler, ABD'nin Suriye'deki pragmatik yaklaşımını yansıtmaktadır. HTŞ'nin Esad rejimini devirmesi, Suriye'de yeni bir siyasi denklemi ortaya çıkarmış, ancak ABD, bu grubu resmi olarak tanımamıştır. Rojava ile HTŞ arasındaki müzakereler, ABD'nin dolaylı olarak desteklediği bir gelişme olabilir, ancak bu süreç, Türkiye ve diğer aktörlerin tepkilerini dikkate almayı gerektirecektir.

4. ABD'nin Kürt Devleti Tutumu

Kürdistan coğrafyasının Ortadoğu'da bulunan 4 önemli ülke tarafından paylaşılıyor olması nedeniyle, ABD'nin Kürtler ile ilgili büyük bir dış politika ve strateji geliştirmeye engel oldu (Gunter, 2011: 93). Çünkü Kürtlerden ziyade, Kürtlerin bağlı olduğu ülkeler ile ilişkiler, Amerika'nın dış politikasında daha önem arz etmekteydi. Bu sebeple Kürt dış politikası çoğu zaman ihanete uğramış, yalnız kalma ile son bulmuştur.

Uzun yıllar devam eden bu durum, 2 Ağustos 1990 Irak'ın Ordusu'nun Kuveyt'e girmesine kadar sürmüştür. 1991 Körfez savaşı ile beraber Amerika'nın Kürt ilişkileri mecburi bir değişime uğramış ve özellikle askeri alanda

gelişmiştir.

Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı önünde en büyük engelin Türkiye olduğu, Türk yetkililerin Kürtlere karşı düşmanca tavırlarında ve verdikleri beyanda açık bir şekilde görülmektedir. Burada sorulacak şu sorunun cevabı, Amerika'nın Kürt politikasındaki ciddiyeti ve samimiyetini ortaya koyar. Amerika NATO müttefiki Türkiye ve Ortadoğu'nun yükselen değeri, yeni aktör Kürtler arasında bir tercih yapmak durumunda kalırsa, tavrını kimden yana kullanır? Ya da Türkiye, Amerika'ya rağmen Kürtlere saldırmayı göze alır mı?

5. Kürtler ABD'ye Karşı Neden Temkinli?

ABD'nin Kürtlerle mevcut ilişkileri, stratejik pragmatizm üzerine kuruludur. Kürtler, hem Irak'ta hem de Suriye'de, ABD'nin IŞİD'le mücadele, enerji kaynaklarını kontrol etme ve bölgesel istikrarı sağlama hedeflerinde kilit bir müttefik olmuştur. Ancak, ABD'nin Kürt devleti konusundaki tutumu, bölgesel müttefiklerle (özellikle Türkiye) ilişkileri koruma kaygısı nedeniyle belirsizdir. Bu da Kürtlerde, Amerika'ya karşı bir güvensizliğe sebep oluyor. Kürt aydınlarına göre ABD, Kürtlere son 100 yılda sekiz kez ihanet etti (Schwarz, 2019);

1. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1920'de Sevr'de çizilen Kürdistan haritasının Lozan'da desteklenmemesi; İngiliz ve Fransızlar, Irak ve Suriye haritalarını çizerek Kürtleri dikkate almadılar. ABD'nin Lozan'ı tanımama kararı Ermenistan haritası içindi.

2. Saddam, Sovyetlere yanaşınca 1970'lerde İran ve İsrail'in teşviki ile Henry Kissinger tekrar Iraklı Kürtleri silahlandırmaya karar verdi. Ancak İran Şahı ve Saddam anlaşınca, Kürtlere verilen sözler unutuldu, yardım tekrar kesildi. Kendisine sorulduğunda Kissinger şu cevabı verdi; "Örtülü faaliyet, misyonerlik işi ile karıştırılmamalıdır."

3. 1980'lerde Saddam Kürtlere karşı kimyasal silahlar ile saldırdığında, İran'a karşı Irak'ı destekleyen ABD yönetimi yaptırım uygulamak istemedi.

4. 1991 yılında ABD, Irak'ı bombalarken, Bush yönetimi ne Şiileri ne de Kürtleri destekledi. ABD'nin planı, Türkiye ve S. Arabistan'ın istediği gibi Irak'ı bir bütün halinde tutmak, Irak halkının

değil ordusunun Saddam'ı devirmesiydi.

5. Ancak, Iraklı Kürtlerin durumu uluslararası medyaya yansırken İngilizlerin gayreti ile Irak'ın kuzeyinde desteklemeye karar verdi. 1990'larda Saddam'a düşman oldukları için sempati ile bakıldı ama Türkiye'nin kızdırılması için dikkatli olundu.

6. 2003'teki Irak Savaşı öncesi ABD, Türkiye'yi de savaşa katılmayı davet ederken, Kürtlere bir kez daha ihanet etmeye hazırdı. Savaş sonrasında Iraklı Kürtlerin bağımsızlığı Türkiye çok kızdırmıştı. 2007'de ABD, Türkiye'nin

Irak'ın kuzeyini tamamen bombalamasına izin verdi.

7. 2017 Güney Kürdistan Bağımsızlık Referandumunu desteklemedi, akabinde Haşd-i Şahbi'nin saldırılarına onay verdi.

8. Trump'ın 2019'da Suriye'den Amerikan askerlerini çekme kararı Kürtlere yeni bir ihanet olarak algılandı.

Ortadoğu'da giderek tırmanan çatışma ortamı ve yükselen anti-Amerikan söylemler, Kürt aktörlerin stratejik önemini yeniden gündeme taşıyabilir. Ancak bu bağlamda temel soru, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kürtlere yönelik

yaklaşımının kalıcı ve kurumsallaşmış bir ortaklığa mı evrileceği, yoksa geçmişte olduğu gibi geçici ve araçsal bir stratejik işbirliği çerçevesinde mi kalacağıdır. Tarihsel süreçte ABD, Kürtleri çoğunlukla bölgesel rakiplerine karşı dengeleyici bir unsur olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, Kürtlerin jeopolitik önemi azaldığında Washington'un desteğinde belirgin bir gerileme gözlemlenmiş ve bu durum Kürtleri İran ve Türkiye gibi bölgesel güçler karşısında savunmasız bırakmıştır.

6. Sonuç

ABD'nin Kürt politikası, IŞİD'e karşı mücadele, enerji güvenliği ve bölgesel istikrar gibi hedefler etrafında şekillenmiştir. Irak Kürdistanı'nda, KBY ile askeri, siyasi ve ekonomik ilişkiler, ABD'nin bölgesel çıkarlarını desteklemiş, ancak 2017 bağımsızlık referandumu, ABD'nin Irak'ın toprak bütünlüğüne öncelik verdiğini göstermiştir. Rojava'da, SDG ile kurulan ortaklık, IŞİD'e karşı başarı sağlamış, ancak Türkiye ile gerilimler nedeniyle sınırlı kalmıştır. ABD, Rojava için federasyon modelini desteklemekte, ancak bağımsız bir devlete temkinli yaklaşmaktadır.

Kürt devleti fikri, ABD'nin resmi politikalarında yer almasa da, KBY ve Rojava'nın özerk statüleri, ABD'nin stratejik çıkarlarını desteklemeye devam etmektedir. Kürtlerin geleceği, ABD'nin stratejik çıkarları, Türkiye'nin güvenlik endişeleri ve Irak ile Suriye'deki siyasi süreçler arasındaki karmaşık etkileşimlere bağlıdır.

Kaynakça

Arı, Tayyar. Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi.

Güncellenmiş 3. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

Al Jazeera Türk, "Büyük Ortadoğu Projesi: Yeni bir sömürgecilik mi?"

www.aljazeera.com.tr, 2014.

BBC News Türkçe, "Rojava'daki petrol savaşı mı?" 2013.

BBC News Türkçe, "Iraklı Kürtlerin bağımsızlık referandumu hakkında

bilinmesi gerekenler." www.bbc.com, 2017.

BBC News Türkçe, "Türkiye ve yakın çevresinde 2025'te hangi gelişmeler bekleniyor?" 2025.

Bryan R. Gibson, The Secret Origins of the U.S.-Kurdish Relationship Explain Today's Disaster, Foreign Policy, (October 14, 2019).

Euronews, "ABD'li iki Kongre üyesinden Türkiye'nin Orta Doğu ülkesi statüsüne alınmasına dair yasa tasarısı." 2025.

Fars Haber Ajansı, "Amerika'nın Kuzey Suriye vehmi."

www.farsnews.ir, 2023.

Gazete Duvar, "NATO'nun diyeti Rojava mı?" www.gazeteduvar.com.tr, 2023.

John, Schwarz. The U.S. is Now Betraying the Kurds for the Eight Time, The Intercept, (October 7, 2019).

jusoor.co, "2024 ortalarında Suriye'deki yabancı güçlere ait askeri mevzilerin haritası." 2024.

history.state.gov, "Wilson's Fourteen Points." U.S. Department of State Archive, 1918.

Kissinger, Henry. White House Years, Little, Brown and Co., (Boston: 1979), 1265.

kurdarastirmalari.com, "ABD Sonrası Irak ve Kürtler." 2021.

Michael M. Gunter, The 5 Stages of American Foreign Policy towards the Kurds, Insight Turkey Vol.13, No.2, (2011), 93.

Özğürlü, Musa. BOP var mı yok mu? www.gazeteduvar.com.tr, 03.10.2017

Serbestiyet, "Bağımsız Kürdistan ve sonrası." 2016.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Amerika'nın Kürtlere Yönelik Dış Politika-sındaki Altı Aşama: 2." www.sde.org.tr, 2019.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye." www.sde.org.tr, 2010.

Vikipedi, "Büyük Ortadoğu.", 2009.

Vikipedi, "Kürdistan Bölgesel Yönetimi-Rusya ilişkileri." tr.wikipedia.org, 2022.

Vikipedi, "Democratic Autonomous Administration of North and East Syria." en.wikipedia.org, 2024.

Vikipedi, "Kuzey ve Doğu Suriye Demokratik Özerk Yönetimi Bölgesi." tr.wikipedia.org, 2024.

Volker. Perthes, "America's 'Greater Middle East' and Europe: Key Issues for Dialogue." Middle East Policy, 2004.

Uluslararası Hukuk ve Montevideo Sözleşmesi Perspektifinde Devlet Olma Şartları

Zinar Barbeşî
Araştırmacı

Abstract

Statehood is a status defined under international law and requires the fulfillment of specific criteria. The 1933 Montevideo Convention established these criteria, which have been broadly accepted by the United Nations (UN).

A state signifies a community's attainment of sovereignty and the right to international recognition. The UN serves as a fundamental platform in this process, and certain conditions are required for states to gain legitimacy.

The Kurds, with an estimated population of around 50 million, are a people dispersed across Turkey, Iraq, Iran, and Syria, who have pursued statehood throughout the 20th century. However, this goal has remained unrealized due to internal divisions, external pressures, and a lack of international support.

Kurdistan, as a region where Kurds form the majority population, is at the center of debates concerning the extent to which it meets the established statehood criteria. Over the past 100 years, Kurds have paid a heavy price in their pursuit of an independent state. This article analyzes Kurdistan's potential for statehood in light of UN criteria, explores the importance of support from global powers, examines the historical struggle of the Kurdish people, and evaluates the strategic significance of an independent Kurdistan. It also addresses why such a state is essential for both the Kurds and the broader Middle East, and outlines the risks Kurds face in the absence of statehood.

Özet

Devlet olma, uluslararası hukukta tanımlı bir statü olup, belirli kriterlerin yerine getirilmesini gerektirir. 1933 Montevideo Sözleşmesi, bu kriterleri belirlemiş ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından genel kabul görmüştür.

Devlet, bir topluluğun egemenlik ve uluslararası tanınma hakkını elde etmesi anlamına gelir. BM, bu süreçte temel bir platformdur ve devletlerin meşruiyet kazanması için belirli şartlar aranır.

Kürtler, yaklaşık 50 milyonluk bir nüfusla, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'ye yayılmış bir halk olarak, 20. yüzyıl boyunca devletleşme mücadelesi vermiştir. Ancak bu hedef, iç bölünmeler, dış baskılar ve uluslararası destek eksikliği nedeniyle gerçekleşmemiştir.

Kürdistan, Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı bir bölge olarak, bu şartları ne ölçüde karşıladığıyla ilgili tartışmalara konu olmaktadır. Son 100 yılda Kürtler, devletleşme hedefi uğruna ağır bedeller ödemişlerdir.

Bu makale, Kürdistan'ın devletleşme potansiyelini BM kriterleri ışığında analiz ederek, süper güçlerin desteğinin önemini, Kürtlerin tarihsel mücadelesini, Kürdistan'ın devletleşmesinin stratejik önemini, Kürdistan'ın Kürtler ve Ortadoğu için neden elzem olduğunu ve devlet kurulmaması durumunda Kürtleri bekleyen tehlikeleri incelemektedir.

Scan the QR code to read the full article in English.

Makaleyi Türkçe okumak için QR kodunu tarayın.

1. Giriş

Devlet olma, uluslararası hukukta tanımlı bir statü olup, belirli kriterlerin yerine getirilmesini gerektirir. 1933 Montevideo Sözleşmesi, bu kriterleri belirlemiş ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından genel kabul görmüştür.

Devlet, bir topluluğun egemenlik ve uluslararası tanınma hakkını elde etmesi anlamına gelir. BM, bu süreçte temel bir platformdur ve devletlerin meşruiyet kazanması için belirli şartlar aranır.

Kürtler, yaklaşık 50 milyonluk bir nüfusla, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'ye yayılmış bir halk olarak, 20. yüzyıl boyunca devletleşme mücadelesi vermiştir.

Ancak bu hedef, iç bölünmeler, dış baskılar ve uluslararası destek eksikliği nedeniyle gerçekleşmemiştir. Kürdistan, Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı bir bölge olarak, bu şartları ne ölçüde karşıladığıyla ilgili tartışmalara konu olmaktadır. Son 100 yılda Kürtler, devletleşme hedefi uğruna ağır bedeller ödemişlerdir. Bu makale, Kürdistan'ın devletleşme potansiyelini BM kriterleri ışığında analiz ederek, süper güçlerin desteğinin önemini, Kürtlerin tarihsel mücadelesini, Kürdistan'ın devletleşmesinin stratejik önemini, Kürdistan'ın Kürtler ve Ortadoğu için neden elzem olduğunu ve devlet kurulmaması durumunda Kürtleri bekleyen tehlikeleri incelemektedir.

2. Devlet Olmanın Şartları: Montevideo Sözleşmesi ve BM Kriterleri

Uluslararası hukukta bir siyasal varlığın devlet sayılabilmesi için genellikle Montevideo Sözleşmesi'nde yer alan dört kriter esas alınır.

Bu koşulların tümünü karşılayan bir oluşum, hukuken devlet sayılır. Örneğin Montevideo Madde 1 bu

niteliklerin zorunlu olduğunu açıklar. BM Kurucu Antlaşması'nın 4. maddesi ise "barışsever devlet" tanımını yaparak üyelik için bu vasıfları öne çıkarır. Üye olmak isteyen devletlerin Antlaşma hükümlerini üstlenmesi beklenir; ancak BM Antlaşması'nda yeni bir devlet ilanı için açıkça öngörülmüş bir prosedür yoktur. Bunun yerine, pratikte

yeni devletlerin ortaya çıkışı hem yukarıdaki tanıma uyuma hem de güçlü devletlerin ve uluslararası toplumun siyasal kabullenmesine bağlı olmuştur. Örneğin 1933 Montevideo Konvansiyonu'nun 3. maddesi, bir varlığın "devlet" sayılması için tanınmanın şart olmadığını belirtmiştir: tanım zaten devletin hukuki varlığının esas kriterleridir.

Bu nedenle devlet olmanın hukuki tanımı Montevideo ölçütleriyle belirlenirken, uluslararası siyasette fiili tanınma ve müttefik desteği gibi ek dinamikler de süreci belirler.

1933 Montevideo Sözleşmesi, bir topluluğun devlet olarak tanınması için dört temel şartı tanımlar (Montevideo Convention, Article 1, 1993):

1. Kalıcı Nüfus: Montevideo'ya göre bir devletin sabit ve sürekli bir nüfusu olmalıdır. Nüfus büyüklüğü açısından bir asgari sınır öngörülmemiştir, zira Monaco (pop.~38.000) gibi çok küçük topluluklar da devlet sayılmaktadır. (Andrea, 2014, s.3)

2. Tanımlı Toprak: Devlet, üzerinde egemenlik iddia edebileceği net bir toprak parçasına sahip olmalıdır. Sınırların tümüyle kararlaştırılmış olması gerekmez; savaş veya müzakerelerle çizilebilir sınırlar da yeterli kabul edilir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrası İsrail'in sınır anlaşmazlıkları olmasına rağmen devlet olarak kabul edilmiştir.

3. Hükûmet: Devlet, kendi topraklarında kamu düzeni sağlayan bir idareye sahip olmalıdır. Yönetim biçimi serbesttir; başkanlık, parlamenter sistem, monarşi vb. olabilir. Önemli olan, kurumsallaşmış bir yetki dağılımının bulunmasıdır. Örnek olarak Irak Anayasası'na göre Kürdistan Bölgesi Hükûmeti fiilen kendi bölgesinde kanunlar yapıp uygulayabilmekte, güvenlik kuvvetlerini yönetebilmektedir.

4. Diğer Devletlerle İlişki Kurma Kapasitesi: Devletin diğer devletlerle diplomatik veya ekonomik ilişkiler kurma gücü olmalıdır. Modern dönemde bunun için yabancı devletlerle elçilik düzeyinde temaslar kurmak yeterlidir. Örneğin Kürdistan Bölgesi, kendi Dış İlişkiler Bakanlığı'nı kurmuş ve çeşitli

ülkelerde temsilcilikler açmıştır.

Uluslararası hukukta devletlerin tanınması hususu incelendiğinde, dikkati çeken ilk ve en önemli tanım, Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından, 17-24 Nisan 1936 tarihleri arasında gerçekleşen Brüksel toplantısında yapılmış olduğu görülmektedir. Uluslararası Hukuk Enstitüsü bu toplantıda, devletlerin tanınmasını şu şekilde ifade etmiştir. "Yeni bir devletin tanınması, belirli bir ülke üzerinde, siyasî bakımdan teşkilatlanmış, var olan diğer herhangi bir devletten bağımsız ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri yerine getirmeye muktedir bir insan topluluğunun varlığının bir veya birçok devlet tarafından kabul edilmesi ve bu devletlerin yeni devleti uluslararası camianın bir üyesi olarak sayma niyetlerini açıklayan serbest bir tasarruftur (Şöhret, s.65)."

BM uygulamalarına gelince, BM karar organları (Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi) yeni devletleri doğrudan ilan etmez. Ancak GK üyelik başvurusu, devletliğin fiilen tanınması için önemli bir adımdır. Antlaşma 4. maddesine göre "BM'ye üyelik, Antlaşma'yı kabul eden barışsever devletlere aaktır". Yani

BM'de devlet olarak sayılmanın (üyelik sayesinde) bir yöntem olduğu söylenebilir. Öte yandan BM Genel Kurulu 1514 Sayılı Karar'la sömürge halklarına kendi kaderini tayin hakkını tanımış, böylece resmi olarak "yeni devlet kurma" yolunu onaylamıştır. Sonuç olarak uluslararası hukuk Montevideo kriterlerini temel alsa da, siyasal gerçeklik (tanıma süreci, güç dengeleri) devleti var eden diğer önemli unsurlardır.

3. Kürdistan Montevideo Kriterlerini Karşılıyor mu?

Devlet olma talebi 4 parça Kürdistan'da arzulan bir durum ama halihazırda resmi olarak ka-

bul edilen bir Federasyon olduğu için Irak Kürdistan Federal Bölgeyi Montevideo Sözleşmesi kapsamında, devlet olma şartını karşılayıp karşılamadığını değerlendireceğiz. Montevideo ölçütleri açısından bakıldığında Kürdistan'ın durumu % 100 karşılamasa da, benzer durumda olup, devlet olarak kabul olan örneklerde bulunmaktadır.

3.1. Kalıcı Nüfus:

Kürtlerin toplam nüfusu tahminen 40 - 50 milyon arasında bir rakamdan bahsedilir. Güney Kürdistanı baz aldığımız için burada Güney Kürdistan nüfusunu ele almamız gerekiyor. Irak ve Kürdistan Bölgesi'nde, 20-22 Kasım 2024 tarihleri

arasında 37 yıl aradan sonra genel nüfus sayımı gerçekleştirildi. 24 Şubat 2025 günü yapılan açıklamaya göre Irak Kürdistan Bölgesi'nin nüfusu 6 milyon 503 bin olduğunu belirlendi (Rudaw, 2025). Daha da küçük nüfuslu ülkeler Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. Dolayısıyla Kürtlerin nüfus bakımından devletleşme kriterini karşılamadığı söylenemez.

3.2. Tanımlı Toprak:

Irak anayasası, ülkenin kuzeyindeki Kürdistan Bölgesi'ni resmen tanımlar. Ancak Anayasanın 140. Maddesi kapsamında hala durumu belirsiz olan bölgeler bulunmaktadır. Bu madde Saddam Hüseyin liderliğindeki Baas yönetimi döneminde,

Araplaştırma politikası çerçevesinde demografisi değiştirilen Kürdistan bölgeleri kapsıyor.

Buna göre, önce Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerde (Diyala, Musul ve Salahaddin) Devrik Diktatör Saddam Hüseyin dönemi ve 2003 sonrası yaşanan demografik değişiklik durumu normalleştirilecek, ardından nüfus sayımı yapılacak ve daha sonra bu bölgelerin merkezi yönetime mi yoksa Irak Kürdistan Bölgesi'ne (IKB mi bağlanmasına karar verilmesi için referanduma gidilecek. Anayasaya göre tüm bunların Aralık 2007'e kadar gerçekleştirilmesi gerekiyordu. (Independent Türkçe, 2019). Yapılacak

referandum ile bu bölgelerin Kürdistan'a bağlanacağı kişinin olacağı için, Türkiye ve İran'ın müdahalesi ile referandum hala yapılamadı. Benzer biçimde Kıbrıs (güney/kuzey), İsrail/Filistin veya Avrupa Birliği gibi durumlarda sınır anlaşmazlıkları devlet varlığını engellememiştir. Mevcut statüde Irak Kürdistanı resmi bir sınır dahilinde hareket edebilmekte ve dışişleri konusunda söz sahibidir.

3.3. Hükümet:

Irak Kürdistanı'nda Kürdistan Bölgesi Hükümeti (KBY) faaliyet göstermektedir. Bu yerel yönetim 2005 Irak Anayasası ile tanınmış, bölge için yasalar çıkarıp (tarife vergi koyma dahil) güvenlik güçlerini (Peşmerge) yönetebilme yetkisi almıştır. Kürdistan Bölgesel Hükümeti, fiilen birçok yönetim fonksiyonunu üstlenmiş durumda. Irak Kürdistanı'ndaki hükümet ile bu kriteri büyük ölçüde sağlamaktadır (Bradosti.Chapter 5, s. 48)

3.4. Diğer Devletlerle İlişki Kurma Kapasitesi

IKB, petrol ihracatı ve ABD gibi aktörlerle sınırlı ilişkiler kurar. Rojava, Suriye İç Savaşı'nda ABD ile işbirliği yapmıştır. Ancak tam bağımsız dış politika yürütme yetisi yoktur, bu da dördüncü şartın Rojava açısından eksik kaldığını gösterir (Allsopp ve van Wilgenburg, s. 45.).

Ama Kürdistan Bölgesel Yönetimi 2006'dan bu yana kendi Dış İlişkiler Ofisi vardır ve Kürdistan ile ilgili dış politikasını şekillendirmektedir. Irak'a rağmen bağımsız petrol ihracat anlaşmaları yapmakta, yabancı devletlerden temsilciler kabul etmektedir. Hatta bazı ülkeler Bağdat yerine Erbil'de konsolosluk açma noktasına gelmiştir. Buna göre Kürdistan Bölgesi önemli ölçüde dış

ilişki kurabilme kapasitesini geliştirmiş ve bu şartı da yerine getirmiştir.

Bu veriler ışığında, Irak Kürdistanı bölgesi Montevideo kriterlerinin büyük kısmını fiilen yerine getirmekte olduğunu görüyoruz. Buna rağmen devlet statüsünde değildir. Bu da gösteriyor ki, Montevideo kriterleri başlı başına yeterli değildir.

Montevideo sözleşmesinin 3. Maddesi de burada bahsetmekte yarar var. Zira yukarda bahsettiğimiz 4 şart devlet olabilmenin yeterliliğini kapsıyordu. Ama asıl önemli nokta, başka devletler tarafından tanınması ve Birleşmiş Milletlere üyeliğinin olması. Başka devletler tarafından tanınmak özellikle komşuları tarafından tanınmak Kürtleri için bir handikap. Zira, Kürdistan'ın bağımsız bir devlet olması komşuları tarafından engellemektedir.

Aslında Montevideo Sözleşmenin 3. Maddesinde de bu konuya açıklık getiriyor. 3. Madde de, 'bir devletin varlığı diğer devletlerin tanınmasına bağlı değildir.' diye belirtilmiştir. Yani Kürtler tüm kriterleri sağladıkça teorik olarak devlet statüsüne

sahiptir. Fakat uluslararası sistemde fiili tanınma ve güçlü destek eksikliği, Kürdistan'ın bağımsız bir devlet olarak işlerlik kazanmasını engellemektedir. Bugünkü durumda Irak merkezi yönetimi de Kürdistan'ı Irak'ın bir parçası saymaktadır. Sonuç olarak Kürdistan Bölgesi, hukuken bir devlet gibi görülebilecek organları edinmiş olsa da uluslararası arenada tam anlamıyla devlet olarak kabul görmemektedir.

Oysaki Uluslararası Adalet Divanı birçok davada açık ve net kararlar vermiş olup, toplumların kendi kaderini tayin hakkını savunan halkları kayıtsız şartsız desteklemiştir. Kendi kaderini tayin hakkının yasal ve doğuştan gelen bir hak olduğu ifade edilmiş olup, mutlak ve ihlal edilemez olduğu belirtilmektedir. (Ibid, Chapter 3).

4. Büyük Devletlerin Desteği Olmadan Devlet İlan Etmenin Tehlikeleri

Yeni bir devlet ilan edilirken uluslararası konjonktür ve büyük güç dengeleri belirleyici rol oynar. Küresel güçlerden biri veya birkaçı

yeni oluşuma destek vermezse, bağımsızlık girişimi büyük zorluklarla karşılaşır. Örneğin Kosova 2008'de bağımsızlığını ilan etmeden önce ABD ve AB'nin güçlü desteğini almış, bu sayede hızlıca birçok devlet tarafından tanınmıştır. Ancak Irak Kürdistanı böyle bir desteği bulamamıştır. Çalışmalar, Kürdistan ve Kosova'nın benzer örnekler üzerinden karşılaştırılmasında şunu ortaya koyuyor: "Güçlü bir müttefik varlığı, ayrılıkçı bölgenin uluslararası statüsünü doğrudan etkiler; büyük güçlerin desteği, yeni devletin tanınması bakımından kritik önemdedir" (Agushi, s.29). Yani Kürtlerin bağımsızlık yönündeki adımlarının meşruiyeti kanıtlanırsa dahi, Washington, Moskova, Pekin veya Ankara gibi başkentlerin destek veya muhalefeti başarıyı belirleyecektir.

• **Tanınma ve Üyelik Zorlukları:** Tanınma eksikliği, BM ve uluslararası kuruluşlara üyelik için büyük engeldir. Güçlü devletlerden herhangi biri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisini kullanırsa, Kürdistan'ın üye olmasına izin verilmeyebilir. Üyelik olmadan uluslararası hukuk sisteminde tam hukuki kişilik sağlanamaz.

• **Güvenlik Riskleri:** Bağımsızlık ilanı, komşu ülkelerin güvenliği açısından tehdit olarak değerlendirilebilir. Süper güçlerin himayesi yoksa, Türkiye, İran veya Irak merkezi yönetimi silahlı müdahaleyle durumu bastırmaya çalışabilir. Bu durum yeni çatışmaları tetikler.

• **Ekonomik ve İdari Yeterlilik:** Bağımsızlaşma için sürdürülebilir bir ekonomi ve kurumsal kapasite gerekir. Uluslararası kredi, yatırım ve ticaret büyük ölçüde küresel aktörlerin tasdiğiyle mümkün olur. Destek olmadan hükümetin har-

camalarını, güvenliğini, diplomatik ihtiyaçlarını finanse etmek büyük zorluktur.

Kısacası, bağımsız bir Kürdistan'ın ilanı, Montevideo kriterlerini karşılayıp karşılamamasından çok, uluslararası sistemin takdirine bağlıdır. Akademik analizler daima "büyük güçlerin sıfır-dördüncü dördüncü gücü" olarak adlandırılan veto/kabullenme yetkilerinin göz ardı edilemeyeceğini vurgular. Yani Kürdistan'ın ilanı, büyük güçlerin çıkarlarına "uygun" bulunmalı ya da onlarca yıllık diplomatik çalışma gerektirecektir. Dış destek eksikliği, iç çatışmaları tetikleyebilir (Romano, s. 130.).

Kürtler dış desteğin önemini Mahabad'ta bizzat deneyimleyerek yaşadılar. 1946'daki Mahabad Kürt Cumhuriyeti, Sovyet desteği çekilince İran tarafından yıkılmıştır. Günümüzde ABD'nin Başûr ve Rojava'ya IŞİD'e karşı mücadelede verdiği destek, süper güçlerin önemini gösterir. Ancak bu destek, stratejik çıkarlara dayalıdır ve resmi tanınma sağlanmamıştır.

4.1. ABD'nin Devletleri Tanıma Kriterleri

ABD, 1976 tarihinde yaptığı açıklama ile ülkesinin tanıma konusundaki kriterlerini şu şekilde sıralamıştır (Şöhret, s.83 -84):

1. ABD, uluslararası hukukun öngördüğü üzere, her devleti tanımak mükellefiyetinin bulunmadığı ve tanıma hakkının yeni devlete karşı kullanılmasının bu devleti mü kafatlandırmak olduğu ilkesinden hareketle,
2. ABD makamlarının tanıma karrama varmaları için, geleneksel olarak kabul gören koşulların gerçekleşmesinin gerekli olduğunu saklı tutarak

3. Söz konusu gerçekler arasında, belli bir ülkenin topraklarını ve halkını etkin olarak kontrol etmesi,
 4. Örgütlenmiş bir hükümet yönetiminin ülkeyi idare edebilme iktidar yetkisi ile donatılması, uluslararası yükümlüklerini ifa edebilecek dış temsil yeteneğine sahip olması ve
 5. ABD'nin, uluslararası toplum üyesi diğer devletlerin de tutum ve davranışlarını dikkate alarak yeni tanınacak kimlik hakkında karar vermesi olarak belirlemiştir
- Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımına göre, uluslararası hukuk uyarınca bir devletin başka bir siyasi birimi devlet olarak tanıması zorunlu değildir. Bu tanıma kararı, ilgili birimin devlet statüsünü hak edip etmediği konusundaki her devletin kendi değerlendirmesine bağlıdır. Bu değerlendirme yapılırken, Birleşik Devletler geleneksel olarak bazı somut kriterlerin varlığına dikkat etmektedir. Bu kriterler arasında, belirli ve tanımlanmış sınırlar içinde yaşayan bir nüfus üzerinde fiilî kontrolün sağlanmış olması, bu alanın idaresini üstlenen organize bir hükümetin mevcut bulunması, dış ilişkileri

yürütebilme kapasitesi ve uluslararası yükümlülükleri yerine getirme becerisi yer almaktadır. Ayrıca, ilgili birimin uluslararası toplumun diğer üyeleri tarafından tanınma potansiyeline sahip olup olmadığı da Amerika Birleşik Devletleri tarafından dikkate alınan unsurlar arasında sayılabilir.

4.2. Avrupa Birliği'nin Devletleri Tanıma Kriterleri

AB'nin devlet ve hükümetlerin tanınması ve kendileriyle diplomatik ilişki kurulabilmesi için kabul ettiği 16 Aralık 1991 tarihinde Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Devletlerin Tanınmasına İlişkin Rehber İlkeler başlıklı deklarasyon ile Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan yeni devletlerin tanınmasına ilişkin genel hatları belirlemiştir (Şöhret, s.82 -83):

1. BM Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı kurallarına, özellikle hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları açısından saygı göstermek,
2. Etnik gruplar ve millî azınlıklara, AGİT çerçevesinde tanınan güvenceleri kabul etmek,

3. Sınırlara saygı göstermek ve ancak barışçı yollar ve ortak antlaşmalarla değiştirilebileceğini kabul etmek,

4. Silahsızlandırma ve nükleer silahların yayılmasını önlemek ve bölgesel güvenliğini sağlamak konusundaki bütün kurallara uymak,

5. Devletlerin halefiyeti ve bölgesel sorunlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların antlaşma ve gereken hallerde tahkim yoluyla çözümlenmesini kabul etmek.

Aslında Avrupa Birliği tarafından yürütülen tanıma süreci, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) tarafından kabul edilen hukuk devleti, demokrasi ve insan hakları ilkelerinin, Avrupa Birliği üyesi devletler tarafından benimsenmesini şart koşmuştur. Bu yaklaşım, tanımanın özünde takdir yetkisine dayalı bir işlem olma özelliğini koruması nedeniyle, uluslararası hukuk açısından yeni bir normatif düzen tesis edilinceye dek herhangi bir hukuki sorun yaratmamıştır. (Atay, s. 158).

5. Kürt Devletinin Kürtler ve Ortadoğu İçin Önemi

Kürdistan'ın kurulması, Kürtler için kimlik, kültür ve güvenlik sağlama açısından hayati önemdedir. Bir devlet, Kürtçenin korunmasını, ulusal bir pazarın oluşmasını ve diaspora ile bağların güçlenmesini sağlayabilir. Kürdistan'ın devletleşmesi, şu nedenlerle elzemdir:

5.1. Kürtler İçin:

Kürdistan devletleşmezse Kürt halkı, mevcut 4 parça halinde yaşadık-

ları dört ülkede güvenlik ve hak ihlalleri riskiyle karşılaşmaya devam edecektir. Her komşu ülke Kürt milliyetçiliğini kendi toprak bütünlüğüne potansiyel tehdit olarak görüp saldırılarını sürdürecektir. Kimlik Koruma: Dil, kültür ve hakların garantisi için egemen bir yapı gereklidir.

Kürtler kendi devletlerini kurmadıkları takdirde, dört parçada güvenlik sorunları, temel hak ihlalleri ve kitlesel şiddet eylemleriyle karşı karşıya kalabilirler.

Güvenlik: Devletleşme, baskı ve katliamlardan koruma sağlar.

Ekonomik Refah: IKB'nin petrol kaynakları gibi varlıkların kontrolü, kalkınma imkânı sunar (Chaliand, s.120).

Siyasi Baskı: Devletlerin Kürt hareketlerini "terör" olarak damgalamasına son bulacaktır. Bu da uluslararası arena da Kürt milletinin tanınmasını sağlayacaktır (McDowall, s. 400).

5.2. Ortadoğu İçin:

Kurulacak bir Kürdistan devleti Ortadoğu için örnek bir model oluşturabilir. Ayrıca IŞİD gibi terör

tehditlerine karşı bir istikrar unsuru olabilir. Demokratik özerk yönetim modelleri, bölgedeki otoriter rejimlere alternatif sunarak barış sürecine katkı sağlayabilir. Ayrıca, petrol ve su kaynakları gibi stratejik varlıklar, Kürdistan'ı bölgesel bir aktör haline getirebilir. Bu durum, İran ve Türkiye'nin hegemonyasına karşı bir denge unsuru yaratabilir. İstikrar: Kürt devleti, çatışmaları azaltabilir.

Demokratik Model: IKB ve Rojava'daki çoğulcu yapılar, otoriter rejimlere alternatif sunar.

Jeopolitik Denge: İran, Türkiye ve Arap ülkeleri arasında tampon bölge olabilir (Özoğlu, s. 150).

Kürdistan'ın kurulması geciktikçe Kürt halkı hem kendi ülkesinde hem de bölgesel düzeyde güvensiz bir konumda kalmaya devam edecektir. Komşu devletler iç güvenlik kaygılarıyla sert tedbirler alabilir, Kürt yerleşimlere yönelik hak ihlalleri sürebilir. Siyaseten de, bölge dışındaki Kürtler zayıf bir statüyle marjinalleşebilir ve ortaya çıkabilecek boşluklar uçucu aşırı gruplarca doldurulmaya çalışılabilir. Bu nedenle devletleşmenin engellenmesi halinde ortaya çıkabilecek güvenlik tehdidi ve insan hakları sorunları da Kürtler ve uluslararası toplum için ciddi bir endişe kaynağı olacaktır. Devlet yada resmi bir statü elde etmemesi durumunda özellikle Türkiye ve İran Kürtleri için asimilasyon sürecinin başarıya sonuçlanması kaçınılmaz olur.

Bu tehlikeler, Kürtlerin varlığını tehdit eder ve devletleşmeyi acil bir ihtiyaç haline getirmektedir.

6. Sonuç

Kürdistan'ın devletleşme süreci, Montevideo Sözleşmesi kriterleri ve BM ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, büyük bir başarı sergilemektedir. Ancak, coğrafi bölünmüşlük, dış müdahaleler ve süper güçlerin tutarsız politikaları, bu süreci zorlaştırmaktadır. Süper güçlerin desteği olmadan devlet ilan etmek, askeri, diplomatik ve ekonomik riskler taşır.

Kürtler, 100 yıldır devletleşme uğruna katliamlar, göç ve baskıya maruz kalmıştır. Kürdistan'ın devletleşme

si, Kürt kimliğini koruma ve Ortadoğu'da istikrar için elzemdir; aksi halde katliam, asimilasyon ve göç gibi tehlikeler Kürtleri beklemektedir.

Bu bağlamda, uluslararası toplumun adil bir arabuluculuk rolü üstlenmesi, Kürtlerin meşru haklarını tanınması gerekmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi, Kürtlerin birleşik iradesi ve uluslararası destekle mümkündür.

Kaynakça:

Agushi, Tefik. The Great Powers' Recognition: Crucial for Kosovo and Iraqi Kurdistan Secession, Masters thesis, 2016.

Atay, Ender Ethem. "Hukukta Meşruiyet Kavramı", Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 1997,

Andrea O, Süilleabhain. Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities, International Peace Institute, 2014.

Allsopp, Harriet ve Wladimir van Wilgenburg. The Kurds of Northern Syria. London: I.B. Tauris, 2019.

Bradosti. Iraqi Kurdistan Region: A Path Forward, Chapter 5, 2017.

Chaliand, Gérard. The Kurdish Tragedy. London: Zed Books, 1994.

Gunter, Michael. The Kurds: A Modern History. Princeton: Markus Wiener Publishers, 2016.

Ibid, Chapter 3. of the 1933 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States.

Independent Türkçe, Irak Federal Mahkemesi'nden 140. Madde ile ilgili karar, www.indyturk.com, 30 Temmuz 2019.

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1933.

McDowall, David. A Modern History of the Kurds. London: I.B. Tauris, 2004.

Rudaw, Irak ve Kürdistan Bölgesi'nin nüfusu belli oldu, www.rudaw.net, 24.02.2025

Romano, David. Kurdish Nationalist Movement. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Şöhret, Mesut. Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınmasının Hukuki Boyutu ve Tanınma İle İlgili Başlıca Normlar, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), Sayı:38, 2019.

Özoğlu, Hakan. Kurdish Notables and the Ottoman State. Albany: SUNY Press, 2004.

Salih Muslim:

Ulus Devletlerin miladı dolmuştur, ulus devlet istemiyoruz.

Roportaj : Fethi Kaya

Sayın Muslim, Rojava'daki yönetim sistemiyle başlamak istiyorum. Rojava, Yönetim Sistemi olarak Demokratik Konfederalizmi kullanıyor. Kısa bu Sistemden bahsedebilir misiniz?

Demokratik Konfederalizmi toplumun örgütlenmesi olarak değerlendirebiliriz. Yani toplumun her kesimi; gençleriyle, kadınlarıyla, tüm bireyleriyle, işçileriyle, aydınlarıyla, herkes örgütlü olmalıdır. Bu örgütlenme de her şehirde ve her yerde olacaktır. Yani bu sistemde toplum örgütsüz kalmaz. Konfederalizm, şüphesiz komünlerin birliğidir. Yani Komünalizm dediğimiz bir sistemdir. Toplum, komünleriyle vardır. Toplumun farklı kesimlerine, işlerine, uzmanlık alanlarına göre her kesimin komünleri olmalı ve komün sistemine göre her komünün temsilcileri bulunmalıdır. En üstte meclis vardır, meclisin altında ise yönetim ve koordinasyon birimleri bulunur. Biz bu sisteme Komünalizm ya da Konfederalizm diyoruz.

Demokratik Konfederalizm, Sayın Öcalan'ın Paradigması olarak biliniyor. Rojava'daki siyasi yönetimin inşasında Sayın Öcalan'ın etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şüphesiz bu, Önder Apo'nun fikir, felsefe ve ideolojisinden gelmektedir. Sayın Öcalan, Marksizm ve Kapitalizm gibi dünya sistemleri üzerine olan tecrübelerini, okumalarını ve Kürtlerin içinden geçtiği durumu göz önünde bulundurarak, toplumun siyasi rolünü oynayabilmesi için bir çözüm olarak bu sistemi inşa etmiştir. Bu sistemde yukarıda koordinasyon birimleri vardır, ancak aşağıda kararın sahibi halkın kendisidir.

Bu yüzden bu, demokratik bir sistemdir. Bu sistemde halk kendi kendini yönetir. Bu da şüphesiz Önder Apo'nun görüşleridir. Biz de ideolojik ve fikrî yönden bu sistemi toplumumuz için uygun gördük ve hayata geçirebilmek için çabalıyoruz.

Orta Doğu, özellikle de Suriye için bu sistemin ne gibi avantaj ve dezavantajları vardır? Ne gibi zorluklar ve engeller ortaya çıkabilir?

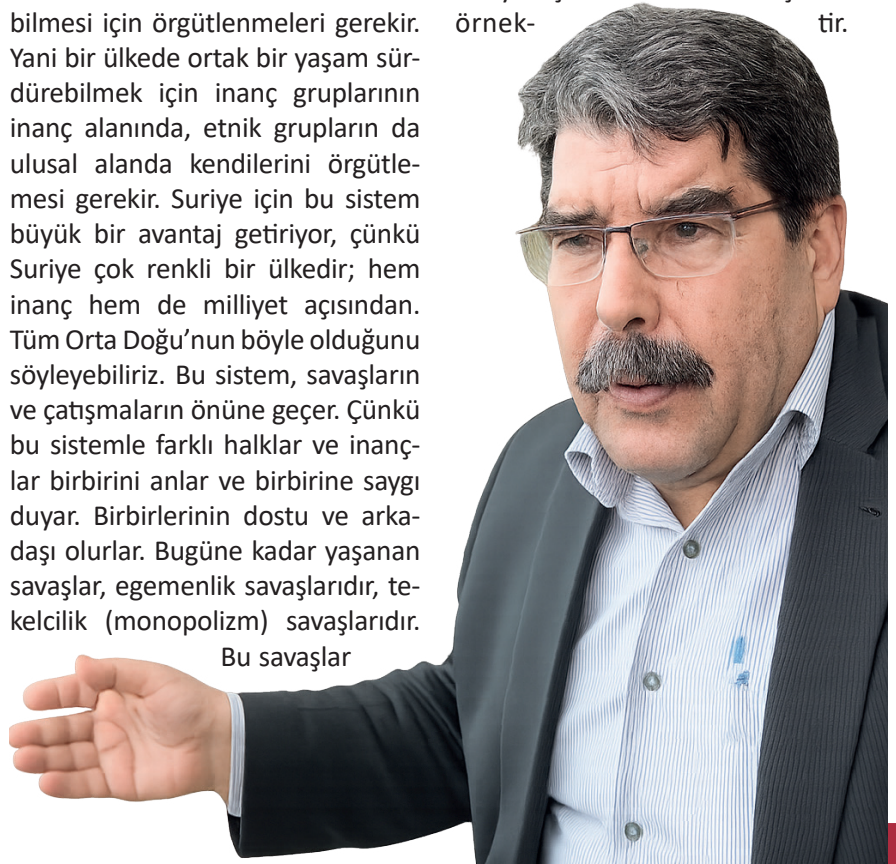
Bu Demokratik Konfederalizm sistemi sadece Suriye için değil, tüm dünya için işleyebilir. Özellikle de içinde çatışmaların, farklı fikirlerin, farklı milletlerin ve inançların olduğu Orta Doğu için çok uygundur. Bütün bu farklı yapıların kendilerini örgütleyebilmeleri, herkesin kendini ve kültürel özelliklerini ifade edebilmesi için örgütlenmeleri gerekir. Yani bir ülkede ortak bir yaşam sürdürebilmek için inanç gruplarının inanç alanında, etnik grupların da ulusal alanda kendilerini örgütlemesi gerekir. Suriye için bu sistem büyük bir avantaj getiriyor, çünkü Suriye çok renkli bir ülkedir; hem inanç hem de milliyet açısından. Tüm Orta Doğu'nun böyle olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistem, savaşların ve çatışmaların önüne geçer. Çünkü bu sistemle farklı halklar ve inançlar birbirini anlar ve birbirine saygı duyar. Birbirlerinin dostu ve arkadaşı olurlar. Bugüne kadar yaşanan savaşlar, egemenlik savaşlarıdır, tekelcilik (monopolizm) savaşlarıdır.

Bu savaşlar

ulus-devletler yüzünden çıkmaktadır. Fakat Komünalizm sistemi bu savaşları ortadan kaldırır; ne kadar millet varsa hepsi bir arada yaşar.

Bu Demokratik Konfederalizm paradigması, tarih boyunca despotizm ve diktatörlükle yönetilmiş Orta Doğu için bir model olabilir mi?

Şu an kurduğumuz bu sistem, eksikliklerine rağmen herkesin kendi çıkarlarına göre, kendi kültürünü yaşatmak ve yönetmek için kullanabileceği bir sistemdir. Zaten şimdiden örnek olmuş durumda. Örneğin şimdi Dürziler kalkıp "biz de özerk yönetim istiyoruz" diyorlar, Aleviler de aynı şekilde istiyor, diğerleri de istiyor. Bu, yeni bir modeldir ve biz bunu kurduğumuzda aslında tüm Suriye'ye yaymak istedik. Rojava, Suriye için küçük bir örnek-tir.

Orta Doğu için küçük bir örnektir. Savaşlara, çatışmalara ve düşmanlıklara rağmen bu model bugüne kadar ayakta kalmıştır. Eğer devam ederse, tüm Orta Doğu için bir model olacaktır.

Sayın Muslim, şöyle bir tehlike de var: Demokratik Konfederalizm temelinde ulus-devlete karşıdır. Yeryüzündeki devleti olmayan en büyük millet Kürtlerdir. Dolayısıyla Kürtler de bir ulus-devlet istiyor. Acaba bu sistem Kürtlerin bu talebi için bir adım mıdır, yoksa bu taleplerini yok mu sayıyor?

Dikkat ettiğimizde, Kürdistan'ın bugüne kadar çiğnenmesi, yaşanan zulüm, katliamlar ve cinayetler ile Kürtlerin haklarına ulaşamaması, hepsi ulus-devletin sonuçlarıdır. Araplar, Arap ulus-devleti için Kürtleri yok etmek istedi; Türkler, kendi ulus-devletlerini kurmak için Kürtleri asimile etmek istedi; Farslar da yine aynı şekilde davrandı. Yani Kürtlerin başına gelen büyük belalar, ulus-devletler sebebiyle olmuştur. Ulus-devlet sistemleri yüzünden Kürtler bugüne kadar devletsiz kalmıştır. Ulus-devletin kendisi nedir? Ulus-devlet bir tekeldir. Egemenlik sadece bir kesime aittir. Egemenlik, elit bir grubun kontrolündedir ve onlar da sistemi kendi çıkarlarına göre yönetirler. Bizim de şimdi kalıp kendi ulus-devletimiz için başkalarına bu zulmü yapmamız doğru olmaz. İkincisi, ulus-devlet zaten iflas etmiştir. Ulus-devletin ilk ortaya çıktığı Avrupa, şimdi ondan kurtulmak istiyor. Ulus-devlet için savaştılar ve 300 milyon insan öldürüldü. Sonrasında ulus-devletten vazgeçip Avrupa Birliği'ni kurma kanısına vardılar. Avrupa Birliği için bir Konfederalizm denilebilir. Öyleyse bizim bu hatayı tekrar etmemize, bir ulus-devlet

için çevremizdekilerle savaşmamıza gerek yok. Şu an bize yönelik savaş da ulus-devlet sebebiyledir. "Siz bir ulus-devlet kurmak istiyorsunuz" diyerek bize saldırıyorlar. Bu yüzden biz egemenliğin bir tekelin elinde olmasını istemiyoruz, halkın elinde olmasını istiyoruz; halkın kendini korumasını istiyoruz. Halkın kendi değerlerini korumasını ve özgürce kendini geliştirebilmesini istiyoruz. Bizim için özgürlük, egemenlikten daha önemlidir.

Colani Hükümeti kararlarında özgür değil, Türkiye müdahale ediyor.

Efendim, birazda gündem ve güncel konulardan bahsedelim istiyorum. Rojava'nın Şam'daki merkezi hükümetle ilişkileri nasıl yürüyor? Şu an ne aşamada?

Sadece mevcut iktidarla değil, önceki Esad iktidarıyla da sorunlarımızı her zaman diyalogla çözmek istedik. Bize saldırdıklarında dahi kendimizi savunduk. Ahmet el-Şara (Hey'etu Tahrîrî's-Şâm lideri Ebu Muhammed el-Cevlânî) yönetimiyle de diyalog geliştirdik ve hâlâ diyalog halindeyiz. Ancak henüz somut bir şey yapılmadı, ciddi bir ilerleme yok. Sayın Mazlum Abdi ve Colani arasında imzalanan ve 8 maddeden oluşan anlaşmaya göre komiteler kurulmalıydı. Anlaşmada bu komitelerin bir yıl içinde hazırlanıp görevlerine başlaması zaten belirtilmişti. Bugüne kadarki en büyük sorun, Türkiye'nin engellemesidir. Türkiye onları rahat bırakmıyor. Sürekli kendi politikalarını onlara dayatmak istiyor. Yani merkezi hükümet kararlarında özgür değil. Eğer kararlarında özgür olsalardı, sorunları daha iyi çözebilirdik.

10 Mart 2025'te General Mazlum Abdi ve Ahmet el-Şara arasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre komisyonlar kurulacak ve anlaşma maddeleri uygulanacaktı. Şu an durum nedir? O anlaşma hâlâ uygulanıyor mu? Komisyonlar kuruldu mu?

Evet, imzalanan o anlaşma hâlâ yürürlüktedir. Zaten komisyonların kurulması için bir yıllık süre vardı. Bildiğiniz gibi 8 ana madde vardı, bu maddelerin altında da bentler bulunuyordu. Bu bentlerin uygulanması için komisyonların kurulması gerekiyordu. Bazı komisyonlar kuruldu, bazıları ise henüz kurulmadı. Yani yavaş yavaş ilerliyor. Daha önce de söylediğimiz gibi, engelleri de var. Türk devleti engel çıkarıyor.

Kürtçe bizim için kırmızı çizgidir

Anayasa hazırlıkları ne aşamada? Eğer Anayasa hazırlanırsa, Rojava'nın statüsü nasıl yer alacak? Kürtçe, resmi dil ve eğitim dili olarak kabul edilecek mi?

Merkezi Hükümet, 10 Mart 2025 tarihli bu anlaşmadan 2-3 gün sonra bir açıklama yaptı ve geçici bir anayasa ilan etti. Onların bu açıklaması, imzaladığımız anlaşmanın tam tersiydi. Sadece biz değil, tüm Suriye bu geçici anayasayı reddetti ve memnuniyetsizliğini dile getirdi. Bu nedenle ya düzeltilmesi ya da yeni bir anayasa hazırlanması gerekiyor. Zaten kurulması gereken komisyonlardan biri de anayasa komisyonudur. Anayasa komisyonunun tüm Suriye'deki bileşenler için uygun maddeler hazırlaması gerekir. Ama bizim için, zaten Kürt Konferansı'nda da belirtildiği gibi, Kürt dili meselesi, Kürt kimliğinin özellikleri bizim için ana meseledir. Anayasa komisyonu tarafından kalıcı bir anayasa yapılmasını ve tüm bu meselelerin anayasada yer almasını bekliyoruz.

Ahmet Şara'nın uluslararası alanda kabulü her geçen gün artıyor. Amerika Başkanı Trump ile, Macron ile görüştü. Sürekli Türkiye'ye gidiyor. Kendisinden ne isteniyor? Türkiye'nin Ahmet Şara üzerindeki etkisi nasıl?

Doğru, Colani yönetime geldikten sonra birçok dış ülkeyle temas kurdu. O da kendini onlara ispatlamak istiyor ve "istediklerinizi yerine getireceğim" diyor. Yani kendi başına gelmedi, bazıları onu iktidara getirdi. O "bazıları" da büyük güçler: Amerika, Fransa, İngiltere gibi uluslararası güçler. O da bu güçleri memnun etmek istiyor. Bu güçler her görüştüklerinde ona şartlarını söylüyorlar. Ve bu şartları yerine getirmesi için kendisine süre verildiği söyleniyor. Kimi 6 ay, kimi 4 ay diyor. Bu süre içinde Suriye'nin meselelerini çözmesi gerekiyor. Bu meselelerin çoğu da iç meseleler. Dışarıda insanları memnun ediyor ama şimdiye kadar Suriye halkından kimseyi memnun etmedi. Kimseyi iktidarına ortak etmedi. Bu durum da şüphesiz onun altını oyuyor. Ben bu işlerin içinde Türkiye'nin parmağı olduğunu tahmin ediyorum. Çünkü Türkiye onun tek başına hareket etmesini istemiyor. Mesela o geçici anayasa Türkiye tarafından hazırlandı. Erdoğan yapmak istediklerini yapamadı, şimdi de onun eliyle yürütmek istiyor.

Eğer Şara sorunları çözmezse gider, o zaman da iç savaş başlar

Amerika Dışişleri Bakanı Rubio, "Şara hükümeti yakın zamanda çökebilir" dedi. Böyle bir şey mümkün mü? Eğer Şara hükümeti çökerse alternatif ne olur? Şara'nın yerine kim gelir?

Doğru, Amerika Dışişleri Bakanı'nın o açıklamasını biz de duyduk ama bunun bir amacı var. O mesaj, Amerikan Senatosu ve Kongresi'ne yönelikti. Kongre'den yardım istiyor ve "eğer yardım etmezsek yıkılır" diyor. Gerçekten de eğer yardım etmezlerse ve Colani de kendisi bazı reformlar yapmazsa gider. Eğer

giderse Suriye için durum daha da kötüleşir. Suriye'nin geleceğini kimse göremez. Yerine kimin geleceği de henüz belli değil. Ama iç savaş riski de çok yüksek, çünkü Suriye halkının tamamı onu kabul etmiyor. Şu an dış güçlerin zoruyla bir araya getirilmiş bir yapı var ve bunu yürütmek istiyorlar. Onların umudu, sorunları çözmesi. Eğer çözemezse, Suriye'nin geleceği de karanlıktır.

Amerika bugüne kadar bizim için tek bir kurşun atmamıştır

Donald Trump hükümetiyle ilişkileriniz nasıl? Amerika'dan Rojava'ya ne gibi bir yardım var? Amerika'nın Rojava'dan çekileceğine dair iddialar var, böyle bir şey mümkün mü?

Amerikalılarla ilişkilerimiz devam ediyor; bu ilişki Uluslararası Koalisyon bünyesinde kuruldu. 2015'ten bu yana devam ediyor. Terörizme karşı savaşma anlaşmasını imzaladık. Bu anlaşma bugüne kadar yürüyor. Uluslararası Koalisyon ile DSG (Demokratik Suriye Güçleri) arasında hâlâ işbirliği mevcut. Zaman zaman Amerika asker sayısını azaltıyor, zaman zaman artırıyor. Bugüne kadar gideceklerini ya da kalacaklarını söylemediler. Zaten biz de hiçbir zaman Amerika'ya "kalın ve bizi koruyun" demedik. 2015'ten bugüne kadar Amerika bizim için tek bir kurşun bile atmamıştır. Ama siyasi ve diplomatik alanda işbirliği yapmak istiyoruz. Eğer işbirliği yapmazlarsa kendi bilecekleri iş, yaparlarsa da bizim için değil, kendi çıkarları için yapıyorlar. Bunlar ortak çıkarlardır. Burada oldukları sürece Amerika ile işbirliği yapacağız.

Rojava'nın uluslararası politikası nasıl işliyor? En fazla siyasi destek hangi devletten geliyor? Orta Do-

ğu'da İsrail en önemli aktör olarak biliniyor, İsrail ile ilişkileriniz nasıl?

Devletlerle çok fazla diplomasimiz yok. Evet, gelip gidenler var. Ama ilişkilerimiz daha çok Sivil Toplum Kuruluşları ile. Avrupa'da ve diğer ülkelerde bütün diplomatik çalışmalarımız bu şekilde yürüyor. Ama temsilcilerini gönderen devletleri de görüyoruz. Amerikalılar, İngilizler, Fransızlar, diğer devletlerin temsilcileri de zaman zaman bizi ziyarete geliyor. Ancak bugüne kadar resmi bir ilişki kurulmadı. Ama biz her zaman diyalog olmasını istiyoruz. Kim bize elini uzatırsa, biz de onun elini tutarız. İsrail ile de bugüne kadar hiçbir temasımız olmadı. Sadece bir kez arkadaşımız İlham (Ahmed) ile telefonla görüştüler. Bunun dışında bir ilişkimiz olmadı.

Rojava, Öcalan için kırmızı çizgidir

Sayın Abdullah Öcalan ile görüşmeler başladıktan sonra, yani Türkiye'deki süreçten sonra, Türk devletinin Rojava'ya yönelik saldırıları azaldı mı, yoksa devam mı ediyor?

Eğer PKK silah bırakırsa, bunun Rojava üzerinde nasıl bir etkisi olur? Türklerin bahanesi sona erer mi? Bu süreç başladıktan sonra Türkiye'nin saldırıları bir miktar azaldı, eskisi gibi değil. Ama Türkiye'ye bağlı olan çeteler tetikte bekliyor. Eğer PKK ve Türkiye rejimi arasında bir ateşkes veya barış olursa, bunun bize de faydası olabilir. Çünkü Türk devleti, PKK'yi bahane ederek bize saldırıyor. Eğer PKK silah bırakır veya kendini feshederse, o zaman bize saldırmak için bir bahaneleri kalmaz. Kuzey'deki (Türkiye'deki)

barışın bize pozitif bir etkisinin olmasını umuyoruz.

Sayın Öcalan ile görüşmelerde Rojava meselesi de gündeme geliyor mu? Alınan kararlar Rojava'ı da kapsayacak mı?

Evet, Rojava meselesi zaten önemli bir konu; hem bu süreç için hem de diğer meseleler için. Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etmemesini umuyoruz. Türkiye bizim için önemli bir komşudur. İyi komşular olmak istiyoruz. İnaniyorum ki biz de onlar için önemliyiz. Biz her zaman Türkiye ile iyi ilişkiler yürütmek istiyoruz. Ama Türkiye'nin Osmanlıcılık fikirlerinden vazgeçmesi gerekir. Sayın Öcalan tüm Kürt halkının lideridir. Rojava onun için de önemlidir. 2014-2015 saldırılarında Sayın Öcalan "Rojava benim için kırmızı çizgidir" demişti. İnaniyorum ki hâlâ kırmızı çizgidir. Eğer Türkiye Rojava'ya müdahale etmeye kalkarsa, hem kendisi hem de bu süreç için kötü yapar.

Afrin'i de sormak istiyorum. Afrin'in durumuyla ilgili bir gelişme var mı? İşgalden kurtarılması için ne gibi girişimlerde bulunuyorsunuz?

Afrin bizim yaramızdır. Türk askeri de çeteler de Afrin, Serêkanî (Resulayn) ve Girê Spî'de (Tel Abyad) bulunuyor. Halkın evlerine dönebilmesi için bir komite oluşturulması gerekiyor. Zaten Şam yönetimi de bunu kabul ediyor ve "evlerine dönmeleri gerekir" diyor. Bu amaçla Halep'te bir komisyon kuruldu. Müzakereler devam ediyor. Ancak Türkiye'ye bağlı çeteler halkın geri dönmesine izin vermiyor. Önümüzdeki dönemde hem Türk askerlerinin hem de çetelerinin çekilmesini

umuyoruz. Halkın güvenliği garanti altına alınmadan “evlerinize gidin” diyemeyiz. Maalesef gidenlerden bazılarına eziyet edildi; tutuklandılar, öldürüldüler. Zulüm gördüler. Bir garanti olmadan Efrin halkının dönmesini istemiyoruz. Şam hükümeti ise sürekli ayalayıp somut bir adım atmıyor.

Eğitim meselesine gelince, bildiğiniz gibi 3 üniversitemiz var ve hepsinde eğitim dili Kürtçedir. Arapça eğitim veren bazı bölümler de mevcut. İlişkileri de iyi. İngiltere’den, Amerika’dan Kürt profesörlerimiz tarafından online olarak birçok ders veriliyor. Yani eğitim durumu iyi. Ayrıca okullarda liseye kadar eğitim Kürtçedir. Önümüzdeki dönemde

aspora Kürtleri olarak Rojava için ne yapabiliriz?

Rojava’daki direniş sayesinde bugün bütün dünyada Kürtler tanınıyor. Bütün dünya Kürtlerin kim olduğunu anladı. Artık bütün Kürtler başı dik bir şekilde “Ben Kürdüm” diyor. Yürüttüğümüz bu savaş, sadece kendimiz için değil, insanlık değerleri için yürüttüğümüz bir

Bize yönelik saldırılar biterse halkımıza daha fazla hizmet ederiz

Efendim, biz daha çok siyasi durum üzerinde durduk. Ancak sosyal, ekonomik ve eğitim durumunu da merak ediyoruz. Kısaca Rojava’daki eğitimden, ekonomik durumdan ve sosyal yaşamdan bahsedebilir misiniz?

Hâlâ savaş durumundan çıkmış değiliz. Kurulan her şey savaş koşullarında inşa edildi. Gözyaşlarımızla kurduğumuz bütün altyapımız, bütün kurumlarımız Türk devleti tarafından 2-3 kez bombalandı. Türk devleti saldırılarıyla altyapımızı 2-3 kez tamamen yıktı. Bu nedenle ekonomik durum gerçekten çok zor. Halk da büyük zorluklar çekiyor.

daha iyisini yapmayı umuyoruz. Sosyal yaşama, toplumsal duruma gelince; bir insan savaş koşullarındayken sosyal yaşamı nasıl olabilir ki? Bunun yanı sıra başka sorunlar da var. Ama yine de halkımız onurla ve başı dik bir şekilde kutsal şeyler başardı. Evlerini, yurtlarını terk edip göç etmeleri için onlara o kadar çok saldırı oldu ki, ama halkımız köylelerini, evlerini terk etmedi. Topraklarına bağlı kaldılar. Ama çok büyük zorluklar da çektiler. Bu zorluklar hâlâ devam ediyor. Bize yönelik saldırılar sona erdikten sonra halkımıza daha fazla hizmet etmeyi umuyoruz.

Son soru olarak diaspora Kürtleri hakkında sormak istiyorum. Diaspora ile ilişkileriniz nasıl? Biz di-

savaştı. Bütün dünya bunu çok iyi biliyor. Bütün Kürtlerden Rojava’ya sahip çıkmalarını ve onunla gurur duymalarını istiyoruz. Tüm Avrupa’da, diasporada bürolarımız, temsilciliklerimiz var. Birçok faaliyetimiz var. Diasporadaki Kürtlerimiz onlarla temas kurabilirler. Birbirlerini ziyaret etsinler, işbirliği yapsınlar, birbirlerini tanısinlar. Eğer güçlerini birleştirirlerse, yaşadıkları devletler üzerindeki etkileri de artar. Bizim Rojava’da yaptığımız şeyler, her Kürt için bir gurur kaynağıdır.

Sayın Muslim, içtenlikle sorularımıza cevap verdiğiniz ve zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim. Biz de çok memnun olduk. Rewşenbîr dergisine başarılar dilerim.

Tarih Tekerrür mü Ediyor?

**Bariş süreci mi, yoksa
aldatma süreci mi?**

Haber : Fethi Kaya

Türkiye, 40 yılı aşkın süredir devam eden PKK ile hükümet arasındaki çatışmalara son verme umuduyla yeni bir barış sürecine şahitlik ediyor. PKK'nın Mayıs 2025'te kendini feshetme ve silah bırakma kararı alması, tarihi bir dönüm noktası olarak görülüyor. Ancak süreç, başlangıcından bu yana soru işaretleri, tereddütler ve eleştirilerle dolu.

Kürt halkının önemli bir bölümü, geçmiş tecrübelerden dolayı bu sürece bir "kandırma projesi" olarak bakıyor ve şüpheyle yaklaşıyor. Türk tarafında ise PKK'nın silahlarını imha etmiş olmasına rağmen, "acaba tüm silahlar imha edildi mi?" endişesi devam ediyor.

Sürecin Başlangıcı ve Arka Planı

Barış süreci, sürpriz bir adımla başladı. 22 Ekim 2024'te MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, partisinin meclis grup toplantısında yaptığı konuşmada bir çağrıda bulundu. Bahçeli, PKK lideri Abdullah Öcalan üzerindeki tecridin kaldırılmasını ve Öcalan'ın parlamentoya gelerek PKK'nın feshedildiğini ilan etmesini önerdi. Bu çağrı, hükümetin "Terörsüz Türkiye Vizyonu" projesi kapsamında değerlendirildi. Bazı kesimler, Türkiye'nin bu adımı ABD ve İngiltere'nin talebiyle atmak zorunda kaldığını iddia etse de resmi kaynaklar bu iddiaları reddediyor. Sürecin fiili başlangıcı olarak Abdullah Öcalan'ın yeğeni Ömer Öcalan'ın 23 Ekim 2024'teki imralı ziyareti kabul edilebilir.

Gazeteci Yazar Fehim Işık, Rewşenbîr Dergisi'ne yaptığı açıklamada Devlet Bahçeli'nin adımını şaşırtıcı bulma-

Türkiye'deki Kürt sorununun geçmişine baktığımızda, Bahçeli'nin çağrısına benzer, sembol haline gelmiş bazı cümlelerle karşılaşırız:

- 1991 yılında dönemin Başbakanı Süleyman Demirel: "Kürt realitesini tanıyoruz."
- 1999 yılında dönemin Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz: "Avrupa Birliği'nin yolu Diyarbakır'dan geçer."
- 2006 yılında DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar: "Dağda silahı bırakın, ovada siyaset yapın."

Bu cümlelerin her biri dönemin kendi konjonktüründe değerlendirildiğinde çok önemli bir mesaj barındırıyordu, ancak Türk milliyetçilerinin kurumsal partisinin genel başkanı, ismi derin devlet ile anılan bir kişiden gelen son çağrı tarihi niteliğinde bir girişim olsa da, Kürtler tarafından temkinle karşılanmaktadır.

diğini belirterek, "Bu savaşta Türkler ve Kürtler arasındaki çatışmaya öncülük eden iki ismin, aynı şekilde barış dönemine de öncülük etmesi çok doğal. Bu yüzden Devlet Bahçeli'nin varlığını garipsemiyorum. Hem Kürtler hem de Türkler bu süreçte şüphesiz kendi çıkarlarını gözetmektedir. Ancak her iki tarafın çıkarının da daha çok bir arada yaşamaktan geçtiği görülüyor," dedi.

Eski HDP Milletvekili ve siyasetçi İmam Taşçier ise Anayasa'nın önemi- ne vurgu yaparak Bahçeli'nin çağrısını şöyle yorumladı: "Savaşanlar bir araya gelip anlaşmalıdır. Bu adımın Bahçeli'den gelmesi bu yüzden çok önemli. Çünkü bugüne kadar Kürtleri yok etmek istiyorlardı. Bizim Bahçeli'ye değil, yasaların değişmesine inancımız var. Biz anayasaya güveniriz."

Gazeteci Günay Aslan, Rewşenbîr Dergisi'ne yaptığı açıklamada, Bahçeli'nin bu adımı Kürtler için değil, Türklerin çıkarları için attığını savundu. Aslan, Bahçeli'nin rolünü şöyle ifade etti: "Kürtlerin Bahçeli'den olumlu bir adım beklemesi büyük bir gaflettir. Bahçeli bu adımı Kürtler

için değil, Türklerin çıkarları için attı. Yeni dönemde Türkiye'nin önünde önemli fırsatlar var. Irkçı ve İslamcı yeni Türkiye, Kemalist Türkiye'nin aksine bölgedeki etkisini güçlendirmek istiyor. Kürtlerle bir savaş veya gerginlik bu fırsatları riske atabilir. 'Dini

Fehmi Işık

Gunay Aslan

Imam Taşçier

Kardeşlik' veya 'Bin Yıllık Kardeşlik' ya da 'Türk-Kürt-Arap İttifakı' siyaseti altında yine 'Alavere dalavere Kürt Memet nöbete' politikasını yürütmek istiyorlar."

İmralı Ziyaretleri ve Siyasi Görüşmeler

Bahçeli'nin çağrısının ertesi günü somut bir adım atıldı. 23 Ekim 2024'te Abdullah Öcalan'ın ailesi, 4 yıl aradan sonra İmralı'ya giderek kendisini ziyaret etti. Bu ziyaretin ardından barış süreci resmen başlamış oldu. Daha sonra 28 Aralık 2024'te DEM Parti milletvekilleri Pervin Buldan ve Sırrı Süreyya Önder, Öcalan ile bir görüşme gerçekleştirdi. 27 Şubat 2025'te ise Öcalan, "Demokratik Toplum ve Barış" çağrısı yaparak PKK'ye silah bırakma ve kendini feshetme talimatı verdi. İmralı heyetinin 10 Nisan'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesinin ardından süreç hız kazandı.

Hükümet, Uluslararası Güçlerin Rolünü Reddediyor

Kamuoyunda, bu sürecin perde arkasında uluslararası diplomasiinin olduğu iddia ediliyor. Özellikle ABD ve İngiltere'nin, Ortadoğu'da istikrarın

sağlanması ve Türkiye'nin Rojava'ya yönelik operasyonlarını sonlandırması için Türkiye'yi yeniden barış sürecine dönmeye zorladığı konuşuluyor. Ancak Hükümet kanadı bu iddiaları net bir dille yalanladı. AK Partili yetkililer, sürecin iç dinamiklerle ve toplumsal barış hedefiyle ilerlediğini belirtti.

Fehim Işık, ABD'nin rolüne şöyle dikkat çekiyor: "Barış süreci, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarından sonra başladı. Bu durum, devlet içindeki korkuyu açığa çıkardı. Devlet Bahçeli'nin tutumunun en büyük nedeni buydu ve o, devletin sahiplerinin sözcülüğünü yaptı. Evet, Amerikan baskısı da vardı. ABD uzun zamandır Kürtler ve Türklerin anlaşması için çaba gösteriyordu. Bu durum, Rojava ile olan ilişkilerden de belliydi."

Eski HDP milletvekili İmam Taşçier ise süreci uluslararası diplomasiinin rolünden çok, iç dinamiklerin bir kararı olarak görüyor. Türkiye'nin ekonomisinin ve hukuk sisteminin bu savaşı daha fazla kaldıramayacağını belirten Taşçier, "ABD'nin ya da İngiltere'nin bu süreçteki rolü kamuoyuyla paylaşılmadı. Ancak uluslararası diplomasiinin rolünden çok, Türkiye'nin ekonomisi ve hukuku artık

Kürt sorununun altından kalkmıyor. Kürtler 150 yıldır özgürlük mücadelesi veriyor ve bu talepleri şiddetle bastırılıyor. Artık onlar da anladı ki bu problem silahla çözülmüyor," dedi. Günay Aslan, uluslararası diplomasiinin etkisine Ortadoğu'daki gelişmeler üzerinden dikkat çekiyor: "Yetkililer, sürecin başlama nedenini birçok kez dile getirdi. 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e saldırmasının ardından savaş, dalgalar halinde Ortadoğu'ya yayıldı. Türkiye'nin endişesi, Kürtlerin Ortadoğu'daki rakipleri olan İsrail ile bir ittifak kurması. Bana göre ABD, müttefikleriyle birlikte Kürtlerin bazı taleplerini yerine getirmek istiyor. Kürtler memnun edilmedikçe Ortadoğu'da istikrar mümkün değil. Türkiye de Kürtlerin kontrolden çıkıp kendi başlarına çözüm yolu arayacaklarını görüyor ve onların önünü kesmek için bu adımı attılar."

PKK'nin 12. Kongresi ve Fesih Kararı

PKK, 5-7 Mayıs 2025 tarihlerinde 12. Kongresi'ni gerçekleştirdi ve 12 Mayıs'ta sonuçları kamuoyuyla paylaştı. Bu açıklamada, liderleri Öcalan'ın talebi üzerine PKK'nin kendini feshetme ve silah bırakma kararı aldığı

belirtilerek, “Kürt sorunu demokratik yollarla çözülecektir,” denildi.

Fehim Işık, konuya ilişkin şu yorumu yapıyor: “Evet, iki ana aktör görüşlerini açıkça belirtiyor. Ancak egemen aktör olan hükümet ve başındaki Erdoğan, belirgin bir şekilde hala kararsız davranıyor. Kanımca bu süreçten sonraki kendi geleceğini göremiyor ve bazı garantiler istiyor. Kürtler açısından ise bu dönemin yeni çizgisi stratejiktir. Evet, silahlı mücadeleyi bırakacaklar ama kendilerini savunmasız da bırakmayacaklar. Bunun nasıl olacağını önümüzdeki günlerde daha net göreceğiz.”

Tarihi Gün: PKK Silahlarını İmha Etti

11 Temmuz 2025, Kürt siyasi tarihinde çok önemli bir gün olarak tarih sayfalarındaki yerini aldı. 27 Kasım 1978’de kurulan PKK hareketi, bu tarihte silahlı mücadeleyi bitirdiğini ilan etti. Sembolik olarak 30 kişilik bir grup gerilla, Süleymaniye’de düzenlenen bir törenle silahlarını imha etti. KCK Yürütme Konseyi Eş Başkanı Besê Hozat, törende şunları söyledi: “Bundan sonra özgürlük, demokrasi ve sosyalizm mücadelemiz, hukuki yöntemler ve demokratik siyaset temelinde devam edecektir. Bu amacın gerçekleşmesi için bugün, sizlerin

huzurunda, özgür irademizle silahlarımızı imha ediyoruz.”

Günay Aslan, bu kararı şöyle yorumluyor: “PKK’nin silah imha etmesinin birçok anlamı var. Birincisi, PKK savaşı bitirdi ve bir daha savaşmak istemiyor. İkincisi, PKK devletin samimi olmadığını biliyor ama yine de siyasi bir çözüm için cesaret vermek istiyor. Bu süreç başlayalı 9-10 ay oldu, çok önemli adımlar atıldı ama devlet tarafı hala ağırdan alıyor.”

İmam Taşçier ise, “Silah bırakmak, PKK’nin bittiği anlamına gelmez. PKK bir realitedir ve büyük bir siyasi güce sahiptir. Öcalan’ın da dediği gibi, bugünden sonra mücadelesini demok-

Abdullah Öcalan’dan İmralı Cezaevi’nden Görüntülü Mesaj

19 Haziran’da Kürt kamuoyu, İmralı’dan gelen mesajla büyük bir heyecan yaşadı. Öcalan’ın tutuklandığı günden bu yana ilk kez kamuoyu sesini duyuyor ve görüntüsünü görüyordu.

Öcalan, çağrısında, “PKK, ulus-devlet kurma hedefinden vazgeçmesiyle birlikte savaş stratejisinden de vazgeçmiştir. Yani kendi varlığına son vermiştir,” dedi ve mesajına şöyle devam etti:

“Değerli yoldaşlar, 27 Şubat 2025’te yaptığım Barış ve Demokratik Toplum çağrısını hala savunuyorum.

PKK’nin Feshedilmesine yönelik 12. Kongre’de bu çağrıma geniş ve pozitif bir yanıt verdiniz. Bu tutumunuzu tarihi bir cevap olarak değerlendiriyorum. Mevcut durum, tarihi ve değerli bir sonuç olarak görülmelidir.”

rasi yoluyla yürütecektir,” dedi. Fehim Işık, sıranın Hükümette olduğunu belirterek ekledi: “Kalıcı bir çözüm için anayasa değişikliği şarttır. Başta Kürtçe eğitim ve vatandaşlık tanımı olmak üzere demokratik adımlar atılmalı ve eşitlik temeli sağlamlaştırılmalıdır.”

Ayrıca Erdoğan, açıklamasında “Bundan sonra AK Parti, MHP ve DEM birlikte yürüyecek” demişti. Bu açıklama ne anlama geliyor? Gazeteci Günay Aslan bu açıklamayı şöyle yorumluyor: “PKK lideri Öcalan’ın, Erdoğan ve Bahçeli’nin paradigmasına destek vermek istediğini biliyoruz, ancak bu paradigmanın içeriğini bilmiyoruz. Yapılan görüşmelerin içeriğini de bilmiyoruz ama Bahçeli, Erdoğan ve Öcalan arasında en azından bir heyet aracılığıyla İmralı ile bir diyalog olduğunu biliyoruz. Devletin İmralı’daki görüşmelerinin yanı sıra böyle bir trafik de var. Erdoğan’ın ‘AKP-MHP-DEM Parti ile birlikte kalkıp yürüyeceğiz’ sözü, Öcalan ile yapılan bir anlaşmanın işareti mi, yoksa muhalefeti DEM Parti’ye karşı güvensizleştirme amacı mı taşıyor, bu net değil. Ancak her iki

ihtimal de doğru olabilir.”

Parlamento Süreci ve Anayasa Değişikliği

Silahların imhası üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan, Meclis’te bir komisyon kurulacağını belirtti. Yasal düzenlemeler Parlamento çatısı altında yapılacak. Komisyon üyelerinin nasıl belirleneceği, rol ve görevlerinin ne olacağı henüz net değil. Ayrıca, Türkiye’nin mevcut koşullarında yeni ve demokratik bir Anayasa’nın yapılması pek mümkün görünmüyor.

Anayasa konusunda Günay Aslan, demokratik bir metin çıkma ihtimalinin düşük olduğunu iddia ediyor: “Erdoğan’ın, ‘tek kişilik cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi’ rejimini sürdürmek ve kabul ettirmek için yeni bir Anayasa’ya ihtiyacı var. Bu anayasanın Laik ve Kemalist anayasa yerine, Türkçü ve İslamcı bir anayasa olmasını istiyorlar. Türkiye yeni yüzyılda, Türk-İslam ideolojisi temelinde bir ulusal strateji yürütüyor. Kürtleri de bu rejimin bir parçası olarak İslam içinde görüyor

ve onlara dini bir misyon yüklüyor. Bu nedenle, bu yeni anayasanın demokratik olma ihtimali yok.”

Taşçier ise Anayasa’nın iki maddesine dikkat çekerek, 42. ve 66. maddelerin acilen değiştirilmesi gerektiğini dile getiriyor: “Mevcut Anayasa tamamen Kürtlere karşıdır. İçinde Kürtlerin haklarını, kimliğini, kültürünü, dilini inkârı barındırıyor ve asimilasyon esası üzerine kurulmuş. Bu yüzden mevcut Anayasa tamamen değiştirilmelidir. Kapsamlı bir değişiklik için zaman lazım ama 42. ve 66. maddeler hızla değiştirilmeli. Zira bu iki madde doğrudan Kürtlerin dili, kimliği ve kültürünün önünde engel teşkil ediyor. Bu iki maddenin değiştirilmesiyle Kürtler kimliklerini yaşayabilir ve anadilde eğitimin önü açılabilir.”

Kürtlerin beklentisi, sürecin resmi bir şekilde yürümesi. Gazeteci Fehim Işık, bu sürecin sadece devlet ve PKK ile yürümeyeceğini belirtiyor: “Onlar bu sürece öncülük edebilirler ama Parlamento sorumluluk üstlenmeli. Ayrıca toplumun da bir rolü olmalı. Bunlar olmazsa süreç ilerlemez.” Siyasetçi Taşçier de komisyonun öne-

mini şöyle vurguluyor: “Parlamento çatısı altında bir komisyon kurulmalı. Bu komisyon en az 40 kişiden oluşmalı ve akıl insanlar, sivil toplum kuruluşları, Kürdistan partiler ve Kürt meselesinin çözümü için çaba gösteren kişilerle konuşup onların fikirlerini almalı. Bu şekilde projenin temeli genişler.”

Hükümetten ve Devlet kanadından gelen açıklamalar

PKK'nin silahlarını imha etmesinin ardından gözler Devlet ve Hükümet kanadına çevrildi; artık adım atma sırası hükümetteydi. İlk açıklama Devlet Bahçeli'den geldi. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, PKK'nin silah imha töreninin ardından yaptığı açıklamada, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın sözünü tuttuğunu ve taahhütlerinin arkasında durduğunu belirtti. Bahçeli, “Gerçekten de hem Türkiye'miz hem de bölgemiz için olağanüstü günler yaşıyoruz,” dedi.

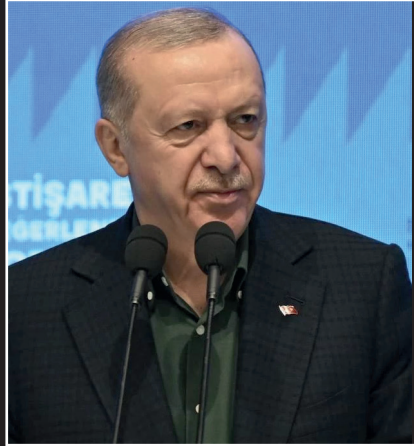
Aynı gün Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Erdoğan, PKK'nin silah imha töreniyle ilgili olarak X hesabından bir mesaj paylaştı. Erdoğan, “Bu-

Mahpusların Serbest Bırakılması ve Operasyonların Durması

Artık ilk adım olarak Türkiye Devleti'nin PKK ve Rojava'ya yönelik operasyonları durdurması, ardından da anayasa değişikliği çalışmalarına başlaması gerekiyor. PKK davası tutukluları ve siyasi mahpusların da derhal serbest bırakılma-

gün atılan bu önemli adımın hayırlara vesile olmasını diliyorum. Ülkemizin güvenliği, milletimizin huzuru ve bölgemizde kalıcı bir barışın inşası için yürüdüğümüz bu yolda, Allah hedeflerimize ulaşmayı nasip etsin,” ifadelerini kullandı.

Erdoğan, ertesi gün de AK Parti'nin Ankara Kızılcahamam'daki 32. İstişare ve Değerlendirme Kampı'nda PKK'nin silah bırakması konusuna değinerek şunları söyledi: “Dün de örgüt, aldığı kararı yerine getirdi ve özellikle bir tö-

ra yönelik saldırılar da durdurulmalı. Eğer operasyonlar devam ederse, süreç de zaten devam edemez. Belli ki devlet içindeki bazı güçler, mevcut rantiyeciler ve Erdoğan'a bağlı kesimler ellerini güçlendirmek istiyor ve bunun için de provokasyonlarını sürdürüyorlar. Bu büyük bir sorun. Eğer çözülmezse, ortada bir süreç de

renle silah bıraktı. 47 yıllık terör belası, dünden itibaren inşallah sonlanma sürecine girdi. Türkiye dün uzun, acı dolu bir sayfayı kapatmaya başladı. Bugün, unutmayalım ki yeni bir gündür. Bugün, tarihte yeni bir sayfa açılmıştır. Bugün, büyük Türkiye'nin, güçlü Türkiye'nin, Türkiye yüzyılı'nın kapıları sonuna kadar açılmıştır.” Erdoğan, ayrıca Meclis'te bir komisyon kurulacağını belirterek, “Bugünden itibaren AK Parti, MHP ve DEM birlikte yürüyecektir,” dedi. Ana muhalefetten de destek geldi. CHP Genel Başkanı Özgür Özel, silahların yakılması töreni için “Memnuniyet verici” diyerek şunları ekledi: “Tam bir barış, adalet ve demokrasinin uygulanmasıyla mümkündür. Süreç, Meclis'te hızlı ve kararlı adımlarla yürütülmelidir.”

Gazeteci Aslan ise komisyonun kurulmasını bir formalite olarak görüyor: “Meclis Başkanı'nın inisiyatifıyla kurulacak ve çalışma alanı da silahsızlanma süreci üzerine olacak. Yani komisyon, Kürt sorununa siyasi açıdan bakmayacak. Eğer Meclis siyasi meseleyi ele almazsa ve Kürtlerin ulusal-demokratik talepleri, özellikle anadilde eğitim, bu platformda tartışılmaz ve siyasi bir yol bulunmazsa, çözüm nasıl olacak?”

sı gerekiyor. Birkaç ay önce ceza kanununda yapılan bir değişiklikle bazı mahpuslar serbest bırakılmıştı ancak beklendiği gibi kapsamlı bir tahliye gerçekleşmedi.

Fehmi Işık, güvenin tesisi için bazı adımların atılması gerektiğini söylüyor. Başta hasta tutuklular olmak üzere siyasi mahpusların zamanla serbest bırakılması gerektiğini belirten Işık, Kürtlere yönelik saldırılara da dikkat çekiyor: “Ayrıca Kürt savaşıyla-

kalmayacak.”

Rojava'nın Durumu

Belirsiz konulardan biri de Rojava'nın durumu. Rojava bu süreçte nasıl bir yer alacak? Türkiye hükümeti, YPG'yi PKK'nin bir kolu olarak görüyor ve YPG'nin de silah bırakıp Suriye ordusu saflarına katılması gerektiğini söylüyor. Kürtler ise Rojava meselesini “kırmızı çizgi” olarak görüyor ve Rojava'ya müdahaleyi barış sürecinin

önünde bir engel olarak değerlendiriyor.

Işık, Rojava'nın şimdiden süreçten fayda sağladığını belirterek sözlerine şöyle devam ediyor: "Şüphesiz, bu süreç ilerlerse Rojava'yı da etkileyecektir ama bu, Rojava'nın zarar göreceği anlamına gelmez. Rojava'nın şimdiden bu süreçten fayda gördüğünü söyleyebiliriz. Türk devletinin Rojava'ya yönelik saldırıları durdu. İki taraflı gayriresmi bir ateşkes var. Eğer Kürtler birlikte ve tek ses olarak hareket ederse kimse Rojava'nın statüsünün önüne geçemez. Rojava'nın eli çok güçlü."

Taşçier ise Rojava ve Kuzey'in kaderini birbirinden ayrı görmüyor: "Rojava ve Kuzey meselesini birbirinden ayrı ele alamayız. Rojava'daki olaylar doğrudan Kuzey'i etkiliyor. PKK'nın silah imha kararı da Rojava'yı olumlu etkileyecektir."

Aslan ise Rojava'nın durumuna endişeyle bakıyor ve şüphelerini şöyle dile getiriyor: "Rojava, 2012-2015 çözüm sürecinde olduğu gibi şimdi de en önemli mesele. O zaman Türkiye, Kürtleri ÖSO ile konuşma-

ya zorluyordu ama bu süreç başarılı olmadı. Şimdi de Kürtleri HTŞ ile konuşmaya ve onların deyimiyle 'Suriye ordusu içinde erimeye' zorluyorlar ama bu kabul edilemez. Türkiye, Rojava'da özerk bir yönetim ve yerel bir savunma gücü istemiyor, onların dağıtılmasını istiyor. Bu yüzden bu süreç de başarısız olabilir."

Kürtlerin Sürece İnancı Yok

Tarih boyunca Kürtlerin başına gelen tecrübeler nedeniyle, Kürtler bu sürece de şüpheyle bakıyor ve güvenmiyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş savaşı sırasında Kürtlere Federasyon sözü verilmiş, ancak bu söz daha sonra unutulmuş ve devlet kurulmuştu.

Peki, bu süreçle Kürtler bir kez daha mı kandırılacak? Kürtlerin siyasi tarihine baktığımızda, siyasi manevralar ve aldatmalarla sıkça karşılaşyoruz. Bu tür oyunların Kürtlerin başına defalarca geldiğini görüyoruz. Örneğin Dr. Qasimlo, müzakere masasında katledilmişti. Bu yüzden Kürtler sürece şüphe ve endişeyle bakıyor ve devlet tarafına hiç güvenmiyorlar.

Günay Aslan, bu konuya özellikle dikkat çekmekle birlikte, Kürtlerin de artık eski Kürtler olmadığını belirtiyor. Aslan, endişelerini şöyle dile getiriyor: "Yeni bir oyun olabilir ve zaten öyle görünüyor. Ama Kürtlerin hafızası balık hafızası değil; en az 50 yıldır bu devletle savaşıyorlar. Artık tecrübeliler. Bu yüzden bu sefer Kürtlerin aldatılmayacağını düşünüyorum ve umuyorum. Aynı zamanda onurlu, kalıcı ve adil bir barış için sonuna kadar fedakârca ve kararlılıkla hareket edeceklerini düşünüyorum ve umuyorum. Gerçekten de artık sıra devlet tarafında ve sonuç, onun tavrına göre belli olacak."

Fehim Işık da aldatma politikalarına dikkat çekerek devletin tüm çıkarlarını koruduğunu ve aldatıcı olduğunu belirtiyor. Işık, sözlerine şöyle devam ediyor: "Ama Kürtler de artık dünyanın Kürtleri değil. Artık güçlüler, etkililer ve uluslararası alanda da rollerini oynayabilirler. Bu, Kürtler için büyük bir kazanımdır ve Kürtler bu kazanımlarına inanmalıdır."

Millî Dayanişma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

Bariş sürecini yürütmek amacıyla TBMM bünyesinde bir komisyon kurulmasına karar verilmişti. 5 Ağustos 2025 günü TBMM Başkanlığı tarafından komisyonun ismi 'Millî Dayanişma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu' olarak açıklandı. Komisyonun 51 üyeden oluşması planlanıyordu; ancak İYİ Parti'nin üye vermeyi reddetmesi üzerine üye sayısı 48'e düştü.

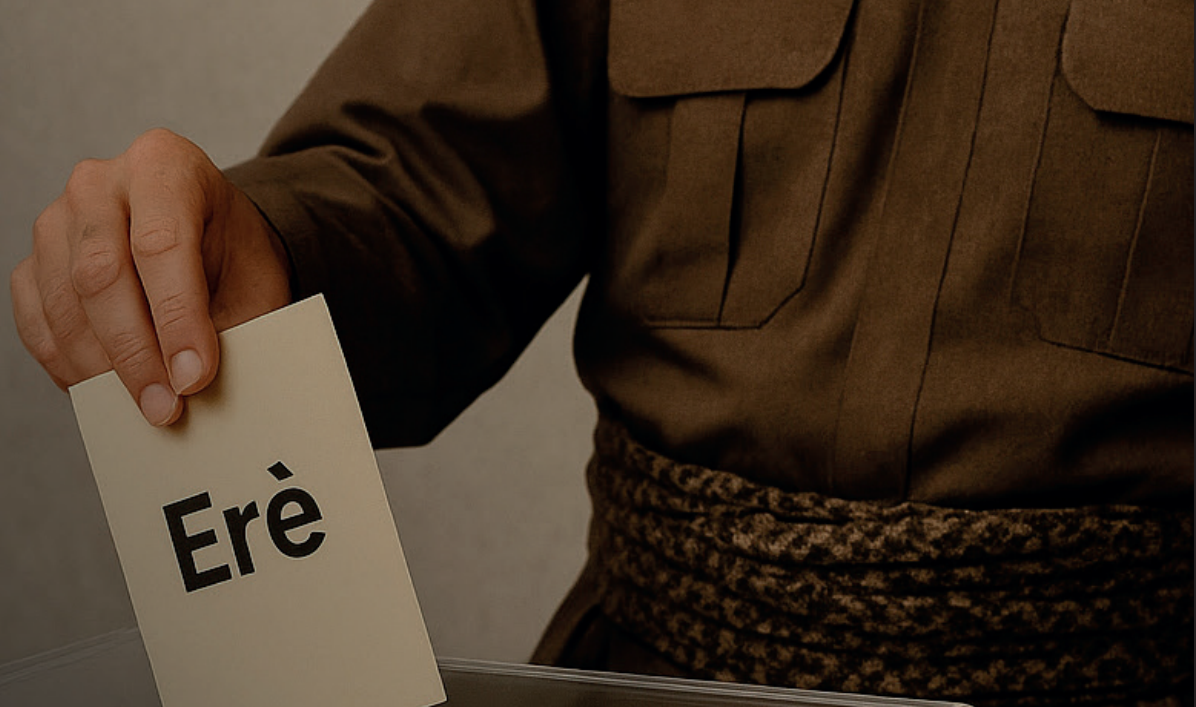
Parti	Üye Sayısı	Üyeler
Ak Parti	21	Abdulhamit Gül, Mustafa Şen, Kürşad Zorlu, Hüseyin Yayman, Cüneyt Yüksel, Sunay Karamık, Selami Altınok, Kemal Çelik, Mehmet Sait Yaz, Mahmut Atilla Kaya, Şengül Karslı, Mehmet Şahin, Ayşe Böhürler, Radiye Sezer Katırcıoğlu, Tahir Akyürek, Ali Kıratlı, Cevahir Asuman Yazmacı, Gökhan Diktaş, Burhan Kayatürk, Abdurrahman Babacan, Ersan Aksu
CHP	10	Murat Emir, Okan Konuralp, Nurhayat Altaca Kayışoğlu, Sezgin Tanrıku, Türkan Elçi, Turan Taşkın Özer, Oğuz Kaan Salıcı, Murat Bakan, Gökçe Gökçen, Mehmet Salih Uzun
DEM Parti	5	Gülistan Kılıç Koçyiğit, Meral Danış Beştaş, Saruhan Oluç, Cengiz Çiçek, Celal Fırat
MHP	4	Feti Yıldız, Levent Bülbul, Halil Öztürk, Yücel Bulut
Yeni Yol Partisi	3	Bülent Kaya, Emin Ekmen, Mustafa Bilici
YRP	1	Doğan Bekin
HÜDA PAR	1	Zekeriya Yapıcıoğlu
TİP	1	Ahmet Şık
EMEP	1	İskender Bayhan
DSP	1	Önder Aksakal
DP	1	Haydar Altıntaş

Li gor ropora Komîsyona Lêkolîna Bînpêkirina Mafê Jiyanê ku di bin Komîsyona Mafên Mîrovan ya TBMMê de cih digre, bilançoya şerê PKK û Devleta Tirkîyeyê wiya ye:

1984 - 2012	Hêzên Ewlehîyê	Sivîl	Gerîla	Tevahî mirî	Gundê şewitandî	Koçberî	Girtî
Tevahî	7,918	5,557	22,101	35,576	4,000	380,000 - 1,000,000	119,000

Koma Aloziyê, ku navenda wê li Belçikayê ye jî li ser vê şerê raporek amede kiribû. (Di raporê de, hejmara mirêyên li derveye sînor cih negirtîyê)

2013 - 2025	Hêzên ewlehîyê û Xebatkarên Dewletê	Sivîl	Gerîla	Tevahî
Tevahî	1,501	875	4,851	7,227

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu devlet olma yolunda bir pasaportdur

Kürdistan halkı, referandumla devlet olma belgesini
cebine koymuştur

Haber : M. Emin Demir

Kürdistan Bölgesi'nin bağımsızlık referandumunun üzerinden yaklaşık 8 yıl geçmesine rağmen, yararları ve zararları üzerine tartışmalar devam ediyor. Kimi Kürtler de dahil olmak üzere birçok kişi, o dönemin şartlarının referandum için uygun olmadığını savunurken, diğer bir kesim ise "Kürdistan Bölgesi Bağımsızlık Referandumu"nun en uygun ve doğru zamanda yapıldığını düşünüyor. Bu görüşe göre, Peşmerge'nin IŞİD'e karşı mücadelede oynadığı önemli rol, Kürdistan Bölgesi'ne dünya çapında büyük bir saygı kazandırmıştı. Ayrıca, Irak'ın zayıf durumu ve Peşmerge'ye karşı koyacak askeri bir gücünün olmaması, Güney Kürdistan topraklarının %95'inin Peşmerge kontrolünde olduğu o dönemi en uygun zaman kılıyordu.

Kürtler, büyük bir destekle Kürdistan'ın bağımsızlığı yönündeki iradelerini ortaya koydular. Ancak bölgesel ve uluslararası koşullar ile Irak, İran ve Türkiye'nin sert karşıtlığı nedeniyle bağımsızlık süreci henüz bir sonuca ulaşmadı. Uygun koşullar oluştuğunda, Güney Kürdistan elindeki bir tapu niteliğindeki bağımsızlık referandumu sonuçlarını kullanabilir.

Bu yazıda, Kürdistan Bölgesi Referandumu'nun kazanımlarını ve kayıplarını Süleymaniye Üniversitesi'nden Profesör Kaiwan Azad Enwer ve PDK eski Milletvekili politikacı Beyar Doskî ile konuşacağız. Referandum Kararı Neden Alındı? Güney Kürdistan Kürtleri, 2003'te Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasının ardından daha uygun koşullar olmasına rağmen bağımsızlıklarını ilan etmemişken, neden daha sonra referandum kararı aldılar?

Prof. Dr. Kaiwan Azad Enwer, Kürdistan Bölgesi'nin yasal ve anayasal bir hak olarak referandum kararı alıp uyguladığını belirtiyor. Enwer, "Irak'ın insan haklarına gerçek anlamda inanmaması nedeniyle Kürdistan referandum yapma kararı aldı," diyor.

Politikacı Beyar Doskî ise referandumun zamanlamasına dikkat çekerek uluslararası kamuoyunun henüz hazır olmadığını iddia ediyor: "Uluslararası ve bölgesel durum, bağımsızlık ilanı için uygun değildi."

Referandumun Kazanımları ve Kürtlerin İttifaksızlığı

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu'nun en büyük kazanımlarından biri, Güney Kürdistan halkının kendi iradesiyle bağımsızlık istediğini ispatlaması ve tartışmalı bölgeler de dahil olmak üzere referandum sonuçlarının Kürtlerin eline bir tapu gibi geçmesiydi.

Kaiwan Azad Enwer, referandumun kazanımlarına ilişkin şunları söyledi: "En büyük kazanım, tüm dünyanın, iyi ilişkiler ve uygun koşullar olduğunda Kürtlerin bağımsızlıklarını ilan edeceğini öğrenmesiydi."

Beyar Doskî ise bu konuda Kürtlerin kendi içindeki anlaşmazlıklarına dikkat çekiyor: "Kürtler arasında birlik yoktu. Bir Kürt gücü Irak ile

anlaştı ve Kürtler bölündü. Bu durum, Kürdistan'ın büyük bir kırılma yaşamasına neden oldu. Ayrıca Türkiye ve İran da Kürdistan'a karşıydı."

Bağımsızlık İlanı Mümkün müydü?

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu dünya çapında yankı uyandırdı ve başta komşu ülkeler olmak üzere herkes, Kürtlerin referandumdan çıkan güçlü sonuçların ardından nasıl bir adım atacağını merak ediyordu. Peki, hemen bağımsızlık ilanı etmek mümkün müydü ve eğer edilseydi ne olurdu?

Kaiwan Azad Enwer, bağımsızlık ilanı önündeki bazı büyük engellerden bahsediyor: "Bağımsızlık ilanı için ekonomik sorunların olmaması gerekir. Özellikle maaş ödemeleri. Toplumun ekonomik olarak sorunsuz olması lazım. Ekonomik altyapı hazırlanmalı ve ülke içinde gerekli tedbirler alınmalıydı. Özellikle tarım, hayvancılık ve ticaret, yani kendi kendine yetebilecek yerli üretim. Kürdistan'ın yaşamı, Türkiye ve İran'dan gelen ürünlere bağılıydı. Bu da bağımsızlık ilanı önündeki en büyük engeldi."

Doskî, tüm olumsuzluklara rağmen

Prof. Dr. Kaiwan Azad Enwer

Beyar Doskî

referandumun bir belge olarak Kürtlerin elinde kaldığını ve uygun koşullarda kullanılabileceğini söylüyor.

Kürdistan Bölgesi Bağımsızlık Referandumu Süreci

7 Haziran 2017’de dönemin Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani, Kürdistan Demokrat Partisi (KDP), Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB), Kürdistan İslami Birlik Partisi ve diğer birçok siyasi parti ve hareketle bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda bağımsızlık referandumunun 25 Eylül 2017’de yapılması kararlaştırıldı.

Tüm bölgesel ve uluslararası baskılara rağmen Kürtler referandum kararından geri adım atmadı ve Kürdistan Parlamentosu 15 Eylül 2017’de Bağımsızlık Referandumu kararını onayladı. Kürt, Türkmen,

Hristiyan (Asuri, Süryani, Keldani ve Ermeni) ve Ezidi Kürtlerden oluşan 68 parlamenterin katıldığı oturumda karar 65 oyla kabul edildi. O dönemde Kürdistan Parlamentosu’nda 111 sandalye bulunuyordu. Planlandığı gibi 25 Eylül 2017’de Kürdistan Bağımsızlık Referandumu yapıldı. Referandum, Kerkük, Şengal ve Kürdistan Bölgesi sınırları dışındaki diğer bölgelerde de gerçekleştirildi. Toplam 4 milyon 581 bin 255 seçmenden 3 milyon 85 bin 935’i sandığa gitti. Katılım oranı %72 olurken, 2 milyon 861 bin 471 kişi “evet” oyu kullandı. Kürt halkı, %92,73 gibi ezici bir çoğunlukla bağımsızlık referandumuna destek verdi.

Dönemin Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani, referandumdan sonra, “Kürdistan halkı, referan-

dumla bağımsızlık iradesini dünyaya göstermiştir ve tüm dünya Kürt halkının iradesine saygı duymalıdır,” dedi. Barzani ayrıca komşu ülkelerle ilişkileri geliştirmek istediklerini ve Bağdat ile diyaloga hazır olduklarını belirtti.

Beyar Doski, referandumun önemini şu sözlerle ifade ediyor: “Zulüm altındaki bir milletin kendi bağımsızlık mesajını dünyaya ilan etmesi ve devlet olma hakkını talep etmesiydi. Devletsizlik nedeniyle Kürtler bölünmüş ve Kürdistan işgal edilmiştir. Kürt halkının sesini dünyaya duyurmak çok önemliydi. Bu, Kuzey, Doğu ve Batı’daki parçaları da etkiledi ve Kürt halkının bilincini yükseltti. Kürt halkının iradesini dünyaya ulaştırdı.”

Prof. Enwer, uluslararası desteğin

Bölgesel ve Uluslararası Tepkiler

Kürdistan Bağımsızlık Referandumu, tüm baskılara rağmen planlanan tarihte yapıldı ve halktan büyük destek gördü. Referandumun ardından başta Irak, Türkiye ve İran olmak üzere sert tepkiler geldi.

Irak:

Dönemin Irak Başbakanı Haydar el-İbadi, referandumu yasa dışı ilan ederek sonuçların iptal edilmesini istedi ve gerekirse Irak’ın toprak bütünlüğünü korumak için askeri güç kullanabileceklerini söyledi.

Türkiye:

Türkiye, referandumu Irak’ın toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak gördü ve sınır güvenliği konusundaki endişelerini dile getirdi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Güney Kürdistan ile olan sınır kapılarını kapatacaklarını ve Kürdistan petrolünün ihracatını durduracaklarını açıkladı. Erdoğan’ın o dönemdeki “Vanayı kapatırsak aç kalırsınız” sözleri hâlâ Kürtlerin hafızasındadır.

İran:

İran da referanduma karşı çıkarak Irak’ın toprak bütünlüğünü desteklediğini ve bu durumun bölgede istikrarsızlığa yol açabileceğini belirtti.

Uluslararası Toplum:

ABD ve Avrupa Birliği gibi güçler, Irak’ın toprak bütünlüğünü tehlikeye attığı gerekçesiyle referandumu eleştirdi ve taraflara diyalog çağrısı yaptı. ABD, Başkan Mesud Barzani’den referandumu iptal etmesini veya ertelemesini istedi. Ancak Barzani, ABD’den Kürdistan’ın hakları için bir garanti talep etti ve bu garanti verilmeyince referandumdan geri adım atmadı.

BM:

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, 25 Eylül 2017’de yaptığı açıklamada, Erbil ile Bağdat arasındaki sorunların diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğini belirtti.

olmamasını referandum sürecinin başarısızlığının en büyük nedeni olarak görüyor ve özellikle ABD, AB gibi büyük güçlerin ve komşu ülkelerin bu hakka karşı çıktığını söylüyor. Enwer, Kerkük'ün Türkiye için bir "kırmızı çizgi" olduğunu ve İran'ın da Kerkük'süz bir Irak'ın zayıflayacağından endişe ettiğini ekliyor.

16 Ekim Olayları

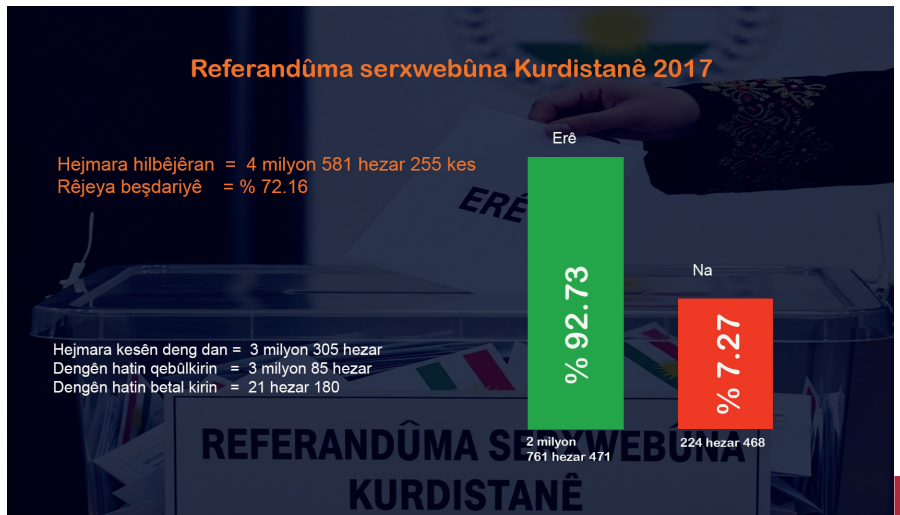
Ekim 2017'de Irak, Kürdistan'dan Kerkük de dahil olmak üzere tartışmalı bölgelerin teslim edilmesi-

ni talep etti. Kürdistan'ın bu talebi reddetmesi üzerine, Irak, İran ve Türkiye'nin anlaşmasıyla Irak ordusu, Haşdi Şabi'nin desteğiyle 16 Ekim 2017'de Kerkük'teki Peşmerge'ye saldırdı. KYB'ye bağlı bir grup Peşmerge'nin Irak ordusuyla anlaşarak çekilmesinin ardından Kerkük, Irak ordusunun eline geçti. 17 Ekim'de ise Şengal savaşı bir şekilde Irak ordusuna teslim edildi. Böylece tartışmalı bölgelerin büyük bir kısmı Irak ordusu ve Haşdi Şabi'nin kontrolüne girdi. Enwer, bu süreçte askeri yetersizliklere ve Kürtlerin kendi içindeki anlaşmazlıklarına da dikkat çekiyor: "Kürdistan'ın askeri altyapısı yeterli düzeyde değildi. Referan-

dumu gönülsüzce destekleyen bazı partiler, Irak ile anlaşta ve referanduma karşı durdu. Kerkük'te direniş gösterilseydi, Irak yenilgiye uğrayabilir ve uluslararası güçler devreye girebilirdi. Irak hükümeti referanduma karşı güç ve silah kullandı. ABD ve diğer büyük devletler ise buna tepki göstermedi, aksine Irak'ı destekledi." Doskî ise referandum sonrası süreç ve Kerkük ile diğer tartışmalı bölgelerin kaybedilmesi hakkında şunları söyledi: "Kürtler zayıfladı ve şimdi maaşlarını alabilmek için her türlü tavizi veriyorlar. Kürtler, Irak karşısında zayıf düştü. Aydınlar da dahil olmak üzere halkın umudu kırıldı."

Dönemin Kürdistan Bölgesi Başkanı Mesud Barzani, referandumdan sonra, "Kürdistan halkı, referandumla bağımsızlık iradesini dünyaya göstermiştir ve tüm dünya Kürt halkının iradesine saygı duymalıdır," dedi.

Coğrafya ile Siyaset Arasında: Suriye'nin Birliği Rojava sınırında sona eriyor...

Dr. Younes Behram

Suriye'deki karmaşık gerçeklikler karşısında, gelecekteki devletin şekli ve bileşenleri arasındaki ilişkiler, başta Kürtler ve Araplar olmak üzere, üzerine sorular yeniden gündeme geliyor. Şam'daki merkezi otorite kendini birliğin garantörü olarak sunmaya çalışsa da, etnik, dilsel ve kültürel kimlikleri göz ardı ederek herkesi tek bir kimlikte eritmeye yönelik girişimler, sadece daha fazla dışlanma ve çatışma doğurdu. Bu bağlamda, "çoğunluk" ve "azınlık" kavramları Suriye toplumunun bileşenlerini tanımlamak için sık sık kullanılıyor. Ancak bu kavramlar, siyasi meşruiyeti yeniden çizme amacı taşıyan söylemlerde çoğu zaman fazlasıyla basite indirgeniyor ve yanıltıcı olabiliyor. Dürziler (Cebel el-Arab'da) ve Aleviler (Suriye sahilinde), siyasi veya sosyal anlamda "azınlık" olarak görülemez; onlar, bu topraklara kök salmış Suriyeli Araplardır, devletin inşasına ve ulusal mücadeleye katkıda bulunmuşlardır, kültürel ve tarihsel uzantılara sahiptirler. Aynı şekilde "Sünniler"i siyasi bir çoğunluk gibi sunmak da yanıltıcıdır; çünkü Suriye'nin yapısı bu mezhepsel basitleştirmelerin çok ötesindedir. Kürtlerin hikâyesi ise farklıdır ve onları "Arap bir devletin içindeki azınlık" olarak tanımlamanın ötesine geçer. Kürtler, özgün bir halktır; bağımsız bir dili konuşur ve Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğusunda — Afrin, Kobani ve Cezire gibi — coğrafi olarak birbirine bağ-

lı alanlarda yaşarlar. Bu bölgelerdeki Kürt varlığı, İslam fetihlerinden önceye dayanır. El-Mesudi'nin Muruc ez-Zeheb ve Yakut el-Hamavi'nin Mu'cem el-Buldan gibi tarihî kaynaklar, bu bölgelerde Kürt kabilelerinin yüzyıllar öncesinden beri var olduğunu belirtir; hatta Arap orduları Hicaz ve Yemen'den Şam topraklarına varmadan önce bile. Kürt bölgelerinin Suriye devletine dâhil edilmesi, içsel bir toplumsal sözleşmenin değil, Birinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgeci güçler tarafından yapılan bölünmelerin, özellikle de 1916 tarihli Sykes-Picot Anlaşması'nın sonucudur. Fransa, Suriye üzerinde manda yönetimi kurmuş ve ülkenin sınırlarını etnik yapıyı dikkate almaksızın çizmiş; Kürt bölgeleri, halkının rızası veya referandumu olmadan yeni kurulan Suriye adlı devlete daha sonra Suriye Cumhuriyeti katılmıştır.

Kürtler ve Araplar Çek ve Slovaklar gibi ayrılabilir mi?

Bu durum, Doğu Avrupa'da yaşananlara oldukça benzemektedir. Çek ve Slovak halkları, bir süre Çekoslovakya adlı ortak bir devlette birlikte yaşamaya zorlanmış, ancak 1990'larda komünist sistemin çökmesinden sonra barışçıl bir şekilde ayrılarak iki bağımsız cumhuriyet kurmuşlardır. Buradan çıkarılacak ders açıktır: Zorla sağlanan birlik, istikrar getirmez; sadece patlamayı erteleyebilir ya da derinleşmiş bir çatışma yaratır.

Bugün Suriye'deki Kürtler, illa ayrılmak istemiyorlar. Net haklar talep ediyorlar: Ulusal kimliklerinin tanınması ve kendi bölgelerini demokratik, sivil ve adem-i merkeziyetçi bir sistem içinde yönetme hakkı. Bu talep, bölünme veya ayrılma anlamına gelmez; aksine, boyun eğme ve hâkimiyet yerine, eşitlik ve saygı temelinde gerçek bir ortaklık anlamına gelir. Ancak Şam'daki merkezi

yönetim hem siyasi hem düşünsel olarak bu talepleri görmezden gelmeye devam eder ve etnik çoğulluğu tanıyan herhangi bir adem-i merkeziyetçi modeli reddederse, Kürtlerin siyasi tercihlerini yeniden değerlendirmesi kaçınılmaz olabilir. Çekler ve Slovakların yaptığı gibi, barışçıl bir ayrılık, bir tehdit değil, zoraki bir birlikte yaşam krizinden akılcı bir çıkış yolu olabilir. Kürt bölgeleri başlangıçta "Arap" değildi ve Suriye devletine halkın özgür iradesiyle katılmadı. Bu nedenle, Kürtlere özerklik tanınması gündeme geldiğinde "Suriye'nin bölünmesi"nden söz edilmesi, gerçekte Suriye devletinin de dışsal temellerle ve mutabakata dayanmadan kurulduğu gerçeğini perdelemektedir.

Geleceğin Suriye'si inkâr veya bastırma ile değil; bu çok katmanlı yapının ve tüm bileşenlerin — Kürtler dahil — haklarının açıkça tanınmasıyla inşa edilebilir. Ya yeni bir Suriye, vatandaşlık, çoğulculuk ve ortaklık temeli üzerinde kurulur; ya da geçmişin hataları tekrar edilerek içten parçalanma tehdidi devam eder.

Paris'te devam eden Rojava (Kuzey ve Doğu Suriye Demokratik Özerk Yönetimi - AANES) ile Suriye merkez hükümeti arasındaki müzakereler, Suriye İç Savaşı'nın ardından bölgenin yeniden yapılandırılması sürecinde kritik bir dönüm noktasına işaret ediyor. Bu analiz, Lübnan'daki önceki görüşmelerin başarısızlığı, ABD'nin Paris'teki arabuluculuğu, Fransa'nın inisiyatifi, Türkiye'nin dayatmaları ve ABD'nin politikalarında gözlemlenen değişim ışığında, mevcut durumu ve Suriye'yi bekleyen olası senaryoları akademik bir perspektifle ele almaktadır.

Mevcut Durum ve Müzakerelerin Arka Planı

2024 sonlarında Esad rejiminin yıkılmasının ardından Şam'da Ahmed Şara liderliğinde yeni bir hükümet kuruldu. Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ve Halk Koruma Birlikleri (YPG) öncülüğündeki Rojava, 2012'den beri

kendi yönetiminde bir özerkliğe sahip. Mart 2025'te Şam'da, SDG'nin Suriye ordusuna entegre edilmesini ve bölgelerinin Şam'a bağlanmasını amaçlayan bir anlaşma imzalandı. Ancak bu anlaşma pratikte sorunlarla karşılaştı. Lübnan'daki müzakerelerin başarısız olmasının ardından Fransa inisiyatif olarak bu süreci Paris'e taşıdı. Lübnan'da, Tom Barrack öncülüğündeki Amerika, Rojava'ya beş özel koşul dayatmaya çalıştı.

Paris Müzakereleri ve Uluslararası Aktörlerin Roller

Basın kaynaklarına göre, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile Şam yönetimi arasında Paris'te yapılması planlanan görüşmeler bazı ertelemelerle karşılaştı, ancak yakın zamanda gerçekleşmesi bekleniyor. Bu görüşmeler Fransa, Suriye ve Amerika'nın ev sahipliğinde yürütülüyor ve "10 Mart anlaşmasını" hayata geçirme çabası olarak görülüyor. Ancak bu müzakerelerin içeriği tamamen dış güçlerin talep ve baskılarının gölgesinde şekilleniyor.

Yıllarca IŞİD'e karşı mücadelede SDG'nin ana ortağı olan Amerika, şimdi Suriye Özel Temsilcisi Tom Barrack yönetiminde yeni bir politika izliyor. Bu politika "tek Suriye, tek millet, tek ordu" temeline dayanıyor ve Rojava için her türlü özerk veya federal statüye şiddetle karşı çıkıyor. Barrack'ın New York'taki açıklamaları bu değişimi açıkça ortaya koyuyor: "Suriye'de özgür bir Kürdistan için hiçbir işaret yok. Aynı bir SDG devleti kurulacağına dair bir işaret de yok. Var olan tek şey, üniter Suriye devletidir."

Müzakere Masasındaki 5 Kritik Madde
Siyasi kulislarda tartışılan bilgilere göre, Amerika ve müttefikleri Özerk Yönetim'in şu beş temel maddeyi kabul etmesini sağlamaya çalışıyor:

1. Stratejik Bölgelerden Vazgeçilmesi: Deyrizor, Rakka, Tabka ve Haseke gibi bölgelerin idari ve güvenlik açısından Şam hükümetine devredilmesi isteniyor.

2. Anayasal Yerine İdari Çözüm: Rojava'nın statüsünün anayasal olarak tanınması yerine, sadece bazı idari düzenlemeler ve sınırlı bir adem-i merkeziyet (yerinden yönetim) öneriliyor.

3. Kurumların ve Enerji Kaynaklarının Devri: Tüm resmi kurumların, sınır kapılarının ve özellikle petrol ve gaz gibi enerji kaynaklarının tamamen Şam'ın kontrolüne geçmesi

talep ediliyor.

4. Özerk Yönetimin Feshedilmesi: Temel amaç, Özerk Yönetim projesini sona erdirmek ve bölgeyi tamamen Suriye'nin merkezi sistemine bağlamaktır.

5. YPG'nin Suriye Ordusuna Katılımı: En hassas maddelerden biri, Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) silahsızlandırılması ve Halk Koruma Birlikleri'nin (YPG) feshedilerek Suriye ordusunun bir parçası olarak entegre edilmesidir.

Kürtler, kültürel ve yönetsel haklarını ve güvenliklerini korudukları için bu talepleri "kırmızı çizgileri" olarak gördüler ve reddettiler. Bunun üzerine Fransa inisiyatif olarak müzakereleri Paris'te devam ettirdi.

Şam Hükümeti Türkiye'nin Kontrolü Altında

Bu müzakerelerde Türkiye de önemli bir rol oynamaktadır. Şam hükümeti, Türkiye'nin onayı olmadan büyük kararlar alamamaktadır. Türkiye'nin, YPG'nin dağıtılması ve özerkliğin iptal edilmesi gibi talepleri, Amerika'nın talepleriyle örtüşmektedir. Bu durum, Amerika ve Türkiye arasında bir uzlaş olduğunu ve bunun da Şam'ın pozisyonunu etkilediğini göstermektedir. Türkiye'nin baskıları sadece Rojava üzerinde değil, aynı zamanda Şam hükümetinin de Kürtlere taviz vermemesi yönündedir.

Fransa'nın İnisiyatifi ve Amerika'nın Politika Değişikliği

Amerika'nın politikasının Türkiye'nin görüşlerine yaklaştığı bu tablo karşısında Fransa, bir denge kurmaya çalışan bir aktör olarak öne çıkıyor. Fransa'nın, Türkiye'nin Şam üzerindeki etkisinin aşırı güçlenmesinden ve Suriye'de teokratik bir devletin kurulma ihtimalinden endişe duyduğu belirtiliyor. Bu nedenle Paris, Rojava'nın çoğulcu ve seküler modelini istikrar sağlayıcı bir güç olarak görüyor ve müzakereler için inisiyatif olarak kötü senaryoların önüne geçmeye çalışıyor. Amerika'nın politika değişikliği ise birkaç faktöre bağlıdır. IŞİD'in yenilgisinden sonra Amerika'nın öncelikleri değişti. Yeni

Amerikan yönetimi, Suriye devletinin istikrarına ve bir NATO müttefiki olan Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesine daha fazla önem veriyor. Amerika artık kendisini SDG'ye bağımsız bir devlet kurma borcu altında hissetmiyor ve entegrasyonu tek çözüm yolu olarak sunuyor.

Suriye'nin Geleceği Belirsiz

Mevcut duruma göre birkaç senaryo ortaya çıkabilir:

- Sınırlı Bir Anlaşma: Kürtler ve Şam, sınırlı bir özerklik ve şartlı bir entegrasyon üzerinde anlaşabilirler. Ancak bu, büyük bir zorluk olan Türkiye'nin rızasına bağlı olacaktır.

- Yeni Çatışmalar: Müzakereler başarısız olursa, Rojava ve Şam arasında yeni çatışmalar çıkabilir. Bu da daha fazla istikrarsızlığa yol açacaktır.

- De-facto Bölünme: Merkezi hükümetin mecbur kalması durumunda Suriye, Rojava, Dürzi ve diğer bölgeler gibi gayri resmi olarak farklı parçalara bölünebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Paris müzakereleri Suriye için önemli adımlar olsa da, bu süreç oldukça zorludur. Kürtler haklarını korumak istiyor, ancak Amerika, Türkiye ve Şam'ın baskıları onları zor bir durumda bırakmıştır. Türkiye ve Amerika birlikte özerkliğin ortadan kaldırmak istiyor, ancak bu durum istikrarsızlığı artırabilir. Suriye gelecekte yukarıdaki yollardan birine yönelecektir, ancak en olası senaryo, zorla dayatılan sınırlı bir özerkliktir. Fakat bu sadece geçici bir istikrar getirecek ve temel sorunlar çözülmezse Suriye yeniden büyük bir krize sürüklenebilir. Paris müzakerelerinin sonucu sadece Kürtler için değil, tüm Suriye halkları için yeni bir dönemin başlangıcı olacaktır.

Kobani Destanı;

Melek ve Şeytanların savaşı...

Fetullah Kaya

Kobani, Bakûr ve Rojava sınırında Bakûra sınıksız sarılmış, mütevazı bir kasaba. 2014 sonbaharında, bu sakin toprakların üstüne karanlık bir gölge düştü. IŞİD, insanlığın utanç lekesi, barbarlığın en iğrenç haliyle geldi. Kara bayrakları rüzgârda dalgalanıyor, tankları tozu dumana katıyor, acımasız militanları kasabayı bir korku cehennemine çevirmek için kuşatıyordu. Amaçları keskin ve zalimdi: Kobani'yi ele geçirmek, Kürtleri silip sü-

mek ve korkudan bir imparatorluk inşa etmek. Sokaklar sessizliğe gömüldü, evler terk edildi, umutlar solmaya yüz tuttu. Düşman, zafere naraları atmaya hazır, ellerini ovuşturuyordu.

Ama Kobani'de bir ışık parlıyordu, sönmeyen, kırılmayan bir ışık: YPJ'nin cesur savaşçıları. Onlar, narin bedenlerinde koca bir halkın onurunu taşıyan kadınlardı. Saçları rüzgârda özgürce dans eder, gözlerinde özgürlük ateşi yanardı. Elleri silah tutar, yürekleri sevgiyle, inançla doluydu. Bu barbar sürüsüne karşı dimdik duruyorlardı. Bu, bir kasabanın savunusu değildi yalnızca; bu, bir milletin varoluş çığılığıydı.

Direnişin İlk Kıvılcımı

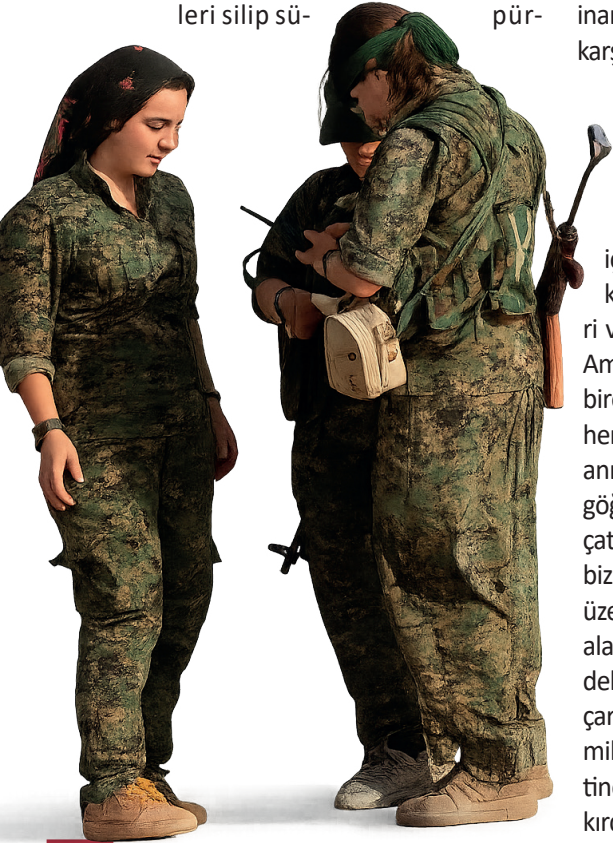
IŞİD'in saldırısı, Kobani'yi alevler içinde bıraktı. Top ve silah sesleri kulakları sağır ediyor, Tank mermileri ve roketler evleri un ufak ediyordu. Ama YPJ'nin savaşçıları, mevzilerinde birer kale gibi duruyordu. Arin Mirkan, henüz 20 yaşında, iki küçük yavrunun annesi, genç bir komutan, tüfeğini göğsüne bastırdı. İnce, kara kaşlarını çatmış, kararlı bir şekilde; "Bu toprak bizim!" dedi, sesi bir çığ gibi Kobani'nin üzerine yankılandı. "Kimse onu bizden alamaz!" Arkadaşları, onun gözlerindeki ateşi gördü, o ateşe tutundu. İlk çarpışmalar başladığında, IŞİD'in vahşi militanları bu narin kadınların cesaretine şaşırdı. "Bunlar şeytan!" diye haykırdı bir IŞİD komutanı, ama sesinde

korku titriyordu. Kim şeytan? Kim melek? Bunu Allah biliyordu, tüm dünya biliyordu.

YPJ'nin savaş melekleri, her sokakta, her yıkıntının arasında canlarını ortaya koyarak savaştı. Direnişin 20. günü, 5 Ekim 2014 akşamı, Arin ve arkadaşları Miştenur Tepesi'nde nöbetteydi. Tepe, tankların ve ağır silahların ateşi altında yanıyordu. Arin korkuyordu. Ama bu bir ölüm korkusu değildi; Kobani'nin düşecek olma ihtimali korkusuydu. Vücuduna bombalar bağladı, yoldaşlarının gözlerine son bir kez baktı. "Çetelerin eline geçeceğimize, kendimizi feda ederiz," dedi, sesi hem hüzünlü hem mağrurdu. Ve bir an geldi, kendini tankın önüne attı. Gökyüzü alevlerle kızıla boyandı. Arin, bir tırnağına bile değmeyecek 17 şeytan barbarı da yanında götürmüştü. O an, Kürt kadınlarının cesaretini, halına, toprağına, değerlerine bağlılığını tüm dünyaya haykırdı.

Savaşın Melekleri ve Karanlığın Gölgesindeki şeytanlar

Günler gecelere karıştı, Kobani 120 gün boyunca kan ve gözyaşı ile sınıandı. IŞİD, kasabanın yarısını ele geçirmiş, yıkıntılar arasında barbarlığını sergiliyordu. Ama YPJ savaşçıları, ruhlarıyla direniyordu. Onlar, savaşın melekleriydi; narin elleriyle tüfek tutar, cesur yürekleriyle ölüme meydan okurdu. Bir IŞİD militanı, titreyen bir sesle, "Bu kadınlar nasıl bu kadar güçlü?" diye sordu. Cevabı yoktu bu sorunun. Çünkü YPJ'nin

gücü silahlardan değil, özgürlüğe olan sarsılmaz aşktan geliyordu.

Kürtler, bu direnişle bir efsane yazıyordu. Peşmerge, PKK ve YPG, omuz omuza, tek bir yürekle çarpışıyordu. Düşman, Kobani'nin düşmesini beklerken zafer hayalleri kuruyordu. Ama her geçen gün, Kürtlerin birliği daha da büyüyor, daha da sarsılmaz hale geliyordu. Tarihte bir ilk yaşanıyordu: Kürt milleti, bölünmüşlüğü bir kenara bırakmış, ortak bir amaç için kenetlenmişti. Ve o an geldi...

- Peşmerge'nin serin rüzgâr taşıyan elleri,
- PKK'nın dağlardan yükselen gölgesi,
- YPG'nin sokaklara sinmiş direnci, aynı safta, aynı bayrağın gölgesinde birleşti.

Zafer gün ışığı ile geldi

120 günün sonunda, 26 Ocak 2015'te,

şafak ufukta daha canlı bir ışıkla doğdu. Gün Kürtlerin zaferi ile aydınlandı. YPJ savaşçıları, son bir hamleyle IŞİD'i Kobani'den kovdu. Arin'in arkadaşları, kasabanın kalbinde, ellerinde Ala kesik û sor û zer omuzlarında silahları ile duruyorlardı. Yüzlerinde zaferin buruk gülümsemesi, gözlerinde fedakârlığın sessiz gözyaşları vardı. Arkadaşlarının çoğu şehit oluş, toprağa düşmüştü; her biri, özgürlük için bir tohum olmuştu. Ama Kobani kurtulmuştu.

Sokaklar yeniden nefes aldı, yıkıntılar arasında umut filizlendi. IŞİD'in karanlığı yenilmiş, savaşın meleklerinin cesareti galip gelmişti. Kürtler, bu zaferle yalnızca bir kasabayı değil, bir milletin birliğini kazanmıştı. Düşman, şaşkınlık içinde, arkasına baka baka kaçarken, Kürt savaşçıları onları kovalıyordu. Kobani, özgürlüğün kutsal sembolü olmuştu.

Efsane Şehir

Kobani'nin sokakları kanla yıkandı, duvarları kurşunlarla dile geldi. Her karış toprak, ya bir direnişçinin mezarı ya da bir çocuğun sığınağı oldu. Ama bu, yalnızca bir şehir savaşı değildi. Bu, bir halkın kaderini kendi elleriyle yeniden yazdığı bir destandı.

Kobani'nin kurtuluşu, Kürtler arasında asırlar boyu unutulmayacak, ağıtlar yakılacak, şarkılar söylenecek bir efsaneye dönüştü. YPJ'nin narin ama çelikten iradeli savaşçıları, savaşın melekleri olarak anıldı. Onların fedakârlığı, bir milleti birleştirdi; Peşmerge, PKK ve YPG'nin omuz omuza direnişi, Kürt tarihinde altın bir sayfa açtı. Kobani, artık sadece bir kasaba değildi; direnişin, birliğin ve zaferin kutsal yurduydü. Ve bu destan, Kürt halkının yüreğinde sonsuza dek yankılanacaktı.

Pîremêrd: Modern Kürt Edebiyatı ve Kürt gazeteciliğinin öncü bir ismi

Kürt edebiyatı, basın tarihi ve eğitim alanında derin izler bırakmış çok yönlü bir entelektüel olan Tefik Mahmut Hamza, bilinen adı ile Pîremêrd 1867 yılında, Güney Kürdistan'ın Süleymaniye şehrinin Goyje mahallesinde dünyaya gelmiştir. Pîremêrd, köklü bir Kürt ailesinden gelmektedir; dedesi, 1850 yılına kadar özerk bir yönetim sürdüren Baban Beyliği'nde bir vezir olarak görev yapmıştır (Aşina, s. 15). "Pîremêrd" mahlası, Kürtçe'de "yaşlı adam" anlamına gelir ve onun bilge, deneyimli kişiliğini yansıtır. Ailesinin dini ve entelektüel arka planı, Pîremêrd'in erken yaşlarda ilimle temasını kolaylaştırmıştır. Klasik İslamî ilimlerin yanı sıra Arapça ve Farsça'yı da öğrenmiş, bu dillerde eserler verecek düzeye ulaşmıştır.

Genç yaşta medrese eğitimini tamamladıktan sonra Osmanlı devlet yapısı içinde çeşitli memuriyet görevlerinde bulunmuş; Beyrut, Şam ve Bağdat gibi kültürel merkezlerde yaşamıştır. Bu dönemde Kürt folkloru ve şiirine derin bir ilgi duymuş, bu alanda kendini geliştirmiştir.

1898 yılında Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid tarafından İstanbul'a davet edilmiş ve bir yıl burada kalmıştır. Pîremêrd'in eğitimi, klasik medrese sisteminde başlamış ve daha sonra Osmanlı modern mekteplerinde devam etmiştir. İstanbul'a giderek Hukuk Mektebi'ne kaydolmuş, fakat mezun olmadan geri dönmüştür (Namo, s. 23-25).

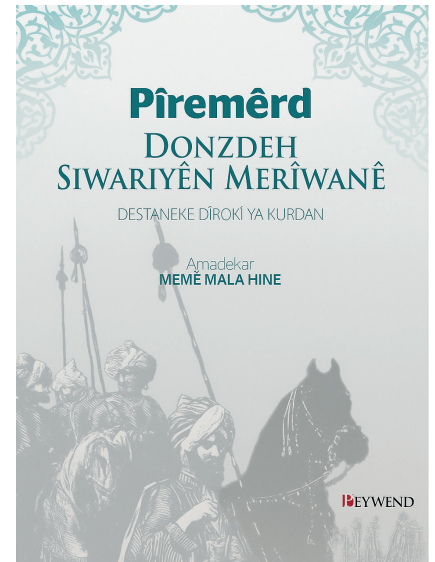
Bu dönemde aldığı eğitim, ona Tanzimat sonrası Osmanlı modernleşmesinin düşünsel arka planını kavrama imkânı sağlamıştır. Ayrıca bu yıllarda Osmanlı basınına yakından takip etmiş ve gazetecilikle ilgilenmeye başlamıştır. Gençlik yıllarında klasik Arap ve Fars edebiyatıyla tanışmış, özellikle Kürt şairler Nalî, Mewlewî ve Hacı Qadirî Koyî gibi isimlerden etkilenmiştir.

1907 yılında İstanbul'da Kürt Teavun ve Terakki Cemiyeti'ne katılmış ve bu cemiyetin gazetesinde başyazar olarak görev yapmıştır (Kaya, s.78). Bu süreçte Kürt dili ve kültürü üzerine yoğunlaşmış, edebi üretimine hız

vermiştir. 1909-1923 yılları arasında Türkiye ve Kürdistan'daki çeşitli bölgelerde (Hakkari, Beytüşşebap, Adapazarı, Amasya gibi) vali olarak görev yapmış, bu görevleri sırasında Kürt toplumunun eğitim ve kültürel ihtiyaçlarına odaklanmıştır (Malmisanij, s. 80).

Bir Şair ve Yazar olarak Kürt Edebiyatı için önemi

Pîremêrd, Kürt edebiyatında modernleşme sürecinin öncülerinden biridir. Şiirlerinde klasik Kürt şiirinin form ve ölçülerini kullanmış, ancak konuları modern temalarla zenginleştirmiştir. Özellikle halkın günlük diline yakın bir üslup benimseyerek geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır (Omarkhali, s. 341).

Kürt edebiyatında çocuk şiirleri yazan ilk isimlerden biri olarak dikkat çeker. Ayrıca, Kürt tarihinden esinlenen kısa hikayeler kaleme almış ve bu alanda öncü bir rol üstlenmiştir. Mem û Zîn adlı ünlü epik eseri yeniden düzenleyerek modern bir yorum getirmiştir. 1948 yılında yazdığı 'Newroz' adlı şiiri, Hasan Zirek tarafından bestelenmiş ve adeta bir Kürt ulusal marşı gibi kabul görmüştür (Aşina, s. 152-153).

Kürt Basın Tarihi İçin Önemi

Pîremêrd, Kürt basın tarihinin en önemli figürlerinden biridir. Kürt Teavûn ve Terakki Cemiyeti Gazetesin'de baş yazar ve yöneticilik görevinin yanın sıra, Osmanlı döneminde İstanbul'da Kürtçe olarak yayınlanan bir çok süreli yayıda yazılar yazmıştır.

1926 yılında Süleymaniye'de Jîyan (Hayat) adlı Kürtçe gazeteyi kurmuş ve editör olarak göreve başlamış, 1932 yılında gazetenin yöneticilik görevini de üstlenmiştir, 1939 yılında Jîyan'ın kapatılması üzerine Jîn adında yeni bir gazete yayınlamıştır. Jîn, 1950 yılına kadar yayın hayatını sür-

dürmüş ve Kürt toplumunun kültürel, sosyal ve siyasi meselelerini ele alan önemli bir platform olmuştur (Kaya, s.161). Mehmet Resul, Pîremêrd'in Jîyan Gazetesini latin alfabesi ile yayınlama teşebbüsünde bulunduğu ancak başarısız olduğunu aktarır. (Hawar, s.38).

Gazetecilik faaliyetleri sırasında Kürtçe'nin standardizasyonu ve yaygınlaşması için çaba göstermiştir. Halk hikayeleri, atasözleri ve folklorik öğeleri toplayarak bunları gazetesinde yayımlamış, böylece Kürt kültürünün yazılı bir arşivini oluşturmuştur. Ayrıca Gelawêj dergisinde kısa hikayeler ve makaleler yayımlayarak Kürt nesrinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Jîn gazetesi, o dönem Kürtler arasında modern gazeteciliğin gelişmesine katkı sağladığı gibi, aynı zamanda Kürt millî bilincinin şekillenmesinde de etkili olmuştur (Nezan, s. 34).

Kürt Bilim Tarihine Katkısı

Pîremêrd, Kürt bilim tarihine özellikle eğitim alanında yaptığı katkılarla damga vurmuştur. 1926 yılında Cemi-

yet-i Zanistî (Bilim Derneği) kurarak başkanlığını yapmıştır. (Malmisanij, s.74) Dernek bünyesinde, Qutabxaney Zanistî (Bilim Okulu) kurulması için çok çaba gösterdi. Bu okul, Kürtçe eğitim veren ve modern bilimsel yöntemleri geliştirmeyi amaçlıyordu. Eğitim reformlarına olan inancı, onun şiir ve yazılarında da kendini göstermiştir. Özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitime erişimini teşvik eden yazılar kaleme almış, bu konuda toplumsal farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Pîremêrd'in eğitime verdiği önem, Kürt toplumunun modernleşme sürecinde bilimsel düşüncenin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Karakteri, eğitime ve toplumsal gelişime olan inancıyla şekillenmiştir. Pîremêrd, özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitime vurgu yapan bir reformisttir. Şiirlerinde sade bir dil kullanarak geniş kitlelere hitap etmeyi amaçlamış, halkın diline ve kültürüne yakın bir üslup benimsemiştir. 19 Haziran 1950 tarihinde Süleymaniye'de vefat eden Pîremêrd, geride hem edebi hem de toplumsal alanda derin bir miras bırakmıştır.

Çavkanî

Aşina, Umêd. Pîremêrd û Pêdaçûneweyê Nwêyî Jîyan û Berhemekanî. Erbil: Araz Publishers, 2001.

Hawar, M. Resul, Pîremêrd Nemir, Baxdat, 1970

Kaya, Fetullah. Kürt Basını, Hivda İletişim, İstanbul, 2010

Malmisanij, M. Kürt Teavûn ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi, Avesta Yayınları, İstanbul, 1999

Namo, H. (2001). Pîremêrd û Xebata Wêjeyê, Kurdîname, sayı 12

Wikipedia (Kurdî). Pîremêrd, 2025.

Yayınlanan Eserleri

Pîremêrd'in edebi üretimi oldukça geniştir ve şiir, kısa hikaye, tarih yazımı gibi farklı türleri kapsar. Aşağıda başlıca eserleri listelenmiştir:

- Mawlawî kurd (ji hewramanî wergerandiye soranî), 1935
- Trajediya Mem û Zîn a Ehmedê Xanî, 1935
- Çîroka 12 suwariyan ji Merîwanê, 1935
- Xirmaî Kay Kon, Jiyan, 1936
- Galte û gep-Berhevka folklorê kurdî, 1947
- Kemançejen (wergêra ji tirkî)
- Mewlana Xalid Neqşibendî
- Besarî (ji hewramanî wergêra soranî)
- Encamî piyawî bengkêş, tebax, 1941
- Zoremilî milşikanîle dûwaye, tebax, 1942
- Felesefeyê kîçe kurdek, tebax, 1942
- Mehmûd Axa, 1942

Dönemin tanığından, Eyyûbîlerin tarihine dair kapsamlı bilgiler:

Kürt Devleti Tarihi

Muhammed bin İbrahim el-Hazrecî'nin "Kürt Devletinin Tarihi" (orijinal adıyla Tarix'ul Devlet'ul Ekrad) adlı eseri, hem tarih yazımı hem de Kürt edebiyatı için oldukça önemlidir. Bu eser, yaklaşık 700 yıl önce Eyyûbîler döneminde Arapça olarak kaleme alınmış olup günümüze ulaşan, Kürt tarihi üzerine yazılmış ilk çalışmalardan biridir. Yazarı Muhammed bin İbrahim bin Muhammed bin Ebu l-Fevâris Abdulaziz Ensari el-Hazrecî, Selahaddin Eyyûbî döneminde (1175-1193) yaşamış ve o dönemin bazı önemli olaylarına bizzat tanıklık etmiştir. Eser, Eyyûbî Devleti'nde 1175 ile 1257 yılları arasında yaşanan olayları anlatır. Bu süreç, İsmâîlî fedailerin Selahaddin'e yönelik suikast girişimiyle başlar ve 1257'de Memlûklerin Eyyûbîlerin yönetimini ele geçirdiği Kahire olaylarıyla sona erer.

Yazar, bilgileri hocalarından, dönemdaşlarından, öğrencilerinden ve çağdaşlarından duymuş, bunları kendi görüş ve gözlemleriyle de güçlendirmiştir. O dönemin olaylarını yıl yıl, bazen ayrıntılı bazen de özet şeklinde sıralamış ve her birini ilgili yılın bölümünde belirtmiştir.

Kitap, her ne kadar Kürt Eyyûbî Devleti üzerine olsa da Eyyûbî Devleti'nin çevresindeki pek çok olaya da değinmiştir. Örneğin, başlangıçta Selahaddin ile Nûred-din Zengî'den sonraki Zengî hükümdarları arasındaki

rekabet gibi konuları ele alır. Ayrıca Harezmsahlar Devleti üzerine bazı olaylara ve onların Kürtler ve Moğollar ile olan iyi ve kötü ilişkilerine de yer verir.

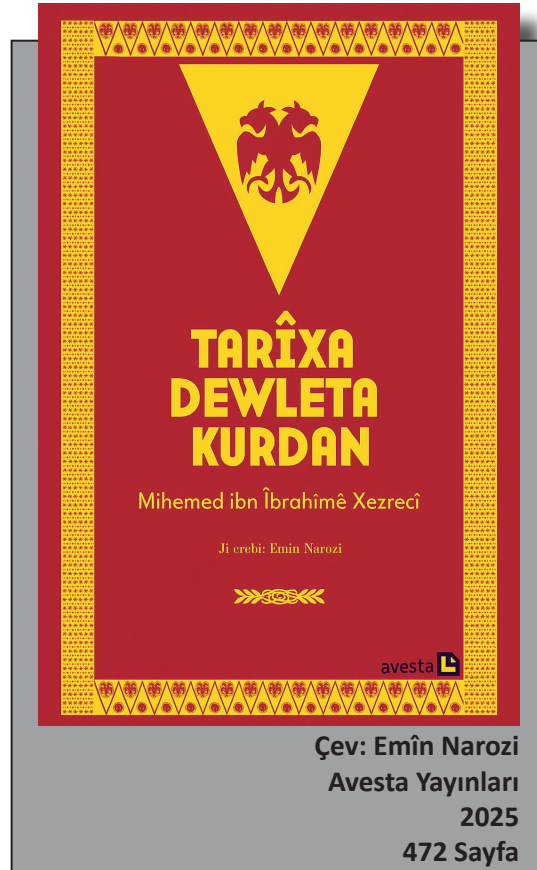
Aynı zamanda kitapta bölgesel depremler, salgın hastalıklar, kıtlık, volkanik patlamalar ve Nil gibi büyük nehirlerin taşması gibi doğal afetlerin yanı sıra sosyal işler, imar faaliyetleri, kutlamalar, şenlikler ve bayramlar hakkında da bilgiler bulunmaktadır.

Bu kitap, özellikle Eyyûbî Devleti tarihinin ve genel olarak Kürt tarihinin aydınlatılması için en önemli kaynaklardan biridir.

Bu eser, M. Emîn Narozi tarafından Arapçadan Kürtçeye

(Kurmanci) çevrilmiş ve ilk olarak 2015 yılında Azad Yayınevi tarafından 856 sayfa olarak yayımlanmıştır. Ayrıca 2025 yılında Avesta Yayınları tarafından 472 sayfa olarak basılmıştır. Orijinal el yazması nüshası İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

Bu kitap, Kürt tarihi araştırmacıları için eşsiz bir kaynak olsa da baş ve son kısımlarının eksik olması gibi kusurları, daha fazla araştırma yapılmasını ve eserin tam nüshalarının bulunmasını gerektirmektedir. Kısacası, "Kürt Devletinin Tarihi" sadece bir tarih belgesi değil, aynı zamanda Eyyûbîler döneminin ve Kürtlerin bu dönemdeki rolünün önemli bir anıtıdır.

58 Uluslararası Ödüllü Film:

Toz ve Duman arasından geçmek

Zulüm ve katliam dönelerini tekrar hatırlayacaksınız...

Yönetmen: Şewket Emîn Korkî

Yıl: 2006

105 dakika

Toz ve Duman arasından geçmek (Derbasbûyîna ji Xûbarê), 2006 yapımı, yönetmenliğini Şewket Emîn Korkî'nin üstlendiği bir Kürt sinema filmidir. Film, Saddam Hüseyin rejiminin 2003'te yıkılmasının ardından ortaya çıkan kaosu ve Kürt toplumunun yüzleştiği zorlukları konu alıyor.

Filmin hikayesi, Kürt bir ailenin gözünden savaşın yıkıcı etkilerini, göçün trajedisini ve kimlik arayışını derinlemesine bir şekilde anlatıyor. Bu yapım, Kürt sinemasını uluslararası alanda tanıtan başlıca eserlerden biridir. Genellikle dramatik bir yapıda ilerleyen film, güçlü görselliğiyle savaşın bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini gözler önüne seriyor. Toplam 105 dakika süren film, Kürtçe çekilmiştir. 58 uluslararası ödül kazanan bu eser, Kürtlerin direniş ruhunu ve kültürünü etkileyici bir şekilde sunmaktadır.

"Toz ve Duman arasından geçmek", sinematografik açıdan önemli bir yapıt olmasına karşın bazı yönlerden eleştirilere de maruz kalmıştır. Filmin en güçlü yanı, savaşın insani etkilerini derinlemesine işleyen senaryosu ve izleyiciyi hikayeye bağlayan oyuncu performanslarıdır. Ana karakterlerin duygularını yansıtan sahneler, izleyicide derin bir etki bırakmaktadır. Aynı zamanda, görsel anlatım savaşın tozlu ve yıkık manzaralarıyla

desteklenerek güçlü bir atmosfer yaratılmıştır. Ancak teknik açıdan bazı eksiklikler de göze çarpmaktadır. Filmin kurgusu zaman zaman tempoyu düşürerek izleyicinin filminden kopmasına neden olmakta ve bazı sahnelerin yavaş ilerlemesi dikkati dağıtmaktadır. Bununla birlikte, birkaç sahnede didaktik bir anlatımın tercih edilmesi filmin doğallığına zarar vermektedir.

Sinematografik olarak, savaşın kaosunu yansıtmak için el kamerası kullanımına ağırlık verilmiş, ancak bu tekniğin her zaman etkili olmadığı ve bazen izleyiciyi yorduğu görülmüştür.

Bu küçük eleştirilere rağmen, genel bir değerlendirme yapıldığında film büyük bir övgüyü hak etmektedir. Uluslararası kuruluşlardan aldığı 58 ödül de bu başarıyı kanıtlar niteliktedir. Film, Kürt sinemasını uluslararası alanda başarıyla temsil etmektedir.

"Tozu Geçmek", Kürt sineması için önemli bir adımdır ve savaşın toplum üzerindeki etkilerini anlamak için değerli bir yapıttır. Savaşın toplumsal sonuçlarıyla ilgilenen izleyiciler için duygusal bir deneyim sunan film, eleştirel bir bakış açısı geliştirme ihtiyacını da ortaya koymaktadır.

Gulên sor yên nemir...

Berhevker: Nevzat Becirmanî

Wê ji gulê sipî û sor pirr hez dikir. Jixwe ew hevala gulê sor bû û delala mîrê xwe, Rose bû. Mîrê wê di her salvegera roja evîndaran de roja wê bi milek gulê sor pîroz dikir. Heta sala ku mîrê wê wefat kiribû jî devê derîyê Rose bê gul nemabû.

Sala ku mîrê wê miribû ye jî gulên wê jê re hatine şandin û mîna salên berê qartek jî bi gulan ve hatibû zeliqandin. Nivîsa li ser qertê mîna hevoka her salî bû û wiha digot. "Ez îsal, ji sala çûyî bêtir ji te hez dikim." Bi careke re wiha fikirîye û gotîye qey ev gul wê bibin gulê dawî. Belkî şandina van gulan ji berê ve hatibû eyar kirin. Baş e lê çawa wî dizanîbû ku ew ê bimirê. Jixwe wî ji plana kar hez dikir û gul jî dineqandin."

Wê gulên ber derî birine hundir û xistine guldanka teji av. Guldank danîye ser qonsolê, cem wêneyê mîrê xwe. Wêneyê ku mîrê wê têde dibesîşî. Rose jî di paldank de rûniştiye û bi awayekî bêdeng li wêneyê ku mîrê wê têde dibesîşî meyzandiye.

Ew yanî Rose bêdeng bû... wiha fikirîye... Saleke bê dawî derbas bû. Saleke teji kul û keder bi xemgînî derbas bû... Piştî kesekî li derîyê wê xistiye û mîna salên berê milek gul danîne ber derîyê wê. Dîsa li ser qertê wiha nivîsî bû. "Ez îsal, ji sala

bêtir ji te hez dikim." Roja wê ya evîndaran pîroz dikir. Wê gul birine hundir û pakêt vekirîye. Bi awayekî matmayî çûye ber telefonê û telefon ji dikana gulan re vekirîye. Ma heqê we heye ku hûn, min xemgîn bikin? Kulîlkvan bersiv daye: "Ez dizanim ku te mîrê xwe sala çûyî wînda kir û min dizanîbû ku te ji min re telefonê jî bikê. Mîrê te pereyên wan gulan dabûne min. Wî her dem wisa jî dikir eger ku ew li derveyî bajêr bane. Min gulên wî didanîne ber derîyê malê. Di hevîvîsa min de talimata wî heye. Ez ê her sal wan gula ji we re bişînim. Ew qerta bi gulan we jî, wî bîdestê xwe nivîsî bû, Ez dixwazim hûn bizanibin." Rose bigirî ji kulîlkvan re sipasîye xwe kirine û telefon girtiye. Rose bi dilekî xemgîn nameya di nav gulan de vekirîye. Namê bi "merheba delala-

min" dest pê dikir û Rose dewama name xwendîye: "Ev saleke ku em ji hev veqetîyane. Ez hêvî dikim ku ji bo te ne pir zor derbas bûbe. Ez bi tenêti û jana te dihesim. Eger ku tu çûbûya û ez li dinyayê mabûma, gelo ezê çi bikişînim? Hez kirin wextê ku werê parvekirin tu kes ji tama wê têr nabe. Min hewqas ji te hez kiribû ku tu kes nikaribe bi peyvan wê tarîf bike. Tu hevaleke nûwaze buyî. Tu dost û evîndara min buyî. Tu evîna ber dilêmin buyî. Bes ev saleke ku em ji hev veqetîyane. Dev ji xwe bernede. Ez dixwazim ku tu her dem bextewar û dilşad be. Lewma ji vir şunde wê her sal dîsa gulên sipî û sor wê werin ber derîyê te. Wextê ku te ew gul hildan û hemêz kirin, bi zanibe ku Xwedê Teala me dipîrozênê. Min her dem ji te hez dikir û ez ê ji te hez bikim jî. Divê tu bijî û jîyana xwe berdewam bike. Ji kerema xwe re tevî her tiştî dilşad be. Ne hesane ez dizanim. Lê ez bawer dikim ku tê rêyeke bextewariyê bibîne. Gul heta ku tu derîyê xwe venekê wê werin ber derîyê te. Wî çaxî wê kulîlkvan pênc cara werê ber derîyê te. Piştî cara penca we gula bîne navnîşana nû, ya ku min dabû kulîlkvan. Yanî wê wan gulan bîne ser gora te. Ew navnîşana ku ez û tu em ê bigihîn hev û heta sermediyê bihevre bijîn"

Mamikên Kurdî

Wek stêrkan diçirûske
Deriyê wê wek brûsk e
Rondik davê wek nîsk e
Li ser dîleqe brû û bîsk e
Kî ker nebe, wê naskel!
(çav)

Ximav û xar
Lastîk û dar
Tilî lê hewar
Li kaxizê bar
Tîpên yar û har
Digirin rêz û tar!
(Qelem)

Pir pelên sîs
navê wê lînîvs
Ji bo pênivîs
Dikeve kîs!
(Defter)

Hemî çêlek tên dotin, hemî gotin nayên gotin.

Gotinên Pêşîyan yên Kurdî

Hevdîtina Serok Barzanî û General Mazlûm Kobonî

16.01.2025

Serok Mesûd Barzanî roja 16yê çileyê paşî li Hewlêrê pêşwaziya fermanîdarê giştî yê Hêzên Sûriya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî kir. Di hevdîtînê de yekrêziya Kurdan û çarenûsa Rojavayê Kurdistanê hatin nîqaş kirin. Hevdem êrîşên Tîrkiyê'yê yên ser bendava Tîşrînê berdevam dike û di encamê de bi dehan xelkê sîvîl jî hatin kuştin. Em jî ji Kobanî'yê bi Lezgîn Ibrahîm re him rewşa dawî ya li herêmê û him jî degvedanên vê hevdîtina li Hewlêrê gotûbêjê dikin.

Bavê Teyar jiyana xwe ji dest da

19.01.2025

Şanogerê Kurd Cûma Xelîl Îbrahîm ku weke Bavê Teyar dihate naskirin, di êrîşa balefirên Tîrkiyê ya li ser Bendava Tîşrînê de birîndar bûbû, roja 19.01.2025 jiyana xwe ji dest da.

Bavê Teyar, doh di bombebaranên Artêşa Tîrkiyê yên li ser Bendava Tîşrînê de bi giranî birîndar bûbû, lê hewlên dermankirina wî ji ber giraniya birîna wî bêsûd man. Hat ragihandin ku wî çendek berê jiyana xwe ji dest da

Bi Abdullah Öcalan re hevpeyvîna 2.

22.01.2025

Heyeta Partiya DEMê cara 2em îro çû greva Îmraliyê û bi Öcalan re hevpeyvîn pêk anî. Di derbarê hevpeyvînê de, tu daxûyanî nehat.

Parlamentêrê DEMê Sîrrî Süreyya Önder û Pervin Buldan cara duyem çûn Îmraliyê. Önder û Buldan nêzikê 4 seat li greva Îmraliyê man. Piştî hevdîtînê heyat ji Îmraliyê veqetiyên û tu daxûyanî nêdan.

Qeyûm tayînî Şaredariya Sêrtê hate kirin

29.01.2025

Danişîna doza Hevşaredara Sêrtê Sofya Alagaş, duh li 5'emîn Dadgeha Cezayên Giran a Amedê hat lidarxistin. Dadgehê, 6 sal û 3 meh cezayê hefsê da Sofya Alagaş. Wezareta Karên Hundir piştî cezayê Sofya Alagaşê, li Şaredariya Sêrtê qeyûm tayîn kir. Piştî tayînkirina qeyûm, polîsan saet di 06.00'ê de avahiya şaredariyê dorpêç kirin, ketin avahiya şaredariyê qedexê kirin. Lê belê hevşaredar û welatî piştî agahiya qeyûm li ber şaredariyê kom bûn û biryar protersto kirin.

Mustafa Hîcrî cardin wek Serokê PDKI hate hilbijartin

07.02.2025

Partiya Demokrat ya Kurdistan – Iranê kongreya xwe ya Averte ya 17. roja 7 Sibata 2025'an pêk anî. Mustafa Hîcrî ku berê jî sekreterê giştî yê partiyê bû, cardin wek serokê PDKI, hate hilbijartin. Hîcrî dengê giştî endamên komîte yê girt.

Qeyûm tayînî Şaredariya Bajarê Mezin ya Wanê hate kirin

15. 02. 2025

Ji aliyê Wezareta Karê Hundir ve qeyûm tayînî Şaredariya Bajarê Mezin a Wanê hat kirin.

Wezareta Karê Hundir ragihand ku li şûna Hevşaredarê Bajarê Mezin a Wanê Abdullah Zeydan, waliyê bajêr Ozan Balci wek qeyûm hatiye tayînkirin.

Şandeya Îmralityê bi Serok Barzanî re civiya

16.02.2025

Şandeya DEM Partiyê ya Îmralityê piştî ku di 28'ê Kanûna 2024 û 22'ê Çileyê 2025'an de bi Rêberê PKKê Abdullah Ocalan re hevdîtîna pêk anî serdanên xwe didomîne. Şandeya Îmralityê ji bo hevdîtînan pêk bîne duh serdana Herêma Kurdistanê kir.

Di saet 10:00'an de şandeya Îmralityê li navçeya Pîrman ya Hewlêrê bi serokê PDK'ê Mesûd Barzanî re civiya. Li gorî agahiyan civîna bi Barzanî re saetek 45 kêliyan dewam kiriye û dawî bûye.

Dewleta Tirk li Kobanê ji malbatek 9 kes kuşt

17.03.2025

Êrîşên Dewleta Tirk li ser Rojava berdewam in. Roja 17 Adara 2025'an êrîşê gundê Berxbotanê yê Kobanê kir. Di êrîşa nîvê şevê de ku bi SÎHA'yê hate kirin, dayik, bav û 7 zarok hatin qetilkirin.

Dewleta Tirk bi dema herêma saet di 00:40'î de êrîş bir ser malekê û li gel 7 zarokan dayik û bavê wan qetil kir. Di êrîşê de 2 kes jî birîndar bûn.

Nêçîrvan Barzanî bi Mazlum Ebdî û Îlham Ehmed re hevdîtîna pêk anî

24.04.2025

Fermendarê Giştî yê HSD'ê Mazlum Ebdî û Hevseroka Daîreyê Têkiliyên Karên Derve ya Rêveberiya Xweser Îlham Ehmed bi Serokê Herêma Federe ya Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re hevdîtîna kirin.

Di hevdîtîna de li ser yekrêziya aliyên Kurdî ya li Rojava û yekitiya neteweyî ya Kurd nîqaş û axaftin hatin kirin.

Ebdî û Ehmed rojek berê jî li gel Wezîrê Karên Derve yê Fransayê Jean-Noel Barrot li Hewlêrê hevdîtîna pêk anîbûn.

Mazlûm Ebdî û Colanî peyman îmze kirin

10.03.2025

Rêverbiriya xweser ya Rojava û Hikûmeta Şamê roja 10 Adarê bi navberiya Amerîka, Fransa û Hêzên koalîsyonê, li Şamê civinek pêk anîn.

Fermendarê Giştî yê Hêzên Sûriyeyê Demokratîk (QSD) Mazlûm Ebdî û Serokê Hevetê Tehrîr El Şam (HTŞ) Mihemed El-Colanî (Ehmed El-Şara) ku weke serokê desthilata demkî ya Sûriyeyê hatibû ragihandin, li hev civiyan.

Di encama civîna Ebdî û Colanî de li ser van mijaran lihevkerin:

1- Bêyî ku li ol û neteweya gelên Sûriyeyê bê nêrin, di nava hemû pêvajoyên siyasî û sazîyên dewletê de bi awayek erkdarî û berpirsariya wekhev temsîl bikin û mafên wan bîna misogerkirin.

2- Civaka Kurd, civakeke xwecihî ya dewleta Sûriyê ye û dewleta Sûriyeyê hemwelatîbûn û hemû mafên destûra bingehîn misoger dike.

3- Li seranserê Sûriyeyê agirbest bê ragihandin.

4- Hemû sazîyên sîvîl û leşkerî yên Bakur û Rohilatê Sûriyeyê, deriyên sînor, balafirgeh, qadên petrol û gaza xwezayî entegreyî rêveberiya dewleta Sûriyeyê bê kirin.

5- Sûriyeyên ku ji cih û warê xwe hatine derxistin, wê vegerin gund û bajarên xwe û ji hêla dewleta Sûriyeyê ve bîna parastin.

6- Têkoşîna dewleta Sûriyeyê ya li dijî bermahiyên Esed û hemû metirsiyên li ser ewlekariyê yekîtiya wê were destekkirin.

7- Em hemû gotinên nefretê û hewlên belavkirina fitne û bangên ku dubendiyê dixin navbera hemû pêkhatiyên civaka Sûriyeyê red dikin.

8- Komîteyên Rêveber ji bo pêkanîna peymanê herî dereng heta dawiya salê xebatên xwe bidomînin.

Şandeya DBP û DEM Partiyê çûn Rojava 24.04.2025

Şandeya ji Hevserokê Partiya Herêmên Demokratîk (BDP) Keskin Bayindir, endamê MYK a Partiya Wekhevî û Demorâtîk a Gelan (DEM Partî) Serhat Eren, Parlementera DEM Partî Salîha Aydenîz, Gulcan Kaçmaz û Mehmet Kamaç pêk tê, serdana Rojava kirin.

Şandeya ku di deriyê Pêşxabûr re derbasî Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê bû, wê rêzehev-dîtinan bike û tevî Konferansa Neteweyî bibe.

Dihok bû şampiyonê Kluban ya Kendavê 15.04.2025

Tîma futbolê ya Dihokê li hemberî tîma futbolê ya Qadisiyeyê ya Kuweytê 2-1 bi ser ket û bû Şampiyonê Kluban a Kendavê. Maça pêşî li Kuweytê hatibûn listnin û maç 0-0 bi dawî bûbû.

Dihok û Qadisiye îro di gava duyem a finalê de li stadyuma Dihokê hatin pêşberî hev. Nîveka yekem bê gol bi dawî bû.

Dihoka ku bêtir kotrola lîstikê di destê wê de bû, maçê 2-1 qezenç kir û bû şampiyonê Kluban ya Kendavê.

Li Rojava rojek dîrokî; Konferansa Neteweyî pêk hat 26.04.2025

Bi serperiştiya ENKS û PYNKYê bi beşdariya 400 delegeyan Konferansa Yekrêzî û Yekhelwesta Kurdî ya Rojavayê Kurdistanê li bajarê Qamişloyê dest pê kir.

Nûnerê Serok Mesûd Barzanî û Fermandarê HSDyê Mezlûm Ebdî bi hev re derbasî salona konferansê bûn.

Li salona konferansê Alaya Kurdistanê, Alaya Sûriyeyê hatine danîn.

Şandeyên Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) DEM Partî û Nûnerê Serok Mesûd Barzanî yê Rojavayê Kurdistanê Dr. Hemîd Derben-dî ji bo piştgiri û tevîbûna konferansê hazir bûn.

Armanca Konferansa Neteweyî ya Rojavayê Kurdistanê bihêzkirina yekîtiyê û çareserkirina nakokiyên navxweyî yên derbarê danûstandinên bi Şamê re ye ku demeke dirêj e berdewam dikin.

Encûmena Niştimanî ya Kurd a Sûriyeyê (ENKS) û Yekîtiya Partiyên Neteweyî (PYNK) serkêşiya konferansê dikin. Konferans bi sirûda Ey Reqîb dest pê kir.

Nêçîrvan Barzanî tevî merasîma veşartina termê Papa Francis bû 26.04.2025

Li ser navê Herêma Kurdistanê û Îraqê Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî beşdarî merasîma cenazeyê Papa Francis bû. Di merasîma ku li Romayê pêk hat û nêzikî 400 hezar kes beşdar bûn de, gelek serokdewlet, serokwezîr, şah û şajin amade bûn. Li ser daxwaza Papa Francis, cenazeyê wî ji Bazîlîkaya St. Petrusê ya ku şeş kîlometreyan ji Romayê dûre, li Dêra St. Mary Majorê hat veşartin.

Sendîkaya Rojnamegeran a Ewropayê dê li Başûrê Kurdistanê navendekê veke 27.04.2025

Sendîkaya Rojnamegeran a Yekîtiya Ewropayê dê bi hevahengiya Rêxistina Nûçegihanana li Herêma Kurdistanê navendekê çavdêriyê veke. Armanca navendê çavdêrîkirina azadiya derbirînê û azadiya karê rojnamegeriyê ye. Serokê Rêxistina Nûçegihanana Hozan Qadir got:

“Li ser banga rêxistina me, şandeyeke Sendîkaya Rojnamegeran a Yekîtiya Ewropayê hat Herêma Kurdistanê û bi armanca agahdariya ji rewşa azadiya derbirînê û azadiya karê rojnamegeriyê veke.”

Li Lozanê Enstîtuya Kurdî vebû

04.05.2025

Enstîtuya Kurdî ya Lozanê roja 4 Gulana 2025'an bi resepsiyona ragihandinê ve damezirandina xwe îlan kirin.

Gelek nivîskar, akademisyen, nûnerên siyasî û nûnerên saziyên Diyasporayê beşdarê resepsiyonê bûn. Deklarasyona Enstîtuya Kurdî ya Lozanê dê bi Kurdî û Fransî hate xwendin. Amanca esasî ya Enstîtuya Lozanê, parastina mafê çarenûsê yê neteweya Kurd ji aliyên dîrokî, huqûqî û siyasî ve û di astên sazûmanî û şewazên meşrû de amadekirina asta hizrî ye.

Cenazeyê Eyşe Şan'ê piştî 29 salan anîn Amedê

18.06.2025

Cenazeyê efsaneya muzîka Kurdî, Eyşe Şanê, piştî 29 salan ji wefata wê, anîn Amedê, bajarê ku lê ji dayik bûye.

Cenazeyê hunermenda ku di sala 1996an de li Îzmîrê jiyana xwe ji dest dabû, piştî salan li gorî wesiyeta hate veşartin.

Ji bo Ayşe Şanê saet di 08:00ên sibê li Bala-firgeha Amedê merasîmek hate lidarxistin.

Piştî merasîmê cenaze saet di 10:00an de dê li Goristana Yenîkoyê hate veşartin.

PKK'ê di qongreya 12. de xwe fesih kir

09.05.2025

PKKê daxûnad ku, Kongreya 12emîn li ser "Banga Aştî û Civaka Demokratîk" a Rêberê PKKê Abdullah Ocalan hate lidarxistin.

Di daxûniyê de hate gotin ku Kongreya 12emîn roja 5-7ê Gulanê hatiye lidarxistin û wiha hate gotin: "Li ser vî bingehtî Kongreya PKK'ê ya 12'emîn, ji bo pêvajoya pratîkbûnê ji aliyê Rêber Apo ve bê meşandin û birêvebirin biryarên fesihkirina avahiya rêxistinî ya PKKê û bidawîkirina rêbaza têkoşîna çekdarî girtiye û xebatên li ser navê PKK'ê daye meşandin bi dawî kiriye."

Şêx Seîd di 100. salvegera şehadeta xwe de hate bibîranîn

29.06.2025

Komelaya Mala Kurdan şaxa Lozanê, di 100. salvegera şehadeta Şêx Seîd de, li bajarê Lozan ya Swizlandê bi konferansek bibîr anî.

Konferans roja 29 Hezîranê bi beşdarbrûna Şêx Murşîd Xeznevî û newîyê Şêx Seîd Abdul-lîlah Fîrat ve pêk hat.

Rayederên Komelaya Mala Kurdan di qonferansê de, destnîşan kirin ku, "Sed sal di ser de derbas bûye, lê hê jî, cihê gorên mezinên me ne diyar in. Divê demildest arşîv vebîn, cihê gor Şêx Seîd, Seîdê Nursî û Seyîd Rîza were diyarkirin."

Şêx Seîd li Almanyayê hate bibîranîn

27.06.2025

Li Almanyayê bi wesîleya salvegera 100. ya serhildana Şêx Seîd û darvekirina wî û hevalên wî, Însiyatîfa Meleyên Kurdistanê li ser girîngiya yekîtiya netewî panelek lidarxistin.

Panel roja 27 Hezîrana 2025'an li bajarê Marburgê bi beşdarbûna Şêx Mursîd Xiznevî hate lidarxistin.

Şêx Murşîd Xiznewî di panê de diyar kir azadiya gelê Kurd tenê bi yekîtiya netewî dikare pêk were.

Şêx Xiznewî diyar kir Şêx Seîd li pey heq û heqîqetê bû da zanîn ew ne tenê rêberekî olî bû di heman demê de rêberekî siyasî bû.

Xiznewî anî ziman sedema sereke ya têkçûna serhildanên Kurdan ji ber nebûna yekîtiya netewî bû û got,

"Li cihê ku yekîtiya lê nebe, xiyamet, şikestin û têkçûn pêk tê. Eger em dildarê Kurdistanê bin, erka me ya sereke avakirina yekîtiya netewî ye."

Her wiha Xiznewî destnîşan kir di mijara Kurdistanê de divê di çarçoveya partiyan bê derketin û got, "Kurdistan ne ya partiyan e, Kurdistan ya gel e. Divê em nêrînen siyasî li aliyekê bihêlin û bi hev re xwedî li welatê xwe derkevin."

Komeleya Mala Kurdan berfirehtir dibe

Mala Kurdan 3 şaxê nû vekir. Li Qamişlo, Holanda û Aarau wek fermî dest bi xebatên xwe kirin.

Piştî li Bajarê Lozanê li bajarê Aarau yê Isvîçreyê jî şaxa xwe vekir. Şêx Murşid Xiznewî jî beşdarê merasîa vekirinê bû.

Li Rojava jî piştî Heseke şaxek din jî, li bajarê Qamişlo hate vekirin.

Her wiha şaxek nû jî li Holanda li bajarê Rotterdamê vebû û dest bi çalakiyên perwerde û çandî kirin.

Li Almanya Zanîngeha bi Perwerdehiya Kurdî

Li bajarê Dresden ê Almanyayê, yekem zanîngeha ku sîstema wê ya perwerdehiyê bi zimanê Kurdî ye, dê were avakirin.

Li vê zanîngehê ku yekem car li Almanyayê perwerdehiya bi Kurdî dide, xwendekarên Kurd, Alman û biyanî dê karibin di beşên Kurdolojî, wêje û endazyariyê de bi zimanên Kurdî, Îngilîzî û Almanî perwerdehiyê bibînin.

Vekirina Zanîngeh ji hêla Deutsch Kurdisches Forum e. V. ve tê organize kirin.

**Li Bakûr Muzeya Qazî Mihemed hate vekirin
13.07.2025**

Li navçeya Dîgorê ya Qersa Bakurê Kurdistanê, Mala Muze û Çanda Qazî Mihemed hat vekirin.

Rewşenbîr û siyasetmedarê Kurd Mahmut Alinak bi îmkânên xwe yên şexsî li gundê Mewrekê yê navçeya Dîgorê ya Qersê ji bo bîranîna damezirînerê Komara Kurdistanê Qazî Mihemed, Mala Muze û Çandê ya Qazî Mihemed vekir.

Nûnerên partiyên siyasî, dezgehên sîvîl û gelek kesayet beşdarî vekirina muzeyê bûn

Bi peymanê ku di navbera Navenda Çand û Hunerê ya Kurdistanê û Weqfa Îsmâîl Beşîkçî de hatiye îmzekirin ve arşîva pirtûkxaneyê weqfê dê bibe dijîtal.

Bi hezaran pirtûk, kovar, rojname û belgeyên li ser Kurd û Kurdistanê, ku ji salên 1950î ve ji aliyê civaknas Îsmâîl Beşîkçî ve hatine komkirin, dê bi alîkariya teknîkî ya Navenda Çand û Hunerê ya Kurdistanê derbasî qada dijîtal bibin. Bi saya vê peymanê, berhemên Pirtûkxaneyê Weqfa Îsmâîl Beşîkçî dê li ser platformên dijîtal ji bo herkesî re vekirî bin.

Kampanyaya 'Pirtûka bi Tirkî bîne, pirtûka bi Kurdî bistîne'

03.04.2025

Weşanxaneyê Liverte ji bo xwendina bi Kurdî zêdetir bike dest bi kampanyaya, "Pirtûkeke Tirkî bîne pirtûkeke Kurdî bistîne" kir. Di çarçoveya vê kampanyayê de xwendekar dema pirtûkek bi Tirkî binin wê karibin pirtûkek bi Kurdî belaş bistinin.

Xwediyê Pirtûkxaneyê Liberte yê Şivan Zeren diyar kir ku ji bo têkoşîna li dijî zextên ser zimanê Kurdî ew ê kampanyaya dest pê kiriye û ji bo zarokan 5 hezar û ji bo mezinan jî 10 hezar pirtûk amade kirine."

**Fîlma "Em Hatîn Xapandin" li Turkiyê qedeqe bû
06.03.2025**

Fîlmê Derhêner Kazim Oz ya bi navê "Em Hatîn Xapandin" ji aliyê Wezareta Çand û Turîzmê ya Tirkîyê ve hate qedexa kirin.

Fîlma "Em Hatîn Xapandin" bi zarava Zazakî, Kurmancî û bi zimanê Tirkî li bajarê Dersimê di nav salekê de hatiye kişandin. Fîlmekî komedî ye û mijara jî li ser hîlbijartina şaredariyê ye. Bi tevahî behsa dek û dolabên namzedê şaredar dike û piştî hîlbijartinê jî jîyana şaredar bi awayekî komîk tê vegotin.

AKADEMÎYA LÊKOLÎNÊN KURDOLOJÎYÊ

www.cudiakademi.com

info@cudiakademi.com

“Bûrsek ji bo Rojava”

Ji bo xwendekarên zanîngehê

(A scholarship for university students)

1 Bûrs (salane) = 500\$

“Bûrsek ji bo Bakur”

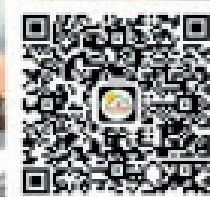
Ji bo xwendekarên zanîngehê

(A scholarship for university students)

1 Bûrs (salane) = 500\$

Association de **MALA KURDAN**
IBAN: CH73 0024 3243 6140 1501 U
SWIFT: UBSWCHZH80A

MALA KURDAN

Çand û Perwerde

HS GmbH – Flyer- und Broschürenverteilung in der ganzen Schweiz, Deutschland, den Niederlanden, Liechtenstein und weiteren Ländern

Jetzt spezielles Angebot für die gesamte Schweiz und internationale Verteilung!

Ihre Werbung direkt in die Briefkästen – schnell, zuverlässig und zielgerichtet.

Wir verteilen Ihre Broschüren, Flyer und Kataloge

in allen Regionen der Schweiz und in vielen europäischen Ländern – mit speziellen Preisvorteilen.

Unsere Dienstleistungen:

Direktverteilung an Haushalte und Unternehmen

Planung nach Zielregion und Zielgruppe

Flexible Auflagen – von kleinen Mengen bis zu Massensendungen

Pünktliche Zustellung und hohe Reichweite

Warum HS GmbH?

- Mehr Sichtbarkeit für Ihre Werbung
- Gezielte Verteilung ohne Streuverlust
- Faire Preise und transparente Konditionen

Adresse: Usterstrasse 128, 8620 Wetzikon

Telefon: +41 78 841 19 71

E-Mail: hsgmbh17@gmail.com

Web: hs-werbung.ch

HS GmbH – Wir bringen Ihre Botschaft dorthin, wo sie gesehen wird

*Ey milletê sahib nîfaq
Lazim ji bo te îttîfaq
Te'sîs nekin em yek
wîfaq Mehwiyyet e bîl-îttîfaq
Aqilê xwe berhev kin hemî
Wext, zeman pir nazik e
Bêîttîfaq tehlûke
Xelqan hemî digel me rik e
Mehwiyyeta me bêşik e
Aqilê xwe berhev kin hemî
Şexsiyetê bavêne der
Yek şexsî şol nayête ser
Yek bin, nemînit bêeser
Şola umîda me li ser
Aqilê xwe berhevkin hemî
Abdurrahim Rehmî*